

พระบรมราชโองการ

คำนำ

วชิราวุธวิทยาลัยรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณแห่งพระมหากษัตริย์-
ยาธิราชเจ้าคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ที่ทรงพระเมตตาอุปถัมภ์โรงเรียนให้ยังยืนสืบมาโดยลำดับ ในวาระพิเศษที่
โรงเรียนจะมีอายุครบ ๙๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ นี้ จึงได้อัญเชิญพระ
บรมราชาบาทที่พระราชทานแก่อาจารย์ ครู นักเรียน ตลอดจนผู้จงรักภักดี
ที่ได้เข้าเฝ้าฯ มาจัดพิมพ์ไว้เพื่อผู้ที่ได้อ่านจะได้รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม
น้อมนำไปปฏิบัติให้บังเกิดประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตต่อไป

ต้นฉบับพระบรมราชาบาทที่นำมาจากหนังสือพระบรมราชาบาทกับ
วชิราวุธวิทยาลัย พิมพ์เป็นบรรณาการในงานพระราชทานเพลิงศพพระยา
ภะทรราชา และได้เพิ่มเติมพระบรมราชาบาทพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว ในงานประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๕๓๕ นอกจากนั้นยังได้พิมพ์พระราชาบาท พระโอวาทและโอวาท
ของผู้แทนพระองค์ไว้ด้วย

พระบรมราชาบาททั้งปวงนี้ เป็นเครื่องให้ผู้ที่ได้อ่านได้ฟังมาแต่ก่อน
ได้รำลึกถึงคำสอนใจและกาลเวลาที่ครั้งหนึ่งเคยได้รับพระมหากษัตริย์คุณ
และโรงเรียนก็หวังประโยชน์ให้หนังสือเล่มนี้เป็นเครื่องเตือนสติแก่ครู
อาจารย์และนักเรียนปัจจุบันอีกทางหนึ่งด้วย

วชิราวุธวิทยาลัย

ธันวาคม ๒๕๕๓

พระราชดำริห์

กระแสร้พระบรมราชโองการซึ่งบรรจุไว้ในศิลาพระฤกษ์โรงเรียน
มหาดเล็กหลวงมีข้อความเกี่ยวกับพระราชดำริห์ในการจัดตั้งโรงเรียน
มหาดเล็กหลวงปรากฏอยู่ด้วย ขออัญเชิญกระแสร้พระบรมราชโองการตั้ง
กล่าวมาลงไว้ทั้งหมด ดังนี้

กระแสร้พระบรมราชโองการ*
ซึ่งบรรจุไว้ในศิลาพระฤกษ์
โรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เปนอดีตภาค ๒๔๕๘ พรรษากาล
ปัตยุบัน จันทรโคจร สลีสัมพัตสร อาสยขมาศ ชุณหปักษ์ จาตุสดีดิถี
จันทรวาร สूरียคตีกาล ัชนวาคมมาศ วีสติมสุรทิน โดยกาลนิยม

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร
นราธิราช พินิตประชานารถมหาสมมตวงษ์ อดีตัยพงษ์วิมลรัตน์
วรชัตติยราชินิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโต
สุชาติสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนารถ จุฬาลงกรณ์ราชวรางกูร บรม
มกุฎนเรนทร์สูร สันตติวงษ์วีสิฐ สุสาธิตบริพาธิการ อุดุลยกฤษฏาภินิหาร
อดีเรกบุญฤทธิ์ ัชญญลักษณ์จิตรโสภาคย์สรพวงค์ มหาชนิตตะมังค
ประณตบาทบกชยุคล ประสิทธิสรพศุภผลอุดมบรมสุขุมาลัย ทิพยเทพา
วตารไพศาล เกียรติกุลนอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์บุรีมคักดิ์ สมญา
เทพทวาราวดี ศรีมหาบุรุษสุตสมบัติ เสนางคนิกรรัตน์ อัศวโกศล

* สกคการันต์ตามต้นฉบับ

ประพนธ์ปรีชาหมั้วทวสมาจาร บริบูรณ์คุณสาร สยามาทินคร วรุตเมกราช
ดิลก มหาบริวารนายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษศิรินทร
บรมชนกาศิครสมมต ประสิทธิวรายศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปฎลเสวต
ฉัตรราติฉัตร ศิริรัตโนปลักษณ์มหาบรมราชภิกษกาภิสิต สรรพทศทิศวิชาติไชย
สกลมไหสวริย มหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทร महารามาธิราชไโรดม
บรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิไตรยรัตน์สรณารักษ์ อุดุลยศักดิ์อรรค
นเรศรามาศิบัติ เมตตากากรุณาสีตลหฤไทย อโนปมัยบุญการ สกลไพศาล
มหารัชฎาธิเบนท์ ประเมนทรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถพิตร
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีพระบรมราชโองการแสดงความนี้ไว้ว่า

ด้วยพระองค์มาทรงคำนึงถึงโบราณราชประเพณีที่มีมาว่า พระ
ราชาธิบัติเมื่อได้เสด็จผ่านพิภพแล้วทรงรำพึงถึงบุพเพทตะบุญญาตาที่ได้
ทรงสั่งสมมาจนพระองค์ได้บรรลุถึงซึ่งตำแหน่งสูงสุดในแผ่นดิน ได้ทรงรับ
มอบเป็นผู้ครอบครองรัฐสีมาแผ่อำณาเหนือประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข
จึงทรงสร้างพระอารามขึ้นไว้เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธา และเพื่อให้เป็น
สถานที่สถิตย์แห่งพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีลสุตาธิคุณ เป็นผู้ค้ำจุนพระบวร
พุทธศาสนาให้ถาวรอยู่เพื่อประโยชน์แห่งนิกรชน นับว่าพระมหากษัตริยา
ธิราชทรงกระทำการเพื่อประโยชน์แห่งชาติบ้านเมืองและพสกนิกรได้
อย่างหนึ่ง

ส่วนพระองค์เมื่อได้ทรงรับพระราชภาระเป็นผู้ปกครองอาณา
ประชาชนทั่วรัฐสีมาสนองพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัวปิยมหาราชแห่งคนไทย และสมเด็จพระบรมชนกนารถของพระองค์
ก็ได้ทรงรำพึงถึงพระราชประเพณีโบราณอันกล่าวมาแล้ว และทรงรำพึงถึง
บุพเพทตะบุญญาตาแลกุศลที่ได้ทรงสั่งสมมา จึงได้เสด็จมาดำรงอยู่ใน
ฐานะแห่งผู้มีทรัพย์ และทรัพย์ที่พระองค์ทรงมีอยู่นั้น ทรงพระราชดำริห์
เห็นว่าจะจับจ่ายใช้สอยในทางใดก็จะได้ทรงรับผลความพอพระราช

เหตุไทยเท่าทางที่จะให้อาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ตั้งชาติอยู่เป็นปึกแผ่น
แน่นหนา เพื่ออุดหนุนพระบวรพุทธศาสนาให้ถาวรอยู่ตลอดกาลปาวสาน

แต่พระองค์มาทรงรู้สึกว่ในกาลปัตยุบันนี้ พระอารามสำคัญๆ ใน
พระมหานครนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชวงศ์จักรีที่ได้
เสด็จเถลิงถวัลยราชย์มาก่อนพระองค์ถึง ๕ รัชกาลแล้วนั้น ก็ได้ทรงสถาปนา
ขึ้นไว้แล้วหลายพระอาราม แลพระองค์ผู้เป็นทวยหาทลีบสันตติวงศ์ก็ทรง
ทนบำรุงแลปฏิสังขรณ์พระอารามเหล่านั้นอยู่แล้ว ครั้นว่าพระองค์จะ
ทรงสถาปนาพระอารามขึ้นใหม่ก็จะเกินกว่าความจำเป็นในส่วนทางบำรุง
พระศาสนาซ้ำจะเป็นภาระเพิ่มขึ้นโดยไม่มีผลดีเพียงพอ อนึ่งพระอาราม
ต่างๆ นั้นก็ย่อมเป็นสำนักที่ศึกษาของกุลบุตรมาแต่โบราณกาล แต่ใน
ปัตยุบันสมัยนี้ การศึกษาต้องจัดการให้แพร่หลายไพศาลยิ่งขึ้นกว่าเก่าก่อน
เพราะว่าความเจริญแห่งประเทศบ้านเมืองในสมัยต่อไปนี้ที่จะเป็นปึกแผ่น
แน่นหนาได้แท้จริงก็ด้วยอาศัยศิลปวิทยาเป็นที่ตั้ง จึงมีพระราชประสงค์
จะทรงทนบำรุงการศึกษาของชาติบ้านเมืองให้รุ่งเรืองทันต่างประเทศเขาอื่น
พระราชดำริห์เรื่องนี้ได้มีมาแต่ครั้งยังทรงดำรงพระเกียรติยศอยู่ใน
ตำแหน่งสมเด็จพระยุพราช คือได้ทรงจัดโรงเรียนขึ้นที่วังสราญรมย์และ
พระตำหนักสวนจิตรลดา ได้ทรงจัดการศึกษาด้วยพระองค์เอง แต่ในครั้ง
นั้นเป็นแต่ทรงจัดขึ้นเล็กน้อย มีนักเรียนเฉพาะแต่มหาดเล็กเข้าในกรม
เพื่อเป็นการทดลอง สำหรับเป็นทางที่จะได้ทรงพระราชดำริห์ต่อไป

ครั้นเมื่อพระองค์ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชย์สมบัติ ได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ยกโรงเรียนมหาดเล็กซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนารถได้ทรง
สถาปนาไว้ ขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉลิมพระบรมนามาภิไธยในสมเด็จพระบรมชนกาธิ
ราชเจ้า แลพระราชทานเงินซึ่งราษฎรเรียรายกันสร้างพระบรมรูปทรงม้าเป็น
อนุสาวรีย์ถวายแต่สมเด็จพระบรมชนกนารถ ซึ่งยังมีเหลืออยู่เป็นจำนวนเงิน
๔๘๒,๖๗๒ บาท สำหรับเป็นทุนปลูกสร้างมหาวิทยาลัยต่อไป

ในขณะเดียวกันนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น พระราชทานที่ดินส่วนพระองค์ตำบลสวนดุสิตระหว่างถนนช้างฮ้อยใน ถนนดวงเดือนใน แลคลองเปรมประชากร ให้เป็นที่ตั้งโรงเรียนและพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ปลูกสร้าง โรงเรียนแลเรือนชั่วคราวขึ้น ย้ายนักเรียนมหาดเล็กข้าหลวงเดิมซึ่งตั้งสอนอยู่ในพระบรมมหาราชวังให้ได้เปิดการสอนทันในต้นปีพระพุทธศักราช ๒๔๕๔ แลขยายการรับนักเรียนอื่นๆ เข้าเรียนตามสมควร ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นเงินเดือนครูบาอาจารย์แลเจ้าพนักงาน กับค่าใช้สอยในการโรงเรียนทั่วไป การโรงเรียนได้ดำเนินขึ้นโดยรวดเร็ว สมดังพระราชประสงค์ เป็นที่นิยมแห่งมหาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอันมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการสร้างตึกโรงเรียนขึ้นอย่างถาวรวิจิตรอย่างแบบไทย เพื่อให้ปรากฏศิลปะของไทยไว้เป็นตัวอย่างสืบไป

จางวางโทพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล. เพื่อ พึ่งบุญ) อธิบดีกรมมหาดเล็กและกรรมการจัดการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงได้รับกระแสพระบรมราชโองการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรจัดการก่อสร้างมหาเสวกเอก เจ้าพระยาธรรมธาดาธิบดี (ม.ร.ว. บุ้ม มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงวังเป็นแม่กอง มหาเสวกตรี พระยาวิสุทธกรรมศิลป์ประสิทธิ์ (น้อย ศิลป์) เป็นนายงาน เสวกตรี พระสมิทธิเลขา (ปลั่ง) เป็นผู้ให้แบบจัดการสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น มีหอสวดที่อยู่ที่ยื่นที่เล่นพร้อมสรรพ แต่ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ นี้ ให้สร้างหอสวดและที่อยู่ของครูและนักเรียน ๕ หลังก่อน

หอสวดยาวแต่ทิศตะวันออกจดทิศตะวันตก ๔๔ เมตร ๓๐ เซนติเมตร ด้านกว้าง ๒๗ เมตร मुखด้านตะวันตกกว้าง ๑๕ เมตร ยื่นออกมาจากตัวตึก ๓ เมตร ตั้งแต่มุขมาทางทิศตะวันออก ๑๘ เมตร หักมุมข้างทางทิศเหนือและทิศใต้ข้างละ ๖ เมตร ต่อนั้นมาคงกว้าง ๑๕ เมตร สูงแต่พื้นดินถึงพื้นล่าง ๒ เมตร แต่พื้นชั้นล่างถึงเพดาน ๑๐

มิเตอร์ แต่เขตแดนถึงอกไก่ ๗ มิเตอร์ รวมสูงตั้งแต่พื้นดินถึงอกไก่ ๑๙ มิเตอร์ การทำรากหอสวดได้ขุดดินเป็นคลองรากลึก ๑.๕๐ มิเตอร์ กว้างระหว่าง ๑๕ ถึง ๒๗ มิเตอร์ ตีเข็มไม้แก่น วัดผ่าศูนย์กลาง ๑๒ ถึง ๑๖ เซนติเมตร ยาว ๓ มิเตอร์ เมื่อตีเข็มแล้วกระทุ้งอิฐหักให้แน่นหนา ๑๐ เซนติเมตร แล้วประสมคอนกรีตเทลงไปตามคลองรากทับอิฐหักหนา ๔ เซนติเมตร เมื่อได้เทคอนกรีตได้ระดับดีแล้ว ได้วางเหล็กขนาด ๒ เซนติเมตรครึ่งจนถึง ๑ เซนติเมตร ชัดเป็นตาตรงตามคลองรากเต็มตลอดข้างบนเหล็กตาตรงเทคอนกรีตหนา ๑๐ เซนติเมตร ตามระหว่างรากหอสวดได้มีเอ็นเหล็กคานคอนกรีตทาบติดต่อเสาทุกเสา รวม ๔๘ เสา

ส่วนตึกครูตึกนักเรียนอีก ๔ หลัง ก็ได้ลงรากพร้อมกันไปทีเดียว ครั้นต่อมาทรงพระราชดำริห์ว่าการก่อสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงซึ่งได้เริ่มทำรากมานั้น บัดนี้สมควรที่จะก่อพระฤกษ์ได้แล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการก่อพระฤกษ์โรงเรียนมหาดเล็กหลวง เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนม์พรรษา วันที่ ๑ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ แต่หากโดยเวลานั้นมีราชการมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มทำเสียก่อนการอื่น

ณ วันจันทร์ที่ ๒๐ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ ตรงกับ จันทรคติกาล เดือนอ้ายขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก จุลศักราช ๑๒๗๗ เวลาบ่าย ๔ โมง ๑๓ นาที เป็นเวลาปฐมฤกษ์ตามเวลาที่โหราธิบดีได้คำนวณทูลเกล้าฯ ถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาราธนาพระราชอาณัติผู้ใหญ่ผู้น้อยรวม ๑๐ รูปเจริญพระพุทธรมณดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางศิลาพระฤกษ์ สร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารึกกระแสรพระบรมราชาโองการนี้ บรรจุไว้ในศิลาพระฤกษ์ ณ วันจันทร์ที่ ๒๐ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ จันทรคติกาล เดือนอ้ายขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก จุลศักราช ๑๒๗๗ เป็นปีที่ ๖ หรือวันที่ ๑๘๖๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระบรมราชาไชวาท

และ

พระราชดำรัส

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานแก่อาจารย์ ครู

และ

นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

พระราชดำรัสตอบ

คำถวายชัยมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน
วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕

ถ้อยคำที่พระยาไพศาลฯ ได้กล่าวแล้วนั้นจับใจเรยึ่งนัก การโรงเรียนที่เราได้จัดตั้งขึ้นนี้เป็นการทดลอง ถ้าเปรียบด้วยการทำสวน ความสำเร็จที่จะให้เกิดประโยชน์ขึ้นได้เพียงใดนั้นย่อมแล้วแต่คนทำ ความหวังในการปลูกเพาะพืชพรรณนั้นก็เพื่อจะให้กิ่งงอกและเกิดดอกออกผล เมื่อถึงคราวต้นไม้มีผลเข้าแล้ว ถึงแม้ว่าผลประโยชน์จะตกเป็นของเราผู้เป็นเจ้าของสวนก็จริง แต่ชาวสวนซึ่งเป็นผู้ทำย่อมจะได้ส่วนในประโยชน์นั้นด้วยอย่างน้อยก็จะได้ความอึดอึบใจวางานที่ตัวได้ลงแรงทำไว้ในสวนนั้นเป็นผลสำเร็จมิได้เสียแรงเปล่า แต่ในเวลานี้เราพึงได้ตั้งต้นเพาะปลูกต้นไม้ลงไว้เพราะฉะนั้นการที่จะได้เห็นว่าต้นไม้ของเราผลิดดอกออกผลได้ประโยชน์เพียงใดนั้นต้องอาศัยคอยเวลาให้นานๆ ไปสักหน่อย ในบัดนี้เรยินดีที่จะกล่าวได้อย่างหนึ่งว่าคนทำสวนของเราล้วนแต่ตั้งหน้าเอาใจใส่การงานในสวนจริงๆ การเพาะปลูกได้ดำเนินไปเป็นอันดี เป็นที่หวังได้ว่าคงจะเป็นผลสำเร็จแน่

การปลูกสติปัญญาฝึกสอนคนให้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินที่ดีนี้ เป็นหน้าที่สำคัญนัก เป็นงานที่ต้องทำด้วยปัญญาความคิดประกอบกับแรงกาย ในเบื้องต้นก็ต้องใคร่ครวญให้เห็นแน่แ่ใจเสียก่อนว่าการฝึกสอนกลุ่มเกลานั้นจะให้ได้รูปอย่างที่เราเรียกว่าเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอันดีนั้นอย่างไร แล้วจะต้องใช้วิธีฝึกฝนกลุ่มเกล้าให้สำเร็จรูปได้ดังประสงค์ ซึ่งเป็นของยากต้องประกอบพร้อมด้วยสติปัญญาและความสามารถในการ

ฝึกสอนอย่างดีจึงจะได้ผลสำเร็จตามปรารถนา หน้าที่ครูจึงควรยกย่องว่าเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งนักในที่นี้จะขอให้หนทางไว้พอเป็นการช่วยเหลือแก่ครูบ้าง

บรรดาประเทศทั้งปวง ประเทศใดที่รักษานิติธรรมของชาติไว้ได้ดี ประเทศนั้นย่อมดำเนินขึ้นสู่ความเจริญ ประเทศใดละเลยนิติธรรมของชาติเสียหรือปล่อยให้เสื่อมทรามไป ภัยย่อมจะมีมาถึงประเทศนั้น ถ้าจะตรวจดูตัวอย่างแล้วจะเห็นได้ในที่ใกล้ๆ กับเรานี่เองเป็นอันมาก นิติธรรมของชาตินั้นคือคุณสมบัติและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีซึ่งเป็นที่นิยมสืบต่อกันมาในหมู่ประชาชนแห่งชาติ ประเทศตุรกีซึ่งน่ากลัวจะต้องพินาศย่อยยับไปในไม่ช้านี้ ไม่เพราะละเลยนิติธรรมของชาติเสียหรือ ถึงประเทศจีนก็เหมือนกันถ้าหากไม่รีบจัดการแก้ไขเสียให้ทัน่วงทีก็น่ากลัวอันตรายอย่างยิ่ง ในฝ่ายตะวันออกนี้ประเทศที่ยังดำรงเอกราชเป็นปกติอยู่ในเวลานี้ก็มีแต่สยามกับญี่ปุ่นเท่านั้น ในส่วนประเทศเราถ้าหากเราจะต้องเป็นข้าใครก็คงเป็นเพราะเราเรนาหาที่ไปเอง

การที่เราเห็นอะไรของใครแปลก เราพอใจและจะถือเอาเป็นแบบอย่างนำมาใช้สำหรับประเทศเราบ้างนั้น จำเราจะต้องใช้วิจารณญาณ สอดส่องเลือกพินให้เห็นเหมาะว่าจะเป็นประโยชน์แก่เราแท้จริงเสียก่อน สิ่งซึ่งเหมาะแก่ประเทศเขาใช้ว่าจะเหมาะแก่ประเทศเราเสมอไปก็หาไม่ บางที่อาจใช้ไม่ได้ในประเทศเราเสียเลยก็เป็นได้ หรือบางอย่างจะใช้ได้ก็ด้วยเอามาปรุงใหม่ให้เหมาะแก่เรา เพราะฐานะและนิติธรรมของชาติย่อมต่างๆ กัน การเอาอย่างเขาโดยมิได้พิจารณาใคร่ครวญให้รอบคอบ เห็นของเขายังไร่นึกว่าเขาก็เอาอย่างมาทั้งดุ้นๆ นั้น ถ้าไม่เหมาะแก่เรา หรือขัดต่อนิติธรรมของเราก็จะหาเป็นไปได้อย่างที่เราเห็นของเขานั้นไม่ การเอาอย่างผิดเช่นนี้เท่ากับกินของแสลงให้โทษมากนักรจะปรากฏอย่างอาการที่เรียกว่าผิดสำแลงทันที ถ้าว่าด้วยการปกครองบ้านเมืองแล้ววิธีปกครองอย่างราชาธิปไตยเป็นนิติธรรมของเราสืบมาแต่โบราณกาล ถ้อยคำที่เราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินกล่าวเช่นนี้ไม่ใช่จะกล่าวเข้ากับตนเอง ถ้าหากเราไม่ใช่เป็นพระเจ้าแผ่นดิน

เราก็คงต้องกล่าวอย่างนี้เหมือนกันเพราะเรากล่าวด้วยความเห็นอันแน่ชัด
 แก่ใจเรา ถ้าจะตรวจดูพงศาวดารในเวลาใกล้ๆ นี้ก็ยิ่งจะเห็นพยานได้คือ
 เมื่อสมัยบ้านเมืองเรปั่นป่วนด้วยพระเจ้าแผ่นดินต้องลระราชสมบัติเพราะ
 พระจริตวิการ คนทั้งหลายก็พร้อมใจกันเลือกพวกเราคนหนึ่งสถาปนาขึ้น
 เป็นกษัตริย์ครอบครองกันต่อมา กษัตริย์องค์นั้นคือพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระปฐมบรมราชวงศ์ปัจจุบันนี้ การบ้านเมืองก็ได้
 ดำเนินขึ้นสู่ความเจริญเรียบร้อยเป็นลำดับมา

บรรดาครูอาจารย์ทุกคน เมื่อรู้สึกหน้าที่ดั่งที่เราชี้แจงมาและมีความ
 รักชาติบ้านเมือง รักศาสนา จงรักภักดีต่อตัวเราดั่งได้กล่าวให้เราฟังแล้ว
 ของสุจริตต่อหน้าที่ของตน ปฏิบัติหน้าที่แต่โดยชอบปราศจากอคติทั้งสี่
 ประการ หากจะมีผู้ปกครองเด็กคือบิดามารดาหรือคนอื่นไม่พอใจใน
 หนทางที่ฝึกสอน ก็จงอย่าครั้นคร้ามและคล้อยตามหรือลดหย่อนผ่อนให้เขา
 แม้เขาไม่พอใจเขาจะขอลาเอาบุตรหลานของเขาออกเสียจากโรงเรียนก็ตาม
 ใจเขา หน้าที่ของเราจำจะต้องสอนให้ถูกต้องตามนิติธรรมของชาติดั่งได้
 ชี้แจงให้ฟังแล้วอย่างไร ก็ให้สอนไปตามหน้าที่นั้นแหละจะได้ชื่อว่าสุจริต
 ต่อหน้าที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่ชาติศาสนาด้วยความสวามิภักดีจงรักต่อเราจริง
 คนที่รักชาติแต่ปากนั้นมีถมไป แต่การกู้ชาติและรักษาชาติไว้ได้นั้นจะสำเร็จ
 ด้วยรักชาติแต่ปากก็หาไม่ได้ พระยาไพศาลฯ มีหน้าที่ในกระทรวงธรรมการ
 สำหรับจะฝึกหัดกุลบุตรต่อไปขอให้กำหนดจำไว้ คำที่เรากล่าวแก่ครูใน
 โรงเรียนของเรานี้ใช้ได้สำหรับครูในโรงเรียนอื่นๆ ทั่วไปตลอดพระ
 ราชอาณาจักรสยามด้วย

ส่วนนักเรียนทั้งหลาย เจ้าจงมีความพากเพียรในการเรียนและจง
 เชื่อฟังคำครูสอน จงอยู่ในถ้อยคำของครูเสมอไปจึงจะได้ชื่อว่าเป็นเด็กดี
 และเป็นศิษย์ดีต่อไป เจ้าจะต้องรับช่วยเป็นผู้บำรุงชาติของเจ้าและมีหน้าที่
 ฝึกหัดเด็กๆ เหมือนอย่างที่ครูฝึกหัดเจ้าอยู่ในทุกวันนี้ เจ้าจะรับทำหน้าที่
 นั้นได้ดีก็ด้วยเจ้าฝึกหัดตัวของเจ้าดีแต่เวลาเดี๋ยวนี้ไป เพราะฉะนั้นเจ้าต้อง

เชื่อฟังคำครูสอน โตขึ้นเจ้าจะได้เป็นผู้ฝึกหัดลูกหลานเจ้ากับกุลบุตรซึ่งจะ
เกิดมาภายหลังเจ้าให้ดีเหมือนเจ้า นั้นแหละจึงจะนับว่าเจ้าเป็นผู้สมควรที่จะ
เป็นผู้สืบต่อการบำรุงชาติไทย

ในที่สุดนี้เราขอขอบใจเจ้าทั้งหลายที่มาให้พวกเราในวันนี้ ขอให้เจ้าทุก
คนจงมีความสุขความเจริญ ได้บรรลुประโยชน์และผลสำเร็จในการสอน
การเรียนสมความปรารถนาของเจ้าทั้งครูและศิษย์เถิด

พระราชดำรัสตอบ

คำถวายชัยมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๖

เราได้ฟังคำของพระยาไพศาลฯ กล่าวเป็นที่จับใจ การยกกรณียกกิจของพระเจ้าแผ่นดินขึ้นกล่าวเพื่อให้ทรงระลึกเป็นเครื่องสำราญพระราชหฤทัยในราชกิจซึ่งได้ทรงกระทำสำเร็จดีแล้ว หรือเพื่อทรงตรวจตราแก้ต่อไปเป็นธรรมเนียมที่มีสืบมาแต่ครั้งโบราณดึกดำบรรพ์ ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์มีพราหมณ์เป็นต้น ได้เป็นผู้กระทำหน้าที่เช่นนี้ ครั้นต่อมาถึงพุทธกาลธรรมเนียมเช่นนี้ก็ยังคงใช้กันสืบต่อมา ดังปรากฏด้วยการถวายเทศน์เรื่องทศพิธราชธรรมในพิธีบรมราชาภิเษกเป็นต้น หน้าที่เช่นนี้บัดนี้พระยาไพศาลฯ ได้ทำแล้วบริบูรณ์

การตั้งคลังออมสินและออกพระราชบัญญัติขนานนามสกุลที่ยกขึ้นกล่าวนั้นเป็นการสำคัญและจำเป็นมาก แท้จริงเรื่องคลังออมสินนี้เราได้คิดมานานแล้วแต่หากยังมีข้อขัดข้องบางอย่างซึ่งในเวลานั้นจะยังไม่ได้ จึงได้ฟังมาสำเร็จและได้ออกพระราชบัญญัติในต้นศกนี้ ที่เราต้องกล่าวเช่นนั้นเพราะจะให้เห็นว่าการที่จะทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองซึ่งเป็นการสำคัญและยากนั้น ไม่ใช่ว่าพอนึกจะทำก็ทำได้ง่าย ๆ จำที่เราจะต้องคิดหน้าคิดหลังให้รอบคอบมุ่งให้ได้ประโยชน์แก่บ้านเมืองจริง ป้องกันทางเสื่อมเสียแพลงพลาดต่างๆ ให้ดีที่สุดที่จะเป็นไปได้ จึงเห็นเถิดว่าราชการณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินนั้นเป็นภาระที่หนักและยากเพียงไรแต่การวิจารณ์สอดส่องตระเตรียมในเบื้องต้นของกิจใดที่จะพึงกระทำลงไปนั้นคนทั้งหลายโดยมากผู้ดูอยู่แต่ข้างนอกก็ย่อมแลไม่เห็น จะเห็นได้ต่อเมื่อกิจนั้น

ได้กระทำลงไปแลเห็นผลปรากฏแล้ว เปรียบเหมือนการสร้างทางรถไฟที่จะต้องแหะเขาหรือขุดอุโมงค์ลอดไป เพื่อไม่ต้องให้รถเดินทางอ้อมให้เป็นการเปลืองเวลาและเปลืองเงิน ก็ต้องเตรียมแหะเขาบากช่อง หรือขุดอุโมงค์ทะลวงเขาให้เสร็จก่อนแล้วจึงวางรางและปล่อยให้รถเดินได้ การแหะเขาหรือขุดอุโมงค์ซึ่งเป็นส่วนไม่ใช่ง่ายของงานสร้างทางรถไฟนั้น คนที่ไม่ได้เห็นและไม่ทราบเรื่องก็ย่อมไม่รู้สึกรู้ว่าทำได้ทำอะไรอยู่ที่ไหน ต่อเมื่อรถเดินได้แล้วจึงจะปรากฏว่าทางรถไฟได้ทำแล้วข้อนี้ฉันใด ราชกรณียกิจของเราซึ่งต้องคิดต้องตรวจเตรียมล่วงหน้าก็ฉันนั้น

คนในสมัยนี้ชอบออกความเห็น การออกความเห็นนั้นมีประโยชน์คือได้เป็นเครื่องตำรอรอบคอบของผู้ปกครอง แต่ส่วนโทษก็มีมากเหมือนกัน เพราะผู้ที่ออกความเห็นถ้าไม่รู้ตลอดถึงการภายในว่าได้มีได้ทำอยู่แล้วอย่างไร ก็ออกความเห็นบ่มบ่ามไปตามอัตโนมติ เหมือนกับคนที่อยู่ไกลไม่ได้เห็นชัยภูมิพื้นที่และไม่ทราบถึงการที่เขาแหะเขาขุดอุโมงค์อยู่ก็คิดก็พูดและโจษกันผิดๆ ฎุกๆ ไปตามชอบใจโดยพลະตนเอง คนแรกบางทีจะพูดแต่เล็กน้อยก่อน แต่คนที่สองคงจะต่อให้มากออกไปอีก พอถึงคนที่สามที่สี่เรื่องก็ยิ่งมากออกไปทุกทีคราวนี้ยิ่งมากคนเข้าเรื่องก็ยิ่งชวนให้ฟุ้งซ่านมากเข้า การออกความเห็นของคนโดยมากยังเป็นอยู่เช่นนี้ ผู้ที่เขาออกความเห็นถูกต้องและเป็นประโยชน์แท้จริงนั้น เขาย่อมสืบให้รู้ความตื้นลึกหนาบางโดยละเอียดและใคร่ครวญให้รอบคอบในหนทางของการทำงานเสียก่อน แล้วเขาจึงพูดและออกความเห็น อันปัญญากับสติเป็นของคู่กันเราก็เรียกควบกันอยู่แล้วว่าสติปัญญา คนเราจะมีแต่ปัญญา และเขาวุ่นเป็นเครื่องพาเล่นไปฝ่ายเดียวไม่ได้ จำต้องใช้สติสำหรับเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งกำกับไปกับปัญญาด้วย เมื่อพร้อมทั้งสติและปัญญาโดยบริบูรณ์แล้ว ความคิดและความเห็นจึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์อันสุขุม คนที่คิดและกล่าวฟุ้งซ่านไปตามขณะจิตนั้นจะยึดถือเอาเป็นหลักหรือเอาแน่นอนหนักไม่ได้

อนึ่งคนเราถ้าจะกล่าวถึงคุณธรรมทั่วไปแล้วก็ต้องให้เปรียบด้วย

เรือที่มีสมอและเครื่องผูกสำหรับยึดมัน เรือลำใดไม่มีสมอหรือเครื่องผูก เรือลำนั้นอาจลอยแพนพ่านไปตามกระแสน้ำ สมอเครื่องผูกเป็นสิ่งที่จะยึดเหนี่ยวให้เรือจอดประจำที่อยู่ได้โดยปราศจากอันตราย สมอเครื่องผูกของคนเรานี้คือศาสนาย่อมรักษาผู้ที่ครองธรรมนั้น ศาสนาของเราสอนให้เรามีเมตตาจิตเห็นสุขทุกข์ของผู้อื่น สิ่งไรเมื่อทำเข้าแล้วคนอื่นจะได้รับทุกข์หรือความเสียหายเพราะเราสิ่งนั้นศาสนาห้ามเราไม่ให้ทำ ฟังเห็นได้ ชัดในสิกขาบทต่างๆ ซึ่งกำหนดให้เราสำรวมระวังกายวาจาใจเพื่อประโยชน์นั้น ศาสนาย่อมเป็นประโยชน์มากในการที่สอนให้เรานึกถึงผู้อื่น แม่เมตตาจิตแก่สัตว์ทั่วไปดังนี้ ส่วนตัวเราเองนั้นไม่สู้กระไรนักเพราะเราย่อมจะคิดและระวังอยู่มากกว่าผู้อื่นโดยปกติแล้ว บางคนชอบกล่าวว่าศาสนาเก่าเกินสมัยเสียแล้ว เพราะได้ตั้งมากกว่าสองพันปี คำที่กล่าวเช่นนั้นเชื่อว่ากล่าวด้วยหลงแท้จริงศาสนาไม่รู้จักเก่าเลย เพราะท่านวางไว้กว้างพอไม่ว่าความเป็นไปในสมัยใดย่อมมีช่องที่จะเข้าร่วมอยู่ในวงของศาสนาได้ทั้งนั้น เช่นที่ได้ชี้ให้เห็นแล้วแต่ข้างต้นผู้ใดเข้าใจและประพฤติตนได้ถูกต้องผู้นั้นชื่อว่าเป็นสัมมาทิฐิ ผู้ใดหลงและประพฤติผิดถึงจะเรียกตนว่าเป็นพุทธศาสนิกชน ความประพฤติของผู้นั้นก็ทำให้สัมมาทิฐิไม่

ข้อความที่ได้กล่าวมานี้เจ้าทั้งหลายผู้ยังเป็นนักเรียนอยู่คงยังไม่เข้าใจได้ตลอด แต่เราพูดไว้สำหรับครูเพื่อครูจะได้สั่งสอนศิษย์ของตนๆ สืบไป เด็กๆ เป็นผู้ที่กำลังจะเรียน ถ้ามีแบบอย่างชักจูงไปทางไหนก็อาจหันไปทางนั้นได้ง่ายทั้งทางดีและทางชั่ว เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีโรงเรียนสำหรับฝึกสอนเด็กให้หันไปแต่ในทางที่ดี โรงเรียนที่สอนเฉพาะเวลากลางวันนั้นครูมีเวลาอยู่กับเด็กน้อย การศาสนาเขาก็สอนเหมือนกันที่เรียกว่า จรรยา แต่นักเรียนเรียนจรรยาที่โรงเรียนแล้ว เมื่อเลิกจากโรงเรียนพ้นครูไปจรรยาที่ครูสอนนั้นก็เป็นอย่างอื่นทิ้งเสียด้วย ถ้าโรงเรียนเป็นบ้านของนักเรียนด้วยเช่นโรงเรียนนักเรียนกินอยู่ประจำ การฝึกสอนและการควบคุมได้มีอยู่ตลอดเวลา เพราะเราหวังประโยชน์เพื่ออุดหนุนการ

ฝึกสอนเช่นนี้ เราจึงตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น และได้สังเกตเห็นว่า ครูในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงของเราได้เอาใจใส่ฝึกสอนศิษย์ในทางนี้เป็นที่พอใจของเรา แต่เมื่อได้ชมเช่นนี้แล้วอย่าไปถือเสียว่าดีพอแล้วไม่ต้องพยายามให้ดียิ่งขึ้นอีกต่อไป ถ้าเช่นนั้นก็จะเป็อันหยุดและถอยหลังทันที จะต้องได้ผลตรงกันข้ามกับที่ชม ขอให้นึกว่าถ้าขว้างก้อนหินขึ้นไปในอากาศเมื่อลี้กกำลังที่ขว้างแล้ว และก้อนหินนั้นไม่อาจขึ้นสูงต่อไปได้อีกแล้ว มันจะเป็นอย่างไรบ้าง มันก็ต้องกลับตกลงมาเท่านั้น บรรดาครูทุกคนต้องพยายามทำหน้าที่ของตนๆ ให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ ถ้าเปรียบอย่างก้อนหินที่ขว้างไปในอากาศก็ต้องให้ขึ้นสูงที่สุดที่จะสูงได้ ยิ่งใกล้สวรรค์ได้เพียงใดยิ่งดี

ส่วนเด็กๆ เจ้าต้องตั้งใจฟังและจำคำที่ข้าสั่งสอนนี้ไว้ อะไรไม่เข้าใจ เจ้าจงถามครู ครูเขาได้ฟังตลอดแล้วเขาคงเข้าใจและชี้แจงแก่เจ้าได้ เจ้าเหล่านี้ข้าถือเหมือนเป็นลูกของข้า ส่วนตัวเจ้าเจ้าก็ต้องรู้สึกว้าข้าเป็นพ่อเจ้า ธรรมดาพ่อกับลูกพ่อย่อมอยากให้ลูกดีเสมอ ถ้าลูกประพฤติตัวดีสมใจพ่อ พ่อก็มีใจยินดี ถ้าลูกเหลวไหลประพฤติแต่ความเลื่อมเสียพ่อก็โทมนัส ลูกคนใดที่ประพฤติตนเลวทรามต่ำช้าเป็นเหตุให้พ่อได้ความโทมนัส ลูกคนนั้นเป็นลูกเนรคุณพ่อ เพราะฉะนั้นข้ากำชับเจ้าทุกคนว่าเจ้าต้องตั้งใจประพฤติตนให้ดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูและช่วยกันรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนเสมอต่อไปภายหน้าเมื่อเจ้าเติบโตขึ้นจะออกไปทำงานที่ไหนเมื่อใครเขาทราบว้าเจ้าออกไปจากสำนักโรงเรียนมหาดเล็กหลวงให้เขาคิดว้าอ้อพ้อแล้วไม่ต้องถามอย่างอื่นอีกต่อไปก็ได้ สำนักนั้นเขาฝึกสอนกันดี เจ้าออกมาแต่สำนักนั้นเขาก็เต็มใจและอยากได้เจ้าไว้ ถ้าได้เช่นนี้จึงจะชื่อว่าเจ้าได้ช่วยกันทำชื่อเสียงอันดีให้แก่โรงเรียน จงระวังจงหนัก อย่าให้กลายเป็นตรงกันข้ามคือ ทำให้คนทั้งหลายเขารู้สึกว้าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเหลวไหล คนที่ออกไปจากโรงเรียนนี้ไม่มีใครเขาอยากคบ การรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนหรือหมู่คณะเช่นนี้เป็นกรยากนัก เพราะถ้าใครไปทำความเสียหายเข้าคนหนึ่งเขาก็ขึ้นชื่อว่าคนพวกนั้นทำความเสียหายอย่างนั้นๆ เสียคนเดียวอาจพาให้เสีย

ได้ด้วยกันทั้งพวก เพราะ ฉะนั้นเจ้าทุกคนต้องระวังให้ดี อย่าคิดถึงแต่ตัวเจ้า ต้องคิดถึงหมู่คณะคือโรงเรียนให้มาก ตั้งใจรักษาชื่อเสียงให้ดี หมั่นทำคุณประโยชน์ให้แก่โรงเรียนให้เป็นชื่อเสียงแก่โรงเรียนสืบไป ให้สมความปรารถนาของข้าที่ตั้งโรงเรียนขึ้นให้เจ้าเรียน ในที่นี้ข้าจะพูดซ้ำอีกว่าให้เจ้าตั้งใจฟังถ้อยคำของข้าและจำไว้ อะไรไม่เข้าใจให้ไปถามครู ครูเขาได้ฟังทราบอยู่แล้วเขาคงชี้แจงแก่เจ้าได้ตลอด

ในที่สุดนี้เรากำชับให้เจ้าทั้งหลายตั้งใจทำหน้าที่ของตนๆ ให้ดียิ่งขึ้น และขอให้พรให้เจ้ามีความสุขสำราญทั่วกัน

พระราชดำรัสตอบ

ในการเสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
ทอดพระเนตรการรีนึ่งและทูลเกล้าฯ ถวายฉลองพระองค์อาจารย์
วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

เราขอใจพระอภิรักษ์ฯ และท่านทั้งหลายที่พร้อมใจให้เลื้อครุย
อาจารย์แก่เราในวันนี้ การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญอย่างยิ่งและเป็นต้นเหตุ
แห่งความเจริญของชาติบ้านเมือง ผู้ใดอุดหนุนการศึกษาผู้นั้นก็ชื่อว่าอุดหนุน
ชาติบ้านเมืองด้วย เราตั้งใจที่จะบำรุงการศึกษาของบ้านเมืองเราอยู่เสมอ
เพราะฉะนั้นเมื่อสิ่งใดที่เราได้ทำมาแล้วในทางนี้ได้มาเป็นผลปรากฏแก่ตา
ท่านทั้งหลายจึงเป็นที่พอใจเรายิ่งนัก แต่เป็นธรรมดาอยู่เองที่เราจะทำการ
ให้สำเร็จแต่ลำพังไม่ได้ต้องอาศัยความช่วยเหลือของท่านทั้งหลายให้พร้อม
มือกันดำเนินการตามทางที่ชอบที่ควร ให้เหมาะแก่ความต้องการของบ้านเมือง
เราจึงจะบรรลุผลสำเร็จได้ตามความปรารถนา

ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจาก
การศึกษาประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน ประเทศต่างๆ ย่อมมีศิลปะวิชาการ
ต่างๆ กัน เราก็มีศิลปะวิชาการของเรา เราจำจะต้องช่วยกันทะนุบำรุงให้
เจริญขึ้น สิ่งใดที่เป็นที่นิยมในสมัยนี้และจะเป็นคุณประโยชน์แก่เรา เรา
ต้องรับเอาและปรุงแต่งของเราขึ้นให้ได้ประโยชน์เต็มตามที่ควรจะได้ เราจำ
ต้องก้าวไปข้างหน้าเสมออย่าก้าวไปได้ไกลเพียงใดก็ยิ่งดี เราต้องไม่ถอยหลัง
เลยเป็นอันขาดแม้แต่หยุดอยู่ที่ที่ไม่ได้เพราะการหยุดก็เสมอด้วยการถอยหลัง
ใ้ใครๆ เขาก้าวเลยไปแล้ว เราหยุดอยู่เราก็ต้องล้าหลังเขาไกลออกไปทุกที่
นั่นเองที่เท่ากับถอยหลังไม่ใช่อื่น

ท่านทั้งหลายที่ได้เลื้อ้อาจารย์ เลื้อ้อครูไปแล้วในวันนี้และทั้งที่ยังไม่ได้
รับของจงตั้งใจทำคุณประโยชน์ให้แก่การศึกษาสำหรับชาติบ้านเมืองเรา ให้
สมแก่ที่ได้รับความยกย่อง และสมแก่ที่เป็นผู้มีวุฒิความสามารถ เลื้อ้อครูย
อาจารย์และครูนี้ไม่ใช่สำหรับจะมีไว้แต่งเล่นเก๋ๆ มีไว้สำหรับเป็นเครื่อง
แสดงวุฒิและความสามารถในทางสั่งสอนทำคุณประโยชน์ให้แก่การศึกษา
ขอท่านทั้งหลายจงตั้งใจทำประโยชน์เช่นนั้นให้สมแก่ที่ได้รับความยกย่องเถิด

ส่วนเด็กๆ เจ้ายังมีอายุอยู่ในระหว่างเล่าเรียน เจ้าจงตั้งใจเล่าเรียนเมื่อ
โตขึ้นจะได้เป็นคนดี มีวิชาความรู้และสามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาติ
บ้านเมืองของเจ้าได้มาก ไม่เสียที่ที่เจ้าเกิดมาเป็นคนไทย

เรายินดีที่ได้เห็นนักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัยมาพร้อมเพรียงกับ
โรงเรียนมหาดเล็กหลวงในวันนี้ เมื่อการกรีกษาในระหว่าง ๒ โรงเรียน
สำแดงความสามัคคีซึ่งกันและกัน ครั้งนี้นับว่าเป็นครั้งแรกแต่ไม่ใช่ครั้งสุดท้าย
คงจะได้มีการประชุมพร้อมเพรียงกันเช่นนี้ทุกปีไป ขอให้เจ้าทั้งหลายตั้งใจ
ช่วยกันรักษาชื่อเสียงและเกียรติยศของโรงเรียน ทำความงามความเจริญให้
แก่โรงเรียนต่อไป เมื่อเจ้าเติบโตขึ้นจะออกไปทำงานที่ไหน เมื่อใครเขาทราบ
ว่าเจ้าออกจากสำนักโรงเรียนมหาดเล็กหลวง หรือโรงเรียนราชวิทยาลัย ก็
ให้เขามีความพอใจและอยากได้เจ้าไว้เช่นนั้นจึงจะเป็นชื่อเสียงแก่โรงเรียน
ของเจ้าและเป็นประโยชน์แก่ตัวเจ้าด้วย ในที่สุดนี้เราขอให้เจ้าทั้งหลายมี
ความเจริญสิริสวัสดิ์ทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในงานวิสาขบูชา

ทรงแสดงแก่ครูและนักเรียน

ณ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗

ข้าพเจ้าขอประทานโอกาสแก่เจ้านายซึ่งมีพระชนมายุสูงกว่า เพื่อที่จะกล่าวธรรมิกถาแก่นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเหล่านี้

ตั้งแต่ปีกลายนี้มาแล้ว ได้เคยทำพิธีในวันวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญในศาสนาของเรา เพราะเป็นวันพระราชสมภพ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของสมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ถ้าจะแปลอย่างให้เข้าใจกันง่ายๆ ก็คือ เป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระพุทธเจ้าของเรานั้นเอง เราทั้งหลายจะต้องเข้าใจว่าการที่มีพิธีเช่นนี้เพื่ออะไร และทำไมจึงต้องระลึกถึงพระพุทธเจ้ากับทั้งเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่านด้วย เราผู้เรียกตัวว่าเป็นผู้ถือพระพุทธศาสนา จำจะต้องเข้าใจแจ่มแจ้งว่า พระพุทธเจ้าคืออะไร พระธรรมเจ้าคืออะไร พระสงฆ์เจ้าคืออะไร ในข้อนี้ครั้งก่อนก็เคยได้อธิบายหนหนึ่งแล้ว แต่การอธิบายซ้ำอีกไม่เป็นของเสียหายอะไร

พระพุทธเจ้า คือ ผู้ที่ได้ทรงตรัสรู้เอง โดยที่มิมีความรู้บังเกิดขึ้นในพระทัยของพระองค์พร้อมแล้ว ทั้งได้ทรงสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตาม เห็นตาม และประพฤติชอบด้วยกายวาจาใจด้วย ท่านผู้นี้เรียกว่าพระพุทธเจ้า

พระธรรมเจ้า คือ พระธรรมวินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นที่เราเรียกกันว่าพระพุทธศาสนา

พระสงฆ์เจ้า คือ ชนหมู่หนึ่งซึ่งได้สดับพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุศาสน์ไว้ และได้ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยนั้นแล้วนำมา

สั่งสอนให้แก่ผู้อื่นสืบต่อๆ กันมา เราทั้งหลายจึงได้รู้และสดับตรับฟังกันอยู่จนทุกวันนี้

พระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์, ทั้ง ๓ นี้ เรียกว่า พระรัตนตรัย คือ แก้ว ๓ ประการ รัตน แปลว่า แก้ว ในที่นี้หมายถึงเอาสิ่งที่ประเสริฐ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นี้ เป็นสิ่งที่ประเสริฐ จึงได้เรียกว่าเป็นแก้วทั้ง ๓ ประการ คุณของพระรัตนตรัยจะกล่าวโดยย่อก็คือ

พระพุทธเจ้านั้น เมื่อได้ทรงตรัสรู้ คือ รู้ดีรู้ชอบด้วยพระองค์เองแล้ว ถ้าหากพระองค์จะเก็บความรู้นั้นไว้และไม่สั่งสอนผู้อื่นก็ไม่มีผู้ใดจะติเตียนได้ เพราะความรู้ใครได้มาแล้วก็ย่อมเป็นของคนนั้น แต่พระพุทธเจ้าของเรา ได้ประพาศเช่นนั้นไม่ พระองค์ตั้งพระทัยเผยแผ่ธรรมอันวิเศษนั้นให้เป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลายด้วย เพื่อคนทั้งหลายจะได้ปฏิบัติตาม ได้บรรลุความสุข ราบรื่นเสียซึ่งความทุกข์โดยสมควรแก่อัตภาพของตนๆ นี้จึงนับว่าเป็นคุณของพระพุทธเจ้า

ส่วนพระธรรมนั้นเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามและตั้งตนมั่นอยู่ในคลองธรรมแล้วยากที่จะเพเลียงพล้ำหรือผิดพลาดด้วยประการต่างๆ นี้คือคุณของพระธรรม

ส่วนพระสงฆ์ ซึ่งตัวท่านเองเป็นผู้ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแล้ว ท่านอุตสาหะสั่งสอนให้เราทั้งหลายปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้วย นับว่ามีคุณเปรียบเหมือนบิดามารดาที่ทำได้

ผู้ที่รู้จักคุณพระรัตนตรัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ และรู้สึกว่พระรัตนตรัยย่อมเป็นที่พึ่งทำให้ได้รับความสุขและกำจัดภัยได้จริง จะหาสิ่งอื่นเปรียบมิได้เรียกว่าผู้ถึงซึ่งพระตรัยสรณาคมน์และชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชน คือผู้ที่นับถือพุทธศาสนาโดยแท้จริง

คราวนี้ว่าถึงการที่จะปฏิบัติให้เป็นธรรม หรืออีกนัยหนึ่งว่าการถือศาสนาจะเป็นประโยชน์ได้อย่างไรลองตรึกตรองดูให้ถี่ ในโลกนี้ย่อมมีของเป็นคู่กันจะเรียกว่าสำหรับเป็นอริกันก็ว่าได้ คือความดีกับความชั่ว ความดี

เมื่อมีอยู่แล้วก็มีชีวิตอยู่ด้วยเสมอ ผู้ที่ตั้งใจบำเพ็ญแต่ความดี เมื่อมีความชั่วมากระทบใจเข้าก็มักจะชวนให้ใจปั่นป่วนวุ่นวายไปได้โบราณ ท่านจึงเปรียบเทียบความชั่วว่าเป็นมารหรือยักษ์ที่คอยจะกินคน และมีใช้ว่าจะมีแต่ในศาสนาของเราศาสนาเดียวเมื่อไร ถึงศาสนาอื่นๆ เขาก็ว่ามีเช่นนี้เหมือนกัน ที่จริงเราทั้งหลายก็ย่อมจะรู้ที่อยู่ด้วยกันแล้วว่า ความดีย่อมจะทำให้ผู้ประพฤติได้ผลเป็นสุขและความชั่วนั้นประพฤตินี้เข้าก็ให้ผลเป็นทุกข์ทุกคนย่อมแสวงหาความสุขที่ยั่งยืนอยู่เสมอทั้งในส่วนกายและส่วนใจ แต่ความสุขเช่นนั้นจะได้ด้วยยาก ความชั่วลึบเป็นที่กระทำได้ง่ายและมารย่อมคอยกระซิบให้เราทำอยู่เสมอด้วยเช่นเราระวังตัวไม่ไปเที่ยวในที่ที่ไม่ควรเที่ยว มันก็คอยเตือนว่าการประพฤติดีระวังตัวเช่นนั้นจะเรียกว่าเป็นสุขอย่างไรได้ ? เป็นความทุกข์ต่างหาก การไปเที่ยวเล่นเป็นการนำสนุกสบายนัก ไม่ไปเที่ยวมัวแต่คิดค้อยู่เช่นนั้นไม่เห็นนำสบายเลย ความชั่ว คือมารมันย่อมคอยกระซิบชวนใจเราให้เห็นผิดเป็นชอบอยู่เช่นนี้ ก็เมื่อเราต้องคอยรบกับมารอยู่เสมอทำไฉนเราจึงจะรู้ว่าสิ่งที่เราจะต้องทำไปนั้นผิดหรือถูก ดีหรือชั่ว ? และถ้าเราจะต้องคอยคิดค้นหาต้นเหตุกระทำเป็นการทดลองอยู่ทุกฝีก้าวไม่ว่าจะทำสิ่งใด จนที่สุดจะนั่งนอนยืนเดินก็จะมีต้องทดลองเสียทั้งสิ้นหรือที่ไหนจะมีเวลาทำกิจการอื่นๆ ให้สำเร็จได้ ? คงไม่มีเวลาพอเป็นแน่ เพราะเหตุนี้ผู้ที่รู้หลักนักปราชญ์ เมื่อได้พยายามค้นหาทดลองได้ความรู้สำเร็จดีแล้วว่าสิ่งนั้นถ้าประพฤติเข้าจะนำมาซึ่งความสุข สิ่งนั้นถ้าประพฤติเข้าจะนำมาซึ่งความทุกข์ ท่านจึงจดจำไว้สำหรับสั่งสอนเพื่อคนข้างหลังจะได้ไม่ต้องทดลองกันต่อไป

ยกตัวอย่างเช่นไฟ บิดามารดาท่านห้ามไม่ให้เราจับเพราะท่านรู้ว่าไฟเป็นของร้อน ถ้าไม่มีใครบอกเรา เราก็คงจะต้องจับไฟให้มือพองเสียก่อนแล้วจึงจะได้ความรู้ว่าไฟเป็นของร้อน เช่นนี้เป็นตัวอย่างเพียงต้นๆ ก็พระธรรมวินัยคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าของเรา ซึ่งเป็นของละเอียดลึกซึ้งนั้นจะมีประโยชน์แก่ผู้ที่นับถือและปฏิบัติตามเพียงไร ย่อมจะ

พรรณนามาได้ไม่มีที่สิ้นสุด แท้จริงบรรดาศาสนาทั้งหลายย่อมประกอบด้วยคำสั่งสอนที่เป็นประโยชน์เช่นนี้ทั้งนั้น แต่ฝ่ายเราผู้เป็นคนไทยบ้านเมืองเราได้นับถือพระพุทธศาสนามานานแล้ว เราจึงควรเลือกถือพระพุทธศาสนาสืบต่อจากบิดามารดาปู่ย่าตาทวดของเรา สมเด็จพระพรหมคาสดาจารย์ของเราได้ตรัสรู้ธรรมอันถ่องแท้แล้วจึงได้ทรงสั่งสอนพระสาวก พระสาวกก็ได้สั่งสอนเราทั้งหลายต่อๆ มา เมื่อเราทั้งหลายได้รับคำสั่งสอนรู้ผิดและชอบเช่นนี้แล้วก็ประพฤติได้ถูกต้องโดยไม่ต้องทดลองเลือกค้นด้วยตนเอง

พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนคนนำทางซึ่งชูประทีปขึ้นส่องให้เราได้แลเห็นหนทางได้ถนัด ประทีปนี้คือพระธรรม ผู้ใดที่เฝ้าใจฟังธรรมเมื่อเวลาเทศน์ก็ดีหรือเมื่อเวลาอ่านหนังสือก็ดี ได้ชื่อว่าเป็นคนฉลาดรู้จักเดินเข้าหาดวงไฟเพื่ออาศัยแสงสว่างแลเห็นทางเดินได้แจ่มแจ้ง ไม่ต้องเดินสะดุดหรือตกหลุมตกหล่ม อาจเดินไปสู่สถานแห่งความสุขได้โดยสะดวก ส่วนผู้ที่เกียจคร้านไม่ฝึกใฝ่ในธรรมวินัยนั้นก็ไม่มีผิดอะไรกับผู้โง่เขลาที่ไม่รู้จักเดินเข้าหาดวงไฟ ถ้าแม้ว่าตนเดินสะดุดหรือตกหลุมตกหล่นลงไปจะขัดผู้อื่นไม่ได้เพราะดวงประทีปอันส่องแสงสว่างก็ได้จุดอยู่เสมอ แต่ตัวเกียจคร้านไม่เดินเข้าไปหาแสงประทีปนั่นเอง ความผิดจึงตกอยู่กับตนเอง ถึงจะกล่าวว่ามีผู้แนะนำตักเตือนก็ไม่ได้ เพราะตัวของตัวเองมีหน้าที่ที่จะกระตือรือร้นตรงกับภาษิตบทหนึ่งที่ว่า “ตนของตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแก่ตน” คือตนของตนไม่ชวนชวายกระทำตัวให้ดีแล้วถึงแม้จะมีผู้มีอำนาจสูงใหญ่ยกย่องสักเพียงไรก็จะดีไปไม่ได้ตลอด ผู้ที่นั่งอยู่เฉยๆ คอยรอแสงไฟให้มาเองไม่เดินเข้าไปหาดวงไฟเพื่อให้ได้แสงสว่างดังนี้ นับว่าเป็นความผิดของตนเองที่เดียวจะโทษใครไม่ได้

ยังมีคนอีกจำพวกหนึ่ง ซึ่งอวดดีเชื่อดัวว่าเป็นคนเดินทางเก่งไม่ต้องมีไฟนำก็ได้ เฝ้าของตนเคยเดินชานาญอยู่แล้วคงจะเดินได้ไม่มีความพลาดพลั้ง คนจำพวกนี้จะเรียกว่ากระไร ต้องเรียกว่า “ตาบอดสอดตาเห็น”

เพราะเขาเห็นว่าไม่จำเป็นต้องถือศาสนาก็ได้ ศาสนานั้นเรียนเสียเวลาเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์อะไร ประทีปคือดวงไฟใหญ่ได้จุดอยู่แล้ว เขาไม่ปรารถนาเอาตามองดูเสียทีเดียว จึงไม่ผิดอะไรกับคนตาบอดที่สอดตาเห็นไปในทางผิดๆ พวกเราทั้งหลายที่เป็นนักเรียนมหาดเล็กนับว่าเป็นผู้ที่ได้อยู่ในสำนักอันดีจะประพฤติตนเช่นนั้นหาควรไม่ เราจะเข้าใจในคำสั่งสอนหรือยังก็ตามจงพยายามฟังโดยเคารพและตั้งใจจำไว้ให้มากที่สุดที่จะจำได้ เพื่อว่าเมื่อเติบโตใหญ่ต่อไปข้างหน้าจะได้รับผลอันดีงาม

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น แบ่งเป็นหลายภาคหลายชนิด และในภาคหนึ่งๆ ก็แบ่งออกอีกเป็นหลายหมวดหลายประการ ถ้าจะเก็บมาสั่งสอนให้ละเอียดแล้ว อย่่ว่าแต่วันเดียวเลยสอนกันตั้งปีก็ไม่จบ ถ้าจะกล่าวให้ฟังแต่ย่อๆ ก็เท่ากับอ่านสารบาญเรื่องคงไม่ได้ประโยชน์อะไรนัก เพราะฉะนั้นในวันนี้จึงจะเลือกนำมากล่าวแต่หมวดเดียว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งคัมภีร์ปฏิบัติอันเป็นธรรมที่สมควรแก่คฤหัสถ์สำหรับจะได้เป็นเครื่องเตือนใจทั้งชายหญิงผู้ใหญ่และเด็ก ธรรมสำหรับคฤหัสถ์เช่นนี้เราทั้งหลายผู้มุ่งจะแสวงหาความงามความดีย่อมจะประพฤติได้เป็นเนืองนิตย์ เพราะไม่ใช่สิ่งทีเกินกำลังของเราไปเลย

ธรรมหมวดที่จะแสดง ณ บัดนี้ท่านเรียกว่าทิศทั้ง ๖ ได้แก่ บุคคล ๖ จำพวกคือ

ทิศเบื้องหน้า	ได้แก่	บิดามารดา
ทิศเบื้องขวา	ได้แก่	ครูบาอาจารย์
ทิศเบื้องหลัง	ได้แก่	ครอบครัวหรือบุตรภรรยา
ทิศเบื้องซ้าย	ได้แก่	มิตร
ทิศเบื้องต่ำ	ได้แก่	บ่าวไพร่
ทิศเบื้องบน	ได้แก่	สมณพราหมณาจารย์

บัดนี้จะมาถึงทิศเบื้องหน้าซึ่งได้แก่บิดามารดา ว่าเราควรจะทำอะไรต่อท่านเป็นการตอบแทนคุณท่านอย่างไร กิจของเราที่จะพึงกระทำ

ตอบแทนคุณบิดามารดาท่าน จัดไว้เป็น ๕ สถานคือ

สถานที่ ๑ บิดามารดาท่านได้เลี้ยงดูเรามาตั้งแต่เล็กจนโตได้ทะนุบำรุงเราให้อิ่มหนำสำราญปราศจากอันตรายทั้งปวง ในเวลาป่วยไข้ท่านก็ได้รักษาพยาบาลเรามา ครั้นเวลาท่านมีอายุมากแล้วเราเติบโตขึ้นเราก็ควรสนองคุณท่านโดยปฏิบัติและเลี้ยงดูเป็นการตอบแทนท่านบ้างให้ท่านได้มีความสุขกายสุขใจ

สถานที่ ๒ เราต้องรับทำกิจการของท่าน เมื่อท่านมีธุระอะไรอย่าให้ท่านต้องออกปากใช้หรือวิงวอน เรารู้ว่าท่านมีความปรารถนาอย่างไร เราก็ทำให้สำเร็จตามความปรารถนาของท่านให้ดีที่สุดที่จะทำได้

สถานที่ ๓ เราต้องพยายามดำรงวงศ์สกุลของเราให้ดี เป็นต้นว่าสกุลของเรามีชื่อเสียงดีอยู่แล้วไม่ควรเราผู้เป็นบุตรจะประพฤติเอาแต่สบายส่วนตัวตามชอบใจเราฝ่ายเดียว ต้องดำรงวงศ์สกุลให้มิชื่อเสียงตลอดไปด้วย จะได้มีผู้สรรเสริญว่า วงศ์สกุลนั้นชาติ เขารับสืบต่อกันมาได้โดยมั่นคงเป็นปึกแผ่น

สถานที่ ๔ ต้องประพฤติตนให้สมควรได้รับทรัพย์มรดกข้อนั้นมุ่งความว่าต้องประพฤติตนไม่ให้สุรุ่ยสุร่าย ไม่เป็นผู้ใช้จ่ายทรัพย์โดยไม่รู้จักราคาของทรัพย์ ต้องเป็นผู้รู้จักออมสินและแสวงหาเพิ่มเติมให้สมควรที่จะเป็นผู้รับครอบครองทรัพย์มรดกที่บิดามารดาและญาติได้สะสมไว้ให้ ถ้าเรามาใช้จ่ายทำลายทรัพย์นี้เสียโดยหาประโยชน์มิได้แล้ว จะเป็นที่น่าโทมนัสในวงศ์สกุลของเรายิ่งนัก

สถานที่ ๕ เมื่อบิดามารดาท่านล่วงลับไปแล้ว เราควรสนองพระเดชพระคุณท่านโดยทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ท่านและทำศพให้เป็นที่เรียบร้อยสมควรแก่ศบรรดาศักดิ์ หรือบิดามารดาพอใจจะให้ทำอย่างไรก็ต้องทำให้อย่างนั้น

ฝ่ายบิดามารดาเมื่อท่านได้รับความบำรุงจากเรามิใช่ท่านจะนิ่งเฉยเสียเมื่อไร ท่านย่อมจะอนุเคราะห์เราได้ถึง ๕ สถานเหมือนกัน คือ

สถานที่ ๑ ท่านจะห้ามเราไม่ให้ประพฤติชั่ว และคอยตักเตือนว่ากล่าวเราในเวลาที่เราทำผิดต่างๆ อีกเป็นอันมาก การที่ท่านห้ามนี้เพราะอะไร ? ก็เพราะท่านรู้อยู่แล้วว่าความชั่วนั้นถ้าผู้ใดทำเข้าแล้วก็จะนำไปสู่ความทุกข์ ท่านผู้ใหญ่ว่าท่านได้เคยพบเห็นมาก่อนเรา ท่านจึงให้ความรู้ของท่านในข้อนี้แก่เราเป็นเครื่องแสดงความเอ็นดูแก่เรา นับว่าเป็นประโยชน์สำคัญยิ่งนัก

สถานที่ ๒ ท่านชี้แจงให้เรารู้จักความดี เพราะเพียงแต่ห้ามไม่ให้ประพฤติชั่วอย่างเดียวเท่านั้นยังไม่พอ ท่านยังจะต้องสั่งสอนว่า สิ่งนี้ดีควรทำ ถ้าทำเข้าแล้วจะได้ประโยชน์อย่างนั้นๆ เป็นทางที่จะอุปการะแก่คุณสถานที่ ๑ ของท่านด้วยอีกส่วนหนึ่ง

สถานที่ ๓ บิดามารดาคงจะจัดการให้เราศึกษาศิลปวิทยาเพื่อต่อไปเราจะได้มีทางทำมาหาเลี้ยงชีพโดยชอบ การที่ท่านให้ศึกษาศิลปวิทยานี้ก็เหมือนท่านให้ทรัพย์ของท่านแก่เรา นับเป็นบำเหน็จพิเศษส่วนหนึ่ง

สถานที่ ๔ เมื่อเรามีอายุสมควรแล้ว ท่านคงจะจัดหาภรรยาให้ และโดยท่านได้รู้ได้เห็นมาก่อนเราแล้วประกอบด้วยท่านมีใจรักเราท่านคงจะเลือกหาให้แต่ที่ดีที่ดีที่สมควรแก่เรา เช่นนี้ก็นับว่าท่านให้ลาภสำคัญอีกอย่างหนึ่งเหมือนกัน

สถานที่ ๕ ท่านคงจะมอบทรัพย์สมบัติให้แก่เราในสมัยกาลอันควร เมื่อท่านเห็นว่าเราประพฤติตัวดีสมควรเป็นผู้รับทรัพย์มรดกได้แล้ว ท่านคงทำพินัยกรรมมอบให้

นี่นับว่าบิดามารดาตอบแทนความปฏิบัติที่เราได้กระทำต่อท่าน เพราะฉะนั้นการที่เราปฏิบัติท่านจะนับว่าเราขาดทุนไม่ได้เลย สิ่งที่เราได้กระทำไปนั้นน้อยกว่าที่เราได้รับจากท่านเสียอีก เราย่อมเป็นผู้ได้เปรียบท่านมากมายนัก

คราวนี้จะกล่าวถึงทิศเบื้องขวาได้แก่ครูบาอาจารย์ หน้าที่ที่ศิษย์จะต้องบำรุงอาจารย์นั้นก็มิอยู่ ๕ สถาน คือ

สถานที่ ๑ คิษย์ควรเคารพท่านโดยความอ่อนน้อมทุกเมื่อ ไม่ควรทำเพิกเฉยหรือรู้สึกเป็นคนอื่นเพราะท่านเป็นผู้มีคุณแก่เรามาก

สถานที่ ๒ คิษย์ควรรับใช้สอยและกระทำตนให้เป็นที่พอใจและรักใคร่ของครู เมื่อมีกิจการที่เราพอจะทำให้แก่ท่านได้ก็ทำให้ เช่นนี้จะชวนให้ครูมีความพอใจและรักใคร่เรามากขึ้น

สถานที่ ๓ คิษย์ต้องเชื่อฟังคำอาจารย์สั่งสอนทุกประการ ไม่ว่าในการวิชาหรือความประพฤติ

สถานที่ ๔ คิษย์ควรอุปัฏฐากอาจารย์ในที่ที่พอจะทำได้ เป็นต้นว่า อาจารย์ป่วยก็เอาใจใส่หมั่นเยี่ยมเยียนและหามดหมอไปรักษา เมื่ออาจารย์ต้องการสิ่งใดที่พอจะหาให้ได้ก็ทำให้

สถานที่ ๕ เวลาที่อาจารย์สอนศิลปวิทยาให้ คิษย์ต้องตั้งใจเรียนด้วยความเคารพ คือตั้งใจเรียนด้วยรู้สึกว่าได้รับสิ่งที่ดีที่จะเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ตน เมื่อตั้งใจเรียนหรือเรียนโดยเคารพเช่นนี้การเล่าเรียนก็จะเจริญได้ผลองงามรวดเร็ว

เมื่อคิษย์ได้ปฏิบัติอาจารย์ใน ๕ สถานนี้แล้ว อาจารย์ก็ย่อมจะตอบแทนคิษย์ด้วยความอนุเคราะห์ ๕ สถานเหมือนกัน คือ

สถานที่ ๑ อาจารย์ย่อมจะคอยแนะนำในทางวิชาที่ดีทั้งปวงให้แก่คิษย์ เมื่ออาจารย์มีความรักใคร่ตั้งใจแนะนำจริงๆ แล้ว คิษย์ก็ย่อมจะได้รับโอวาทคำสั่งสอนแนะนำที่ดีโดยละเอียดลอบ

สถานที่ ๒ อาจารย์ย่อมให้คิษย์ได้เรียนดี คือเอาใจใส่ช่วยเหลือในการเรียนของคิษย์ ตรวจตราให้คิษย์ได้เล่าเรียนรับความรู้เป็นอย่างดีและเร็วด้วย

สถานที่ ๓ อาจารย์ย่อมจะสอนวิทยาให้แก่คิษย์โดยสิ้นเชิง คือมิได้มีปิดบังอะไรที่ท่านรู้เพียงไรท่านก็สอนให้เพียงนั้น ไม่มีอำพรางหรือหวงวิชา

สถานที่ ๔ อาจารย์ย่อมยกย่องคิษย์แก่เพื่อนฝูงและคนทั้งหลายทั่วไปเป็นการช่วยเชิดชูให้ปรากฏกิตติคุณของคิษย์โดยสมควร

สถานที่ ๕ ถ้าจะเรียกตามภาษาวัด ก็เรียกว่าทำการป้องกันให้ในทิศทั้งหลาย คืออาจารย์ย่อมจะมีเพื่อนฝูงและคนรู้จักขึ้นชื่ออยู่ในที่ต่างๆ เมื่อศิษย์ไปอยู่ที่ใดๆ ปรากฏว่าเป็นคนไปแต่สำนักนั้นๆ เป็นศิษย์ของคนนั้นๆ ผู้ที่เขารู้จักอาจารย์เขาก็พลอยเชื่อถือต้อนรับและให้ความอนุเคราะห์ต่างๆ ยิงได้มีค่ายก่อกองหรือแนะนำไปจากอาจารย์ด้วยก็จะยิ่งได้รับความอุปถัมภ์มากขึ้น อันนี้ได้ชื่อว่าอาจารย์ทำการป้องกันให้ในทิศทั้งหลาย

ทิศเบื้องหลังคือภรรยา นั่น ว่าด้วยอาการที่สามีควรจะบำรุงภรรยาอย่างไร สามีควรบำรุงภรรยาด้วยอาการ ๕ สถาน คือ

สถานที่ ๑ สามีควรยกย่องภรรยา คือเลี้ยงดูอย่างออกหน้าออกตาจะไปไหนก็แสดงความรับรองเช่นนั้น ไม่แสดงอาการปิดบังด้วยความกระดากหรือทำเหมือนหนึ่งจะปฏิเสธว่าเป็นคนอื่นซึ่งไม่นับว่าเป็นวิธีเลี้ยงดูและทะนุบำรุงภรรยาโดยชอบธรรม

สถานที่ ๒ ไม่ดูหมิ่นและไม่นึกว่าภรรยาเลวกว่าตน ย่อมยกย่องภรรยาให้เสมอตนอย่างที่เราเรียกว่าเป็นคู่ผู้ตัวเมีย ไม่ใช่ทำกับเขาเหมือนหนึ่งทาส

สถานที่ ๓ ไม่ประพฤตล่วงใจภรรยา กล่าวคือไม่เป็นนักเลงเจ้าชู้ ถ้าภรรยาเขาห้ามไม่ให้ประพฤตินอกใจเขาไม่ควรขัดขืน

สถานที่ ๔ มอบความเป็นใหญ่ให้แก่ภรรยา แปลว่าตั้งให้เป็นแม่เรือนและมอบการงานในเรือนที่พอจะแบ่งได้เป็นส่วนหนึ่ง ให้เป็นหน้าที่ของภรรยาทำ

สถานที่ ๕ หาเครื่องแต่งตัวให้ตามสมควรที่จะไม่ให้ภรรยาต้องอับอายขายหน้าเขา

เมื่อเราอนุเคราะห์ภรรยาเช่นนี้ เราก็ต้องได้รับความบำรุงจากภรรยา ๕ สถานด้วยเหมือนกันคือ

สถานที่ ๑ ภรรยาไม่ละทิ้งการงานในบ้านเสีย ย่อมจัดการบ้านเรือนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ข้าวของทุกอย่างก็ถือว่าเหมือนของตัว ไม่นึกว่าสิ่ง

นั้นไม่ใช่ของข้า สิ่งนี้ต่างหากเป็นของข้า เมื่อเวลาสามปีไปทำการงานมอบหน้าที่ให้ภรรยาดูแลการที่บ้าน ภรรยาที่ต่างหูต่างตาให้ทุกอย่าง เช่นนี้เป็นหน้าที่ของเมียที่ควรจะทำได้แท้

สถานที่ ๒ ย่อมจะเอาใจใส่สงเคราะห์คนข้างเคียงของผัว คือเอื้อเพื่อต่อญาติมิตรและบ่าวไพร่ของผัว ถือเหมือนหนึ่งว่าเป็นญาติมิตรและบ่าวไพร่ผู้คนของตัวเอง ไม่เกียจงอนว่าคนนั้นเป็นพี่น้องของคุณท่านต่างหาก คนนี้บ่าวของคุณต่างหาก ถ้าคิดเกียจงอนอยู่เช่นนี้ ก็ย่อมจะเกิดความไม่เรียบร้อยและทำให้ผัวได้รับความรำคาญ อาจเป็นเหตุให้ถึงแก่ผิดใจกันได้ เพราะฉะนั้นในข้อนี้ไม่ใช่สักแต่ว่าแนะนำเท่านั้น ต้องขอกำชับว่าเป็นความจำเป็นแท้ที่เมียจะต้องเอาใจใส่ให้มาก จะต้องรู้สึกว่าเป็นกิจสำคัญของแม่เรือนอย่างยิ่ง

สถานที่ ๓ ภรรยาไม่ประพฤตินอกใจสามี คือ ย่อมซื่อตรงต่อสามีรักใคร่ในสามีอยู่เสมอ

สถานที่ ๔ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ ไม่ใช่ทรัพย์สมบัตินั้นให้หมดเปลืองเกินสมควรจนสามีต้องชวนชวหาหาไม่มีเวลาพักผ่อน หรือยิ่งร้ายกว่านั้น เช่นภรรยาประพฤติตนเป็นคนทำลายทรัพย์จับจ่ายไขว่เขวจนเกิดหนี้สิน ทำให้ผัวได้รับความเดือดร้อนหรือถึงแก่ปล่อยสติพลอยกระทำผิดตามเมียไปด้วย เทียบหยิบฉวยฉกฉวยยกยอกจนต้องรับพระราชอาญา เช่นนี้ก็อาจเป็นได้ ผู้หญิงดีไม่ควรจะประพฤติเลย เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าเมียดีจะต้องรักษาทรัพย์สมบัติของผัว

สถานที่ ๕ ไม่เกียจคร้านต่อการทำงานทั้งปวง ถึงจะมีบ่าวไพร่ใช้สอยก็ไม่ปล่อยและทอดทิ้งให้ทำตามอำเภอใจบ้าง จะเป็นช่องให้การงานเสื่อมเสียธรรมดาแม่เรือนที่ดีตัวเองจะต้องลงมือทำให้เป็นแบบอย่างบ้าง แล้วควบคุมใช้สอยตรวจตราให้คนใช้ทำให้เรียบร้อยตามหน้าที่ จึงจะสมควรที่เป็นแม่เรือนดูแลการงานได้รอบคอบจริง

ทิศเบื้องซ้ายได้แก่มิตร การบำรุงมิตรก็มีอยู่ ๔ สถาน คือ

สถานที่ ๑ ควรให้ปันสิ่งของที่เรापจะแบ่งปันให้ได้แก่มิตรโดยไม่หวงเหนงินไป เช่น ข้าวของเรามีอยู่มากก็ควรจะเผื่อแผ่แบ่งปันให้แก่มิตรพอเป็นเครื่องแสดงน้ำใจไมตรีต่อกันบ้าง

สถานที่ ๒ พุดจากับมิตรให้ไพเราะเข้มขื่นสมที่มีน้ำใจไมตรีรักใคร่กัน อย่าใช้วาจาที่ตตรอนร้าวรานเป็นเครื่องบาดหมางใจกัน ถ้าถึงคราวที่จะต้องว่ากล่าวตักเตือนก็ตักเตือนกันได้ฉันเพื่อน

สถานที่ ๓ จงประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่มิตรเป็นต้นว่าเมื่อได้รับความรู้ ก็ควรนำมาสู่มิตรให้มิตรได้รับประโยชน์ด้วย หรือเมื่อมีโอกาสจะทำประโยชน์ให้แก่มิตรได้อย่างไรก็จงทำให้ โดยมีความมุ่งหมายแต่ที่จะให้เป็นประโยชน์แก่มิตรเสมอด้วยตนเอง

สถานที่ ๔ ควรทำตนให้เสมอต้นเสมอปลายกับมิตร ไม่ควรดูถูกมิตรหรือถือตัวว่าตัวดีกว่ามิตร ต้องคิดเสียว่าเพื่อนกับเราต้องเสมอกัน

สถานที่ ๕ ไม่แก่งกล่าวววาจาที่คลาดจากความจริง คือ ไม่ยอจนเกินไปหรือตีให้มากไปกว่าความผิด เมื่อมิตรทำความดีก็สรรเสริญความดีของมิตรแต่ตามความจริง เพื่อให้มิตรเกิดปีติยินดีริรมย์ในกิจการอันดีงามที่ได้กระทำลุล่วงไปแล้ว และเป็นปัจจัยที่จะให้พยายามทำต่อไปอีก การสรรเสริญกันเช่นนี้คนสมัยใหม่เขามักเรียกว่า ป.จ. คือประจบ แต่ที่จริงสรรเสริญกับประจบผิดกัน สรรเสริญนั้นกล่าวแต่เฉพาะความจริง ด้วยเจตนาอันดีสำหรับให้ได้ประโยชน์เป็นความริ่รรมย์แก่ผู้ที่ได้รับสรรเสริญดังกล่าวแล้ว แต่ประจบนั้นไม่จำเป็นจะเป็นความจริงเลย และเจตนาที่ไปข้างหมายประโยชน์ส่วนตัวผู้กล่าวมากกว่าอื่น เช่นว่าดำก็ดำด้วย ว่าขาวก็ขาวด้วยพอให้ถูกใจ จะดำจะขาวจริงหรือไม่จริงก็ช่าง

ส่วนการตีนั้น เมื่อความผิดของเพื่อนได้ปรากฏขึ้นแล้วจึงตีและตีแต่เท่าที่ผิด อย่าแก่งใส่ความให้มากเกินไป ควรชี้แจงให้มิตรเห็นความผิดเพื่อแก้ไขเสียจึงจะสมควรที่เป็นมิตรกัน

เมื่อมิตรได้รับความอนุเคราะห์จากเรา ๕ ประการฉนั้นแล้ว มิตรก็ยอม

จะตอบแทนเราด้วย ๕ ประการเหมือนกัน คือ

สถานที่ ๑ เมื่อเราจะเข้าไปในทางที่ผิด มิตรก็ย่อมจะตักเตือนเราด้วยไม่ยากให้เราได้รับความเสื่อมเสีย

สถานที่ ๒ ช่วยป้องกันรักษาทรัพย์สมบัติของเรามีให้เสียหายไปในเวลาที่เรามีเหตุเพราะประมาท

สถานที่ ๓ เมื่อมีภัยมาถึงเข้าแล้วก็จะได้อาศัยเพื่อนเป็นที่พึ่งพำนักช่วยแก้ไขเพื่อระงับภัยนั้น

สถานที่ ๔ เพื่อนย่อมไม่ละทิ้งเราในยามวิบัติ เช่นเมื่อถึงความมีเคราะห์ได้รับความยากลำบากเพื่อนก็คงจะตามเป็นเพื่อนอยู่นั่นเอง และตามหน้าที่ของเพื่อนจะช่วยเหลือแก่เราได้อย่างไรก็คงจะช่วย แต่ในที่นี้ข้าพเจ้าขออธิบายตามอัตโนมติสักเล็กน้อย ยังไม่ได้พบว่ามีท่านอรรถกถาจารย์ผู้ใดได้อธิบายไว้แล้วอย่างไรในที่ได้บ้าง คือมีผู้มักจะพูดกันโดยมากว่า “เมื่อเวลาเรายังดีๆ ก็มีผู้คนนับถือ ครั้นเสียท่าลงไปเขากลับดูถูกนี่มันไม่เป็นมิตรจริง” ข้าพเจ้าขอยกถามว่าผู้ที่พูดเช่นนั้นเป็นผู้ประพตติถูกต้องตามธรรมของมิตรแล้วหรือ ? ถ้าตัวเองไม่ซื่อตรง ไม่ตั้งอยู่ในศีลในธรรมจะคอยแต่เอาเปรียบเขาข้างเดียว จะให้แต่เขาประพตติเป็นกัลยาณมิตรไปฝ่ายเดียว ส่วนตัวนั้นประพตติอย่างไรๆ ก็ได้เช่นนี้จะถูกหรือ ? ข้าพเจ้าเห็นว่าผิด มิตรที่แท้ควรประพตติเป็นกัลยาณมิตรทั้งสองฝ่าย ที่จะให้เป็นกัลยาณมิตรไปแต่ฝ่ายเดียวย่อมเป็นไปได้อยู่เองเปรียบเหมือนเราจะตบมือ ถ้าตบข้างเดียวจะดังได้ที่ไหน ต้องตบพร้อมกันทั้งสองข้างจึงจะดังได้ มิตรก็เช่นนั้นเหมือนกัน ข้อนี้เป็นความเห็นของข้าพเจ้าเอง ไม่ใช่อ้างว่ามีในอรรถกถา

สถานที่ ๕ มิตรย่อมนับถือตลอดจนกระทั่งวงศ์ญาติของมิตร คือนับถือเพื่อนอย่างไรก็ต้องนับถือตลอดจนถึงญาติวงศ์ของเพื่อนด้วย

ทิศเบื้องต่ำได้แก่บ่าวไพร่ นายก็ควรบำรุงบ่าวด้วย ๕ สถานเหมือนกันคือ

สถานที่ ๑ จัดการงานให้ป่าวทำตามสมควรแก่กำลัง คือ อย่าพอกการงานลงไปเหลือปากว่าแรงที่จะทำได้

สถานที่ ๒ ให้อาหารและบำเหน็จในเวลาอันควร คือ เลี้ยงดูให้อิ่มหนา เมื่อเวลาทำดีก็ให้บำเหน็จรางวัลบ้างตามสมควร

สถานที่ ๓ เมื่อยามบ่าวเจ็บไข้ นายต้องเอาธุระรักษาพยาบาล ซื่อนี้สำคัญมาก เพราะการเจ็บไข้นี้อย่างไรแต่คนที่เกี่ยวข้องกันเลย แต่คนอื่น ๆ เรายังต้องช่วยเหลือ เพราะเราต้องมีความกรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ยิ่งเป็นผู้ที่มีเกี่ยวข้องได้ถ้อยที่อาศัยกันเช่นบ่าวก็ยิ่งจะต้องเอาเป็นธุระให้มากขึ้น

สถานที่ ๔ ตามภาษาวัดกล่าวไว้ว่า “เลือกอาหารอันมีรสแปลกๆ ให้กิน” แต่ข้าพเจ้าอยากจะทำให้ใจให้กว้างขวางออกไปกว่านั้น คือ รสนี้ที่นี้ไม่เฉพาะแต่อาหาร เพราะการเลี้ยงดูก็มีอยู่ในข้อข้างต้นแล้ว รสนี้ที่นี้จะต้องขยายให้กว้างออกไปถึงธรรมรส คือ นายจะต้องคอยแนะนำในความดีบอกสิ่งที่ดีควรรู้ควรทำให้แก่บ่าวด้วย

สถานที่ ๕ ปลอ่ยให้หยุดในสมัยอันควร คือ ให้มีเวลาว่างจากการงานสำหรับพักผ่อนร่างกายและเพื่อความสนุกสำราญบ้าง เช่นนี้จึงจะเรียกว่า นายประพฤติดีต่อบ่าว

ส่วนบ่าวเมื่อนายได้ให้ความบำรุงทั้ง ๕ สถานนั้นแล้ว ก็ควรต้องตอบแทนบุญคุณของนายเป็น ๕ สถานเหมือนกัน แต่บ่าวสมัยใหม่โดยมาก เขามักจะเห็นว่านายควรจะบำรุงเขาข้างเดียว เขาไม่จำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่ตอบแทนบุญคุณของนายนัก หน้าที่ของบ่าวที่ควรจะต้องตอบแทนนายนั้น ดังนี้ คือ

สถานที่ ๑ บ่าวควรจะลุกขึ้นทำงานก่อนนาย

สถานที่ ๒ บ่าวควรจะเลิกงานทีหลังนาย ทั้ง ๒ สถานนี้ บ่าวสมัยใหม่เขามักเห็นตรงกันข้าม

สถานที่ ๓ บ่าวควรจะรับของแต่ที่นายให้ ซื่อนี้บ่าวสมัยใหม่เขามักจะถือเสียว่าของนายก็เหมือนของบ่าว ของบ่าวก็เหมือนของนาย ไม่ใช่

คนอื่นคนไกลที่ไถนมาเพราะฉะนั้นเขามักถือวิสาสะ เลื่อนเอาตามชอบใจ
ของเขาเสียทีเดียว มีบุหรืดีๆ ของนาย เป็นต้น

สถานที่ ๔ บ่าวควรจะทำกาารงานให้ดีที่สุดที่ตนจะทำได้ ข้อนี้ก็อีก
นั่นแหละ บางที่เขา ก็เห็นว่าไม่จำเป็น

สถานที่ ๕ บ่าวควรจะนำเอาคุณของนายไปสรรเสริญให้คนอื่นฟัง
แต่โดยมากส่วนคุณเขามักจะลืมเสีย ส่วนความผิดของนายนั้นแหละ เขา
มักเอาใจใส่จดจำไปนินทาให้ผู้อื่นๆ ฟังได้บ่อยๆ และเมื่อจะกล่าวถึงนาย แล้ว
เขามักจะขึ้นชื่อว่า “นายมันอย่างนั้น นายมันอย่างนี้” หนักเข้าๆ นายจะต้อง
กลับเรียกบ่าวว่าท่านดอกกระมัง

อันว่าหน้าที่ในระหว่างนายกับบ่าวนี้เราผู้มีบ่าวควรจะต้องจดจำไว้จะ
ได้ทำหน้าที่ของเราให้ถูก แต่ส่วนบาวนั้นเขาจะทำให้เราหรือไม่ทำให้เราก็
แล้วแต่การ

ทิศเบื้องบนได้แก่ สมณพราหมณาจารย์ ที่เราจะต้องบำรุงนั้นมีอยู่ ๕
สถานซึ่งคนโดยมากเขาย่อมได้ทำอยู่ดีแล้ว คือ

สถานที่ ๑ บำรุงด้วยกายกรรมคือจะทำอะไร เพื่อสมณพราหมณา-
จารย์ก็ให้ทำประกอบด้วยเมตตาและหวังดีต่อ

สถานที่ ๒ บำรุงด้วยวจีกรรม คือเมื่อจะพูดอะไรๆ ก็ให้ประกอบ
ด้วยเมตตาและความหวังดีต่อ

สถานที่ ๓ บำรุงด้วยมโนกรรม คือให้ระลึกถึงด้วยเมตตาจิต

สถานที่ ๔ บำรุงด้วยไม่ห้ามปรามมิให้เข้าบ้าน คือเวลาที่ท่านไปมา
ควรทำความร้บรองให้ดี ไม่ใช่ปิดประตูใส่หน้าท่าน

สถานที่ ๕ บำรุงด้วยอามิสทาน คือปัจจัยทั้ง ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม
อาหาร เสนาสนะ เครื่องยา ตามควรแก่ท่านและตามกำลังของเราที่จะบำรุง
ได้

สมณพราหมณาจารย์เมื่อได้รับความบำรุงเช่นนี้ ก็ย่อมตอบแทนเรา
ด้วยคุณ ๖ สถาน คือ

สถานที่ ๑ ห้ามไม่ให้ทำชั่ว

สถานที่ ๒ ให้ตั้งอยู่ในความดี

สถานที่ ๓ อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม คือเมื่อจะช่วยเหลืออย่างหนึ่งอย่างใดย่อมทำด้วยน้ำใจที่หมายดี มีความบริสุทธิ์อยู่เสมอ

สถานที่ ๔ ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง คือ ธรรมอันประกอบด้วยคุณต่าง ๆ

สถานที่ ๕ ทำสิ่งที่ได้เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้งขึ้น คือ อธิบายให้เราเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นในข้อที่เราได้ฟังแล้ว แต่ยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจน

สถานที่ ๖ บอกทางสวรรค์ให้ คือ ทางดีทางชอบ หรือทางบุญทางกุศลนั่นเอง

เหล่านี้ย่อมเป็นกิจที่ควรสมณพราหมณาจารย์จะเป็นผู้กระทำทั้งสิ้น ธรรมที่ข้าพเจ้านำมาแสดงแล้วนี้ย่อมให้เห็นได้ชัดว่า ที่คนเราจะมุ่งหาประโยชน์ตนฝ่ายเดียวนั้นไม่ได้ จำต้องคิดทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นด้วย จึงจะนับว่าเป็นคนดีจริง เมื่อได้รับประโยชน์ของผู้อื่นแล้วก็ต้องตอบแทนบุญคุณเขา ไม่ควรคิดเอาแต่ได้ของตัวฝ่ายเดียว เพราะคนเราเกิดมาย่อมต้องอาศัยซึ่งกันและกันในกิจการทั่วไป ใครเลยในโลกนี้จะแสดงได้ว่าตนมีกำลัง มีอำนาจ และมีปัญญาพอที่จะดำรงตนอยู่ได้แต่ผู้เดียว ไม่ต้องอาศัยผู้อื่น ข้าพเจ้าไม่เห็นมีใครจะกล้าอวดได้เช่นนั้น นอกจากคนที่มีโมหจริตครอบงำอยู่

คนเรามีชีวิตอยู่ได้ตราบไต่ก็ต้องประพุดใจผู้อื่นอยู่ตราบนั้น ถ้าเราไม่ประพุดใจเช่นนี้ เราจะอยู่เป็นสุขได้อย่างไร เราจะเอาข้าวที่ไหนกิน เราจะได้เครื่องอุปโภคบริโภคทั้งปวงมาแต่ไหน เราจะทำของเราขึ้นใช้เองกินเองให้พอความต้องการทั้งหมดไหวหรือ ? ตามธรรมดาเมื่อคนอื่นเขาได้อาศัยเรา เราก็อ่อมได้อาศัยเขาด้วยเหมือนกัน ต่างคนต่างต้องอาศัยแลกเปลี่ยนทดแทนกันอยู่ดังนี้ทั่วไปไม่เลือกหน้า ในสมัยนี้การประพุดใจผู้อื่นเขามักหมกกันว่าเป็นประจบ แท้จริงการเอาใจกันก็เปรียบเหมือนหว่านข้าวลง

ในหนั้นเอง ถ้าไม่หว่านก่อนทำไมจึงจะได้ข้าวกิน ถ้าเราจะให้เขาอนุเคราะห์เรา เราก็ต้องอนุเคราะห์เขา อย่างน้อยก็ด้วยการแสดงวาจาไพเราะเป็นเครื่องผูกไมตรีกันที่เรียกว่าปิยวาจา ถ้าเราพูดชู้ตวาดเขา เขาชู้ตวาดเอาเราบ้างเราก็อกรธมิใช่หรือ ? เพราะฉะนั้นการที่เราทำดีต่อผู้อื่นก็เพื่อจะให้เขาทำดีต่อเราบ้างเท่านั้น ถ้าเราอยากให้เขาชมเรา เราก็ต้องรู้จักชมเขาบ้างเหมือนกัน รวบรวมความว่าในโลกนี้สิ่งทั้งปวงย่อมอาศัยกันและกัน เราจะหมายกินเปล่าหรือเอาแต่ได้ข้างเดียวไม่ได้ เราต้องทำประโยชน์ให้เขา เขาจะได้ทำประโยชน์ให้แก่เราบ้าง ข้อนี้เป็นสำคัญนัก ทุกๆ ศาสนาก็สั่งสอนเช่นนี้เหมือนกันหมด เพราะฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายซึ่งได้ฟังแล้วจงจำไปสั่งสอนบุตรหลานต่อไป ไม่ควรไปเก็บไว้หนึ่งๆ ถ้าใครที่เป็นครูก็ควรจะไปแนะนำให้ศิษย์ฟัง

ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขออวยชัยให้พรแก่ท่านทั้งหลาย ขอให้ท่านมีความสุขสำราญ และให้ได้รับผลตามความปรารถนาทุกประการเถิด

พระราชดำรัสตอบ

เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗

เราขอขอบใจพระยาธรรมศักดิ์ฯ ผู้ได้อ่านคำวยุชชัยให้พรแก่เราในนามของนักเรียนมหาดเล็กหลวงในวันนี้ ตามถ้อยคำซึ่งได้กล่าวแสดงจริยวัตรที่เราได้ปฏิบัติมาแล้วใน ๑๒ เดือนนั้น เป็นเหมือนหนึ่งนำภาพมาแสดงให้เราแลเห็นในสิ่งซึ่งควรตัวเราจะรู้สึกสบายใจ ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งเช่นเราซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศบ้านเมืองเช่นนี้ ย่อมรู้สึกสบาย เมื่อได้เห็นผลสำเร็จแห่งกิจการที่ตนได้ตั้งใจจะให้ลุล่วงไป ความคิดอันใดที่ได้คิดไว้ว่าจะให้สำเร็จ ถ้าไปติดขัดเข้าก็ย่อมเป็นเครื่องให้รู้สึกไม่สบายใจเป็นธรรมดา ถ้าเมื่อสิ่งใดได้ลุล่วงไปสมปรารถนาแล้ว ก็รู้สึกเหมือนเป็นผู้ได้ความสุขกาย ปราศจากโรคภัยพยาธิเบียดเบียน กินได้นอนหลับจะนั้น

วิธีดำเนินการของผู้ที่เป็นใหญ่ผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจ ถ้าจะสาละวนใช้แต่อำนาจเพื่อให้การนั้นสำเร็จไปถ่ายเดียว ก็ยากที่จะได้ผลสมประสงค์ เพราะในสมัยนี้คนเราย่อมมีความรู้ความคิดมากขึ้นแล้ว จะยอมอยู่ในบังคับกันก็เฉพาะในส่วนที่เป็นธรรม ชาติที่ถึงซึ่งความเจริญแล้วย่อมรู้จักเวลาที่ควรฟังคำบังคับและรู้จักเวลาที่ไม่ควรฟังบังคับ เพราะฉะนั้นผู้ที่จะบังคับก็ต้องรู้จักว่าสิ่งใดเป็นธรรมและสิ่งใดเป็นอธรรม ถ้าจะบังคับเสียตะบึงไปไม่เลือกว่าควรและไม่ควร แม้ผู้ที่อยู่ในปกครองไม่ประพฤติตาม ถึงจะใช้อำนาจกดขี่เช่นแต่ก่อนก็คงไม่สำเร็จ

ผลอันดีที่เราจะพึงหมายเพื่อให้ชาติของเรามั่นคงยั่งยืนไปได้นั้น อาศัยการปลูกเพาะน้ำใจให้คนทั้งหลายซึ่งจะต้องฟังคำบังคับ เข้าถึงประโยชน์แห่งกิจการซึ่งผู้ใหญ่ว่างบังคับ ข้อนี้นับเป็นข้อสำคัญอันหนึ่งที่จะต้องฝึกหัดดัดสอนกันไปเสียแต่เด็กๆ เพราะเมื่อเติบโตขึ้นเสียแล้วเป็นการยากที่จะฝึกสอนกันได้ เปรียบเหมือนไม้ที่ยังอ่อนเราจะดัดให้เป็นอย่างไรก็ได้ แต่ถ้าเป็นไม้แก่เสียแล้วดัดมากนักก็หัก เพราะฉะนั้นการฝึกหัดดัดนิสัยเด็ก ตั้งแต่ยังอยู่ในโรงเรียนจึงเป็นหน้าที่สำคัญอันหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยผู้ที่เต็มไปด้วยอุตสาหวิริยภาพและเป็นคนใจเย็น มั่นคงในกิจการของตนที่จะพึงทำ เพื่อฝึกฝนกล่อมเกล่าอุปนิสัยเด็กให้เหมาะตามทางที่ปรารถนา

นิสัยของคนไทยเราไม่เหมือนจีนหรือญี่ปุ่น ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา พวกไทยเราจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม ย่อมไม่โอนเอียงไปในทางอื่น คือไม่อยากจะให้ตนตกไปในที่ซึ่งพ้นจากชื่อของชาติตัว มักอยากจะเป็นไทย อยู่เสมอ ความเป็นไทยอันนี้คนไทยทุกคนตั้งใจสงวนนัก ถ้าจะตรวจดู ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ตลอดมา จะเห็นได้ว่าคนไทยต้องการมีอำนาจอันชอบธรรมเสมอหน้ากันหมด ในเมืองไทยเรามีคนอยู่สองชั้นเท่านั้น ไม่มากกว่าสอง ชั้นหนึ่งคือเจ้าแผ่นดินผู้เป็นหัวหน้า ซึ่งเขามอบให้ทรงไว้ซึ่งอำนาจทุกอย่างเพราะว่าเขาทั้งหลายไม่มีเวลาพอและไม่อาจสามารถ ที่จะต่างคนต่างถืออำนาจอันนั้นไว้ได้ อีกชั้นหนึ่งคือคนไทยทั่วไป ถ้าใครจะมาแทรกแซงในระหว่างคนไทยกับพระเจ้าแผ่นดิน ก็ไม่มีใครได้ความรักใคร่ นับถือยกย่องของคนไทยนัก เพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุที่มามีอำนาจอันชอบธรรมของเขาเสีย คืออำนาจของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นเหมือนหนึ่ง กุลบุตรของเขา ข้อนี้พอสังเกตหลักฐานในพงศาวดารของเราเองได้ คือ ถ้าเมื่อใดขุนนางหรือบุคคลชั้นใดก็ตีแย่งชิงหรือยึดถือเอาอำนาจไว้ และเข้าแทรกแซงในระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับราษฎร ถ้าพระเจ้าแผ่นดินทรงพระเดชานุภาพ ก็ได้ปราบปรามพวกนั้นให้ราบคาบไป แต่ถ้าถูกราวที่พระเจ้าแผ่นดินอ่อนแอ พวกที่แทรกแซงมีอำนาจมากกว่าก็เกิดความฉิบหาย

ย่อยยับกันทุกที ใครอ่านพงศาวดารคงเห็นอย่างนั้น ความข้อนี้นี่ไม่ใช่ของใหม่เป็นของมีมาแล้วแต่โบราณ และเพราะเหตุที่เรารักเป็นไทย เราจึงมิได้เปลี่ยนชื่อใหม่ เพื่อที่จะไม่ให้มีใครสูงกว่าไทยไปอีก เราเป็นไทยด้วยกัน และเรามีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียว เป็นหน้าที่ของเราแล้วที่จะช่วยกันทะนุบำรุงบ้านเมืองของเราให้รุ่งเรืองสมเกียรติคุณแห่งชาติไทย

ความรู้สึกของไทยเช่นว่านี้ อาจแสดงให้เห็นปรากฏได้อีกอย่างหนึ่ง ใครๆ ที่ได้เคยตามเสด็จประพาสหัวเมือง คงจะเห็นได้ว่าเมื่อเสด็จฯ ถึงที่ไหนก็ย่อมมีราษฎรเป็นอันมากพากันมาเฝ้าฯ ชมพระบรมโพธิสมภาร บางคนก็มีของมาถวายด้วย เมื่อถวายเสร็จแล้วก็ปูผ้าลงนั่งจ้องตามองดูพระเจ้าแผ่นดินเพราะอยากจะได้เห็นให้เต็มตา อาการณ์เช่นนี้เป็นลักษณะอันหนึ่งของคนไทยที่แสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน และแสดงความเป็นไทยแก่ตนที่มีตามาแล้ว ชอบดูอะไรก็จะขอดูให้เต็มตา ไม่ต้องการให้ใครมาห้ามปรามหรือกีดขวางกั้น ขอให้นึกถึงเรื่องศรีธนชชัย เมื่อครั้งศรีธนชชัยไปเมืองจีน พระเจ้าแผ่นดินจีนไม่ให้ใครเห็นหน้า ศรีธนชชัยโกรธจึงว่าพระเจ้าแผ่นดินจีนหน้าเป็นหมา ธรรมเนียมไทยเราพระเจ้าแผ่นดินกับราษฎรสนิทชิดเชื้อกันมาก พระเจ้าแผ่นดินไม่ปลีกพระองค์ออกจากราษฎรย่อมเสด็จฯ ไปในหมู่ราษฎรได้ให้ราษฎรเฝ้าฯ อยู่เสมอ ถ้าพระเจ้าแผ่นดินในเมืองไทยเราทำเช่นพระเจ้าแผ่นดินจีนนั้นบ้างคงถูกว่า ว่าหน้าเป็นหมาเหมือนกัน นิสัยใจของคนไทยเรานั้นเป็นพิเศษเฉพาะเราอยู่ฉะนั้นแหละ เราจึงยากที่จะเอาตัวเราไปเปรียบกับชาติอื่นเขาได้ง่ายๆ เมืองเขา เขาเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่าพระเจ้าหรือเทวดา และเขาเก็บพระเจ้าแผ่นดินไว้ไม่ให้คนเห็น แต่เมืองเราพระเจ้าแผ่นดินเป็นมนุษย์ ถ้าจะเก็บไว้บ้างก็เห็นจะอยู่ไม่ได้เป็นแน่ ตัวเราเองเราเข้าใจความข้อนี้ดีจึงได้พยายามเสมอที่จะแสดงให้เห็นปรากฏว่าเราเป็นคนไทยคนหนึ่ง มีความคิดเหมือนกันกับคนไทยทั้งปวง เรานับถือชาติไทย ในการป้องกันรักษาชาติเราจึงจะต้องทำไปตามหน้าที่ที่เราได้รับมา แต่หน้าที่อันนี้ล้าพังตัวเราคนเดียวที่ไหนจะทำได้ ย่อมต้อง

อาศัยพวกเราทั้งหมดช่วยกันทำตามหน้าที่ของตนๆ ด้วย

ความเข้าใจอันนี้ก็ฝังอยู่ในดวงจิตของเราแล้วทุกคน แต่หากว่าการศึกษาที่เป็นมาแล้วนั้นดำเนินไม่ถูกรอย คือไม่มีใครจะได้สอนให้คนไทยนึกถึงสิ่งที่เคยเป็นมาแล้ว มักจะหันหาแบบของคนโน้นคนนี่มาตั้งเป็นตัวอย่างเท่ากับไปเอาห้วยักษ์บ้างหัวเงาะบ้างมาสวมลงในหัวคน ก็อ้ายห้วยักษ์หัวเงาะเหล่านั้นมิใช่มันเหมือนหรือเหมาะกับรูปหัวไปทุกที่เมื่อไรถึงนายช่างจะทำให้วิจิตรพิสดารอย่างไรมันก็ไม่เหมือนคน เพราะฉะนั้นถ้าไปโดนที่หัวโตไป นัยน์ตาเราไม่ตรงรอยที่เขาเจาะไว้ ผลจะเป็นอย่างไรเล่า เราก็ต้องหงัดปากแตกไปเท่านั้นเอง และที่ปากแตกกันอยู่เสมอเดี๋ยวนี้เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่าการศึกษาลืมข้อสำคัญไปเสีย ไปเข้าใจผิดเห็นเสียว่าสอนให้รู้หนังสือคิดเลขทำบัญชีได้ก็เป็นพอแล้ว ที่แท้โบราณท่านกล่าวไว้ว่าปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ความชั่วความดีเป็นตรา นี้ก็เห็นได้ว่าความชั่วและความดีนั้นจะไปเปรียบเป็นอะไรไม่ได้ต้องยอมยกให้เป็นตราคือใครทำดีหรือทำชั่วก็ได้แก่ตัวผู้นั่นเอง เมื่อได้ประทับตราลงไปแล้วจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างไรไม่ได้เป็นอันขาด ดวงตราเป็นอย่างไรก็ต้องปรากฏลายประทับอย่างนั้น ข้อนี้เป็นข้อสำคัญนัก เพราะฉะนั้นจึงต้องฝึกฝนกันมาให้เหมาะสมเสียตั้งแต่เล็กๆ กรมศึกษาในบัดนี้ก็รู้สึกแล้ว จึงได้คิดสอนจรรยาให้มากขึ้น ผลของจรรยาที่สอนนั้นก็คงจะได้เห็นมากขึ้นทุกที แต่เพื่อจะช่วยให้เร็วเข้าจึงคิดตั้งโรงเรียนนี้ขึ้น เพื่อให้ครูได้อยู่กับนักเรียนมีเวลามากๆ จะได้รู้นิสัยใจคอของนักเรียนว่าคนนั้นเป็นอย่างนั้น คนนี้เป็นอย่างนี้ การที่ได้หว่านพืชของเช่นนั้นตัวเราและท่านทั้งหลายอาจรู้สึกได้แล้วว่า แม้แต่เราได้เริ่มอุปถัมภ์บำรุงมาเพียง ๔ ปีเท่านั้น ก็ยังได้รับผลเป็นที่พอใจบ้าง คือนักเรียนเก่าที่ได้เข้ารับราชการอยู่เดี๋ยวนี้ เพราะฉะนั้นทุกคนควรจะถือเอาเป็นเครื่องเตือนใจว่า เราได้แลเห็นผลมายุคหนึ่งแล้ว ยุคหน้าเราจะปล่อยให้เสื่อมลงกว่าที่เป็นมาแล้วไม่ได้ อย่างน้อยต้องให้เสมอตัว ถ้ายิ่งให้ดีขึ้นได้อีกก็ยิ่งดี

ตั้งแต่กรรมการผู้อำนวยการตลอดจนถึงครู ต้องตั้งใจที่จะไม่
ละเลยหน้าที่ของตนเสีย ต้องพยายามที่จะเพาะผลให้งามเหมือนอย่างที่เรา
ได้เพาะมาแล้ว ต่อไปภายหน้าอีก ๒๐ หรือ ๓๐ ปี เราจะได้เห็นผลของเรา
มายืนเป็นแถวยาวเข้าทุกที ขอให้ครูอธิบายให้นักเรียนเข้าใจ และนักเรียน
ทั้งหลายจงตั้งใจพยายามที่จะทำความเข้าใจในคำสั่งสอนของครูขอให้เจ้า
ทั้งหลายจงตั้งใจประพฤติดีด้วยกันทุกคน ถ้าเจ้าตั้งใจดีอยู่เสมอ ต่อไปไม่
ช้าก็คงเป็นได้อย่างเขาเหมือนกัน ในที่สุดนี้ขอให้กรรมการผู้อำนวยการ ครู
และนักเรียนทั้งหลายรับพรของเราให้มีความสุขความเจริญสำราญบานใจ
ทั้งเมื่อเวลาทำการและพักผ่อนอิริยาบถทั้งกลางวันกลางคืนตลอดไป

พระบรมราชาโชวาท

ในการพระราชทานรางวัล

นักเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๗

นักเรียนทั้งหลายที่จะได้รับรางวัลในวันนี้เจ้าต้องอุตสาหะประพฤติตัวให้ดี หมั่นเล่าเรียนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป อย่าคิดว่าที่ทำดีมาแล้วจนได้รับรางวัลในวันนี้เป็นการพอแล้ว ส่วนนักเรียนที่ยังไม่ได้รับรางวัลในวันนี้ก็ต้องพยายามประพฤติให้ดี หมั่นเล่าเรียนให้ดีให้ได้รางวัลในวันหน้า

อนึ่งเจ้าต้องตั้งใจเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ เพราะเขาเป็นผู้ใหญ่ที่ตั้งใจจะให้เจ้าได้ดี

พระบรมราชาโชวาท อนุศาสนีย์

ในงานวิสาขบูชา

ทรงแสดงแก่ครูและนักเรียน

ณ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

บัดนี้มหามงคลสมัยอันเป็นที่นิยมแก่ชาวเราผู้เป็นพุทธศาสนิกชนได้วนมาถึงอีกครั้งหนึ่งแล้ว คือวันที่ตรงกับวันประสูติ วันตรัสรู้และวันปรินิพพาน แห่งสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์เจ้าของเราทั้งหลาย ผู้ทรงพระเมตตากรุณาแก่โลกหาที่เปรียบมิได้ เราทั้งหลายผู้เป็นพุทธศาสนิกชนย่อมรู้สึกรำลึกถึงพระคุณแห่งพระองค์อยู่มิได้ขาด จึงถือเอาโอกาสที่อภิสิทธิ์สมัยได้เวียนกลับมาอีกครั้งหนึ่งนี้ เพื่อมาชุมนุมพร้อมกันกระทำการวิสาขบูชาด้วยสมานจิตอันพร้อมเพรียงกัน เปล่งเสียงประณามพระรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลายด้วยน้ำใจอันเต็มไปด้วยความจงรักภักดี

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราได้ทรงมีพระคุณอันใหญ่ยิ่งแก่เราทั้งหลายแล้วฉะนี้ เราทั้งหลายผู้ตั้งใจเป็นคนดีก็ย่อมจะต้องประพฤติตนเป็นคนกตัญญู รู้จักบุญคุณซึ่งพระองค์ได้ทรงมีแก่เราทั้งหลายมาแล้วปานใด และเพื่อแสดงความกตัญญูของเราให้ปรากฏแก่โลก ว่าเป็นของที่มีอยู่ในใจจริงไม่ใช่เป็นสิ่งที่เราโอ้อวดเล่นแต่ด้วยปากพอลงโลกเท่านั้น ดังนั้นเราก็ควรที่จะตั้งใจปฏิบัติตามคำสั่งสอน พระพุทธเจ้า ให้มากที่สุดที่จะทำได้

จริงอยู่ธรรมะซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงมานั้น เป็นหลักแห่งความประพฤติอย่างสูงสุดซึ่งมนุษย์จะพึงประพฤติได้ และอาศัยเหตุที่

มนุษย์เราโดยมากย่อมมีกิเลสหนาแน่นอยู่คือมีความพอใจตามใจตัวเองอยู่
มาก จึงยากที่จะประพฤติให้ได้แม้แต่ใกล้เคียงหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า
ทุกๆ สถาน เหตุฉะนั้นจึงเป็นช่องให้บุคคลบางจำพวกถือโอกาสพูดจาให้ผู้อื่น
ลดหย่อนในความพยายาม โดยยกเอาความยากแห่งธรรมะมาแสดงให้เห็นว่า
เป็นของเหลือวิสัยที่มนุษย์จะประพฤติได้เพราะเป็นของฝืนธรรมชาติโลก

คำว่า "ธรรมดาโลก" นี้ เป็นคำที่บุคคลสมัยนี้บางคนซึ่งวางตนเป็น
ผู้มีความรู้และมีความคิด และเคยเรียนวิชาอย่างฝรั่ง มักพอใจชอบพูดอยู่
บ่อยๆ แต่ผู้ที่พูดคำนี้บ่อยๆ บางทีก็ไม่ได้เข้าใจเลยว่า แท้จริงแปลว่าอะไร
เป็นแต่รู้สึกว่าเป็น "ฝรั่ง" ก็พูดไปกระนั้นเอง ฝ่ายผู้ฟังเมื่อได้ยินเข้าอ้าง
"ธรรมดาโลก" พล่อยๆ อยู่ ก็ออกจะตกตะลึงเพราะเข้าใจผิดคิดว่าผู้พูดนั้น
เขามีความรู้อย่างหนึ่งซึ่งตนเองไม่รู้ ดังนั้นก็เลยเพลินไปจนยอมเชื่อฟัง
ถ้อยคำซึ่งแท้จริงหาแก่นสารมิได้เลย

ถ้าใช้สมมองตรองดูสักหน่อย น่าจะเห็นได้ที่เดียวว่า แท้จริงความ
ประพฤติที่เรียกว่าเป็นธรรมดาโลกนั้น ก็ไม่มีอะไรนอกจากประพฤติตามใจ
ตัวของตัวนั่นเอง คือเมื่อเกลียดใครก็ทำร้ายผู้นั้นได้ทุกสถานจนถึงเอาชีวิต
เขาเป็นที่สุด เมื่ออยากได้สิ่งของๆ ใครก็ไม่ต้องรอรขอเจ้าของหยิบฉวยเอา
ไปทีเดียว เมื่ออยากได้หญิงคนใดก็ฉุดเอาไปทีเดียว ไม่ว่าจะปลุกใคร
เมียใคร ความประพฤติเช่นนี้ตรงกับความประพฤติของสัตว์เดรัจฉานที่อยู่
ในป่าต่างๆ และแม้แต่สัตว์ที่คนเราเลี้ยงไว้มันก็ไม่ประพฤติเช่นนั้นเสียแล้ว เช่น
ช้าง ม้า โค กระบือ หรือแมวและหมา เป็นต้น สัตว์เหล่านั้นมันก็ยังรู้จักเว้น
จากการทำร้ายแก่คนและสัตว์ซึ่งมิได้ทำร้ายแก่มัน หมาที่เราเลี้ยงไว้เมื่อมัน
อยากกินอะไร มันก็ยังรู้จักแสดงกิริยาขออย่างน้อยก็กระดิกหาง หรือถ้ามัน
รู้ภาษามากๆ เข้าก็ลุกขึ้นนั่ง

สัตว์เดรัจฉานที่เราเรียกว่าเชื่อง คือไม่เที่ยวขบกัดทั่วๆ ไปตาม
อำเภอใจ และที่รู้จักขอของกิน รู้แสดงกิริยา อาการรักใคร่เจ้าของนั้นโดย
ปรกติมันเป็นอยู่เช่นนี้หรือ ? เปล่าเลย ต่อเมื่อมันได้มาอยู่กับคนจนคุ้นได้

รับความฝึกฝนแล้ว มันจึงประพตติเช่นนั้นได้ เพราะฉะนั้นต้องจัดว่า บรรดาสัตว์ที่คนเรานิยามว่าดีทุกๆ อย่าง มันประพตติผิดธรรมดาของมัน เสียแล้ว ซึ่งแปลว่าคนเราชอบสัตว์ที่เชื่องเพราะมันประพตติผิดธรรมดาโลก

ก็เมื่อการที่สัตว์เดรัจฉานประพตติผิดธรรมดาโลก คนเรายกย่อง เป็นความชอบของมันขณะนี้ มนุษย์ที่ประพตติดีกว่าธรรมดาโลก จะไม่ ยกย่องให้เป็นผู้ประพตติชอบบ้างหรือ ? ผู้ที่พอใจพูดพล่อยๆ ถึงเรื่อง ธรรมดาโลก ขอเชิญไปจับม้าเถื่อนมาเทียมรถบ้างเป็นไร ดูมันจะได้พาไป ลงท้องคลองหัวร้างข้างแตกเสียบ้าง หมาบ่านก็เลี้ยงทำไม เลี้ยงหมาป่าดีกว่า มันจะได้กัดเลือดโทรมไปทุกวัน จะสนุกดีกระมัง ?

ผู้ที่พูดอ้างธรรมดาโลกบ่อยๆ นั้น ที่แท้โดยมากมักพูดไปโดยเก็บ ขี้ปากคนอื่นเขามาพูด เพราะเห็นว่าเป็นของที่เหมาะสำหรับใช้แก้ตัวในเมื่อ อยากรประพตติการซึ่งแม้ตนเองก็รู้สึกอยู่ว่าชั่ว บางคนก็พูดธรรมดาโลก สำหรับเล่นตลก บางคนก็พูดสำหรับให้คนฟังโดยพอใจตั้งตนเป็นคน เบื้องปราดฉลาดในทางแสดงโวหาร หรือเป็นคนมีความรู้สึกซึ่งแต่แท้จริง แม้แต่ผู้ที่พูดเช่นนั้นเองก็ได้เชื่อจริงๆ เลย ว่าคนเราควรประพตติตาม ธรรมดาโลกทุกสถานและทุกเมื่อไปเพราะฉะนั้นจึงควรระวังใช้สติเห็นยวร้ายไว้ อย่าให้เพลินเพลินหลงไปในคำพูดอ้างธรรมดาโลกนั้นเกินไป

ส่วนคำที่ว่าคนเรายังมีกิเลสหนาแน่นนัก จึงไม่สามารถที่จะปฏิบัติ ให้เต็มตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้นั้น เป็นความจริงอยู่ แต่เมื่อเป็น เช่นนั้นแล้ว เราจะเลยละความพยายามเสียทีเดียวหรือ ? ถ้าจะละความ พยายามเสียเช่นนั้น ดูจะเสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และไปเกิดเป็นสัตว์ เดรัจฉานที่โนป่าจะดีกว่ากระมัง ?

ก็เมื่อเราทั้งหลายจะทำตัวเป็นลิงก็ไม่ได้ หรือจะกลับกลายเป็นคน ปาไปอีกก็ไม่ถนัดเหมือนกันเช่นนี้ ก็ไม่มีหนทางใดเหลือที่จะเลือกได้ นอกจากที่จะต้องประพตติตนให้สมควรที่ได้มาเกิดอยู่ในหมู่คนที่ได้เจริญ รุ่งเรืองแล้วนั้น โดยระเบียบอันดีที่สุดที่จะทำได้

ธรรมชาติของพระพุทธรูปนั้น คนไทยโดยมากย่อมรับรองแล้วว่าเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐกว่าธรรมชาติใดๆ แต่มีคนบางคนร้องอยู่ว่าสูงเกินไปที่คนเราสมัยนี้จะประพาศตามได้ แท้จริงผู้ที่กล่าวเช่นนี้พูดไปโดยปราศจากความรู้อบอ้อม เพราะธรรมชาติที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงไว้ใช้จะมีแต่ขั้นเดียวที่สูงสุดก็หาไม่ได้ เปรียบมงกุฏเป็นของงามแต่ไม่ใช่เป็นของที่คนทุกๆ คนจะใส่ได้แล้ว เราทั้งหลายก็เลยต้องเลิกใส่หมวกอย่างใดๆ ทั้งหมดทีเดียวหรือไม่เป็นเช่นนั้นเลย หมวกมีอยู่หลายอย่างที่เรอาจจะพอใส่ได้อย่างหนึ่ง ซึ่งจะพอรับหน้าเราได้ และทำให้เราสวยขึ้นดังนี้ฉันใด ส่วนธรรมะก็ฉันนั้น

คนเราจะเห็นพระอรหันต์ทุกคนนั้นหาได้ไม่ แต่ค่าที่เราจะเป็นพระอรหันต์มิได้แล้ว ก็เลยปล่อยให้ตนเป็นคนป่าเถื่อนทีเดียวกระนั้นหรือ ? เป็นไปไม่ได้ เราต้องพยายามเป็นคนดีที่สุดที่จะเป็นไปได้

ทำอย่างไรเล่าจึงจะเป็นคนดี ?

กล่าวโดยย่อ คือตั้งใจให้มันไว้ว่าจะไม่ประพฤติการใดซึ่งจะเป็นเครื่องเบียดเบียนผู้อื่น ไม่กล่าวว่าจะเบียดเบียนผู้อื่น และไม่ใช้สมองคิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ที่จะตั้งตนอยู่เช่นนี้ได้ก็โดยรักษาจิตใจ ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ให้เป็นบรรทัดสำหรับความประพฤติของเรา ซึ่งถ้าพิจารณาดูให้ดีแล้วก็คงจะแลเห็นได้ว่า แท้จริงไม่เป็นความลำบากเหลือบ่ากว่าแรงเลย

บรรทัดแห่งความประพฤตินี้ ถ้าจะบรรยายขยายความออกไปอีกหน่อยก็ได้ โดยย่อดังต่อไปนี้ คือมีธรรมอยู่ ๗ ประการ เรียกว่า **อริยทรัพย์** แปลว่าคุณความดีซึ่งถ้ามีอยู่ในสันดานแห่งผู้ใดแล้ว ย่อมนับว่าเป็นของประเสริฐ อริยทรัพย์ ๗ อย่างนี้คือ

๑. **ศรัทธา** แปลว่าความเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ดังนี้ เป็นต้น

๒. **ศีล** แปลว่ารักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย ไม่ประพฤติ หรือพูดเบียดเบียนประทุษร้ายแก่ผู้อื่น

๓. **หิริ** แปลว่า ความละอายต่อบาปทุจริต คือ เมื่อประพฤติการใด ซึ่งเป็นบาปและทุจริต ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครรู้เห็นได้ ก็ไม่ประพฤติ เพราะละอายแก่ใจตนเอง หรือ กล่าวตามแบบโบราณว่า อายแก่ผีสงเทวดา

๔. **โอตตปปะ** แปลว่า สะดุ้งกลัวต่อบาปทุจริต คือ เมื่อจะประพฤติการชั่วใดๆ ถึงแม้จะไม่มีใครรู้เห็นก็เกรงใจตัวเอง เกรงว่าตนเองจะติดตนเองได้

บรรดาการใดที่ปรารถนาจะกระทำให้ว่าจะสำเร็จได้โดยทันทีเมื่อไร เราย่อมจะต้องใช้ความอุตสาห์พยายามทุกอย่าง และความสำเร็จจะได้ช้าหรือเร็วก็อยู่ที่ความพยายามของตัวเราเองจะมีมากหรือน้อยนั้นแหละยิ่งกว่าสิ่งอื่น แต่ถ้าไม่ใช้ความพยายามเสียเลย คือไม่เริ่มตะเกียกตะกายเสียเลยแล้ว อย่งไรๆ ก็คงไม่ใกล้ความสำเร็จเข้าไปได้เลยเป็นแน่แท้ และถ้าเราไม่เต็มใจที่จะยอมทนความลำบากบ้างแล้ว ก็จะไม่ได้อะไรที่ปรารถนาเลยเป็นอันขาด

เมื่อเราเกิดมาแรกนั้น เราจะยืนและเดินอย่างมนุษย์เขาได้ก็หาไม่ได้ เราพูดก็ไม่เป็นภาษา เมื่อเราเติบโตขึ้นแล้ว มีกำลังมากขึ้นแล้ว เราก็ต้องใช้ทั้งมือและตีนคลานไปและสำเนียงที่เราส่งออกมาได้ก็มีแต่อ้อๆ อ่าๆ ไม่เป็นภาษาอะไร การที่จะเดินและจะพูด เราต้องหัดทั้งสองอย่าง จึงได้ทำได้ดังนี้ ก็เป็นพยานอยู่แล้วว่า ถ้าปล่อยแต่ลำพังธรรมชาติ โลกคนเราก็ไม่ผิดอะไรกับสัตว์เดรัจฉาน คือคงใช้เดินสี่ตีนอยู่เป็นพื้น และออกสำเนียงก็หาเป็นภาษาไม่ได้ การที่คนเราใช้อริยาบถยืนเดิน ๒ ตีนได้และใช้สำเนียงพูดเป็นภาษาได้ ก็แปลว่าเราต้องใช้ความพยายามมามาก และได้ทนความลำบากมามากมายหนักหนาแล้ว ถ้าต่างว่าเราไม่ได้เคยเดิน ๒ ตีนมาแต่ก่อนเลย และไม่เคยพูดเป็นภาษามาเลยแล้ว และมีผู้มาสอน แบบให้เราเดิน ๒ ตีน และพูดเป็นภาษา เราก็คงจะเห็นว่าเป็นการยากเกือบเหลือวิสัยทีเดียว คำที่เราหัดเดินและหัดพูดตั้งแต่เมื่อเรายังเด็กอยู่ เราจึงลืมเสียแล้วว่าขณะนั้นได้ความลำบากปานใด และมาบัดนี้จึงเลยเปลือไปว่า การเดิน ๒ ตีนและ

พูดจาเป็นภาษาเป็นของธรรมดา แต่ที่เท่านั้น เราต้องฝึกฝนตัวเราต่างหาก จึงได้เดิน ๒ ตีนได้และพูดเป็นภาษาได้ ผู้ที่ต้องการให้มนุษย์ประพฤติตาม ธรรมดาโลกนั้น ได้นึกบ้างหรือไม่ว่าถ้าเราจะทำเช่นนี้ เราจะต้องกลับลง คลานสี่ตีน จะต้องกลับไปอยู่ในถ้ำจะต้องเปลื้องผ้าถุงห่มเปลือยกายหมด จะต้องงดการกินอาหารที่หุงต้มหรือกระทำให้สุกด้วยเปลวไฟโดยอาการใดๆ และข้อลำบากที่สุดของนักพูดจะต้องคอยออกความเห็นแสดงโวหารอะไรๆ หมด มนุษย์ที่ได้อุตส่าห์ฝึกฝนจนมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับขึ้นมา จนไกลจากนิสัยสัตว์เดรัจฉานขึ้นมากมายหนักหนาแล้ว จะกลับหันลงไป ประพฤติอย่างแบบเดรัจฉานอีกได้หรือ ? ย่อมไม่ได้อยู่เอง และอย่าว่าแต่ จะให้ประพฤติอย่างสัตว์เดรัจฉานเลย แม้แต่จะให้ประพฤติอย่างแบบคน ป่าซึ่งเดินแก้ผ้าล่อนจ้อนเที่ยวขูดฝือกมันเป็นอาหารหรือใช้ไม้ซางปานกมา เผากิน นอนใต้ร่มไม้หรือในโพรงในถ้ำ เท่านั้นเราก็ประพฤตินี้ไม่ได้เสียแล้ว

เมื่อในทางกายกรรม หรือความประพฤติอันเนื่องด้วยกาย เราจะ ใช้แบบสัตว์เดรัจฉาน หรือแม้แบบคนป่าก็ไม่ได้แล้ว เหตุไฉนเล่าเราจะตี ราคาค่าตัวของเราเท่าคนป่าในทางวจีกรรมและมโนกรรม คือเราจะพูดหรือจะ คิดอะไรๆ แต่เท่าคนป่าเท่านั้น จะเป็นการสมควรและหรือ ? ถ้าเราไม่ยอม ตีราคาค่าตัวเราเท่าคนป่าแล้ว เราก็ต้องงดการยกเอาธรรมดาโลกมาเป็นโล่ บังความประพฤติตามใจตัวเรา เพราะที่เรียกว่า “ธรรมดาโลก” นั้น ย่อม เป็นธรรมะซึ่งคนป่าถืออยู่โดยปรกตินั่นเอง

ในส่วนทางธรรมจรรยา ผู้ที่ถือพระพุทธศาสนา เปรียบเหมือนผู้ที่ เดินสองตีนเป็นแล้ว และพูดเป็นภาษาแล้ว ถ้าจะละเสียไม่ประพฤติต่อไปก็ ไม่ผิดอะไรกับคนที่กลับลงคลานสี่ตีนอย่างลิงและใช้ส่งลำเนียงแต่เพียงเจี๊ยกๆ จี๊ยกๆ อย่างลิง ซึ่งบางทีจะมีผู้เห็นขนได้บ้างก็ได้ แต่ที่ให้มีใครเขานิยมนับหน้าถือตา นั้น คงไม่มีเป็นแน่แท้ ถ้าแม้จะไม่ถึงแก่ละทิ้งธรรมจรรยา ทั้งหมดทีเดียว เป็นแต่จะเลือกประพฤติจำเพาะที่เหมาะสมและสะดวกแก่ตน อย่างเช่นที่พวกถือ “ธรรมดาโลก” พอใจจะประพฤตินั้นก็ไม่ผิดอะไรกับที่

จะกลับลงไปเป็นคนป่า อันเป็นคนภูมิต่ำกว่าเพื่อนบ้าน ซึ่งจะไม่มีการเห็น
ชั้นเลย และคงจะไม่มีใครนิยมนับหน้าถือตาเป็นแน่แท้

อนึ่ง หิริโอตตัตถะนี้ มักกล่าวควบกันอยู่เพราะเป็นของที่มักมีอยู่คู่
กันและเป็นของคล้ายกัน เมื่อใครมีหิริแล้วก็ย่อมจะมีโอตตัตถะอยู่ด้วย แต่
ถ้าผู้ใดไม่มีหิริอยู่แล้วก็ยากที่จะมีโอตตัตถะได้

๕. พาหุสัจจะ แปลว่าความเป็นคนเคยได้ยินได้ฟังมามากคือจดจำ
ธรรมะและศิลปวิทยาไว้ได้มาก คนเรายากที่จะตรัสรู้เองได้ เพราะฉะนั้น
เมื่อเป็นผู้ที่ได้เรียนมากรู้มากเท่าใด ก็นับว่าเป็นบุคคลที่ตั้งอยู่ในภูมิสูงหรือ
ต่ำตามส่วนแห่งความเล่าเรียน ผู้ที่มักพูดพล่อยไม่เป็นแก่นสาร คือคนที่
ขาดธรรมะที่เรียกว่าพาหุสัจจะนั่นเอง

๖. จาคะ แปลว่าสละให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปัน โดย
เหตุที่ความให้ปันย่อมเป็นทางผูกไมตรีได้ทาง ๑ โดยแท้

๗. ปัญญา แปลว่ารอบรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ หรือ
พูดตามภาษาใหม่ๆ แปลว่าไม่ใช้เก็บขี้ปากผู้อื่นมาพูดพล่อยๆ เป็นนกขุนทอง
สิ่งที่ได้รู้เห็นมาแล้ว ใช้สมองตรองดูเห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี รู้จักซึ่ง
คุณและโทษแห่งสิ่งทั้งปวงทั้งนี้ เรียกว่ามีปัญญา

อริยทรัพย์ ๗ ประการนี้จัดว่าดีกว่าทรัพย์ภายนอก มีเงินทองเป็นต้น
เพราะถ้าผู้ใดมีอริยทรัพย์แล้ว ก็อาจสามารถแสวงหาทรัพย์ภายนอกมาได้
โดยทางอันสุจริต อริยทรัพย์เป็นสิ่งซึ่งโจรจะลักไปไม่ได้จริงอยู่ แต่ถ้าผู้ใด
ไม่รักษาให้ดีก็อาจจะเสียทรัพย์ภายในเหล่านี้ได้เหมือนกัน เช่นถ้าไปเสวนา
คบค้ำกับคนไม่ดี อาจที่จะชักชวนพูดจาปั่นหัวให้มีความเห็นผิดไปได้ จน
เสื่อมเสียธรรมะข้อใดข้อ ๑ หรือกว่าข้อ ๑ ใน ๗ ประการที่กล่าวมาแล้ว
และถ้าเมื่อใดเสียอริยทรัพย์แล้วก็มักพลอยฉิบหายในทรัพย์ภายนอกด้วย
ในไม่ช้า เพราะฉะนั้นเราจึงควรถนอมอริยทรัพย์ซึ่งมีอยู่ในสันดานของเรา
แล้วนั้นให้จงมาก และข้อใดยังบกพร่องก็ควรแสวงหาไว้ให้มีในสันดานจึง
จะเป็นการสมควร

เพื่อความมุ่งหมายที่จะถนอมและแสวงหาอริยทรัพย์นั้น ควรเราจะพิจารณาดูให้ละเอียดอีกหน่อยว่า ถ้าแม้ว่าอย่างใดบกพร่องหรือไม่ได้อยู่ในสันดานของเราแล้ว จะเสียประโยชน์แก่ตัวเราได้อย่างไรบ้างและเพียงไรบ้าง

๑. ถ้าขาดศรัทธา ก็คงจะตกอยู่ในความลังเลไม่มีที่ยึดเหนี่ยว เพราะจะแน่ใจลงไม่ได้เลยว่าสิ่งไรจะควรหรือไม่ควรประพฤติเป็นอันจะทำตัวเราเป็นเรือที่ขาดสมอ มีอาจที่จะทอดอยู่ในที่อันพึงปรารถนาได้เลย

๒. ถ้าขาดศีล ก็เหมือนทำตนให้เป็นคนที่ไม่เพื่อนบ้านเขาคบยาก เพราะเขารู้ไม่ได้ว่าเราจะออกทำอะไรต่อไป ผู้ที่ไม่มีศีลก็เท่ากับแสดงว่า "ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่จะประพฤติตามใจตัวของข้าพเจ้าทุกเมื่อ เพื่อความสะดวกแก่ตัวข้าพเจ้าทุกสถาน เพราะฉะนั้นถ้าข้าพเจ้าโกรธเคืองเกลียดชังใคร ข้าพเจ้าก็จะฆ่าเสีย ข้าพเจ้าเห็นของสิ่งไรที่ข้าพเจ้าอยากได้ ข้าพเจ้าก็จะฉวยเอาทีเดียวไม่ต้องรอกขอเจ้าของเลย ถ้าข้าพเจ้าเห็นหญิงใดที่ถูกใจข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าก็จะฉุดคร่าหญิงนั้นไปเป็นของข้าพเจ้าทีเดียว ไม่ว่าจะเป็นลูกใครเมียใคร คำพูดของข้าพเจ้าไม่มีใครต้องเชื่อถือเลย เพราะข้าพเจ้าพูดจริง บ้างปดบ้าง แล้วแต่จะสะดวกแก่ตัวข้าพเจ้า และข้าพเจ้าชอบกินเหล้าและน้ำเมาต่างๆ เพื่อความสบายใจของข้าพเจ้า ถึงใครๆ จะรำคาญก็ไม่ใช่งการของใคร" ผู้ที่ประกาศตนเช่นนี้ ขอให้ตรองดูเถิดว่า จะคบค้าสมาคมเดินร่วมทางได้หรือ? เพราะฉะนั้นเมื่อเราปรารถนาที่จะเข้าสมาคมได้โดยไม่ให้เพื่อนบ้านเขารังเกียจ จำเป็นต้องมีศีล

๓.-๔. ถ้าขาดหิริโอตตปปะ คือไม่มีความละอายแก่ใจในเวลาทีประพฤติชั่ว และไม่รู้สึกกลัวผลแห่งความประพฤติชั่วนั้นแล้ว ก็เป็นคนดีจริงไม่ได้ เพราะคงจะลอบประพฤติชั่วร้ายได้ทุกอย่างทุกประการ คนเราใช้ว่าจะมีผู้ใดติดตามไปคอยเป็นที่เลี้ยงตักเตือนหรือห้ามความประพฤติชั่วอยู่ได้เสมอ ย่อมจะต้องมีบางบางเวลาที่อยู่โดยลำพังตน เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีความละอายแก่ใจตนเองและไม่เกรงใจตนเองอยู่แล้ว ก็ย่อมจะเป็นผู้ประพฤติชั่วในที่ลับตาผู้อื่น เมื่อใดเป็นผู้ขาดหิริโอตตปปะย่อมเป็นผู้ที่ผู้อื่น

เขาไว้ใจได้ยากเพราะต่อหน้าอาจจะดีต่อแต่ลับหลังกลายเป็นประทุษร้ายก็ได้

๕. ถ้าขาดพาหุสัจจะ ก็คือเป็นผู้ที่มีความรู้ตื้น จะทำงานใดๆ ก็ย่อมจะแพ้เปรียบผู้มีวิริยอุตสาหะเหมือนคนที่มืทุ่นน้อยแพ้เปรียบผู้ที่มีทุ่นมาก ในการค้าขายฉะนั้น ธรรมะก็ศีลสิกขาวิท्याกัถี ถ้าไม่แสวงหามาแล้วจะบังเกิดมีขึ้นในสันดานเองหาไม่ได้ ความจำของบุคคลเป็นทรัพย์สินล้ำค่ามากซึ่งจะหาได้ก็แต่โดยได้ยินได้ฟังผู้มีความรู้เขาอธิบายบอกเล่าอีกต่อหนึ่ง เพราะฉะนั้น ผู้ใหญ่จึงมักสอนว่าเห็นอะไรได้ยินอะไรแล้วต้องจำไว้ให้แม่นยำ เวลาครูบาอาจารย์ หรือผู้ที่ควรเคารพนับถือสั่งสอนอะไร อย่าเบื่อหน่ายหรือปล่อยให้ใจลอย

๖. ถ้าขาดจาคะ คือไม่รู้จักสละให้ปันสิ่งของๆ ตนแก่ผู้สมควรให้ปันบ้างแล้ว ก็ชื่อว่าเป็นคนตระหนี่ขาดทางที่จะผูกเยื่อใยไมตรีติดต่อกับผู้อื่น เมื่อไม่มีไมตรีติดต่อกับผู้อื่นแล้ว แล้วถึงเวลาที่ควรจะต้องการพึ่งพาอาศัย เขาบ้างก็จะไม่มีใครไยดี เพราะเมื่อเขาจะหวังความตอบแทนไม่ได้แล้ว เขาก็ไม่มีใครจะเต็มใจช่วยด้วยกำลังกายหรือกำลังทรัพย์ของเขาเป็นธรรมดา

เหตุฉะนั้นผู้ที่ไม่รู้จักบริจาคทรัพย์ของตนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้างเลยนั้น นับว่าเป็นผู้ที่ไม่แลเห็นประโยชน์ของตนเองโดยอาการอันกว้างขวางเพียงพอเลย การเก็บเงินทองฝังไว้ในพื้นดินถึงแม้ว่าเงินทองจะไม่หายไป ก็คงไม่เมงยงออกผลดอกออกผลเลย ผู้ที่ชำนาญในการค้าขายเขาจึงต้องยอมชักเงินนั้นไปลงทุนขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้นเพื่อจะได้เพิ่มพูนทรัพย์ยิ่งขึ้น การบริจาคให้ปันแก่ผู้สมควรให้ก็อาจจะให้ผลดีทำให้ได้ประโยชน์แก่ตัวผู้ให้โดยตรงหรือทางอ้อมเป็นอันมาก

การสละทรัพย์ที่เป็นทานอันควรมีอยู่ ๕ สถานคือ

- (๑) เลี้ยงครอบครัวและบ่าวไพร่ให้เป็นสุข
- (๒) เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข
- (๓) บำบัดอันตรายที่บังเกิดแก่เหตุ เช่น ไฟไหม้ เป็นต้น
- (๔) ทำพละ ๕ อย่างคือ

ก. ญาติพละ สงเคราะห์แก่ญาติ

ข. อติถิพลี การต้อนรับแขกให้ควรแก่ฐานะ

ค. ปุพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย

ฌ. ราชพลี ถวายเป็นหลวง เช่น เสียภาษีอากร เป็นต้น

(๕) บริจาคทานให้สมณพราหมณาจารย์ผู้ประพฤติชอบ โดยความมุ่งหมายให้ท่านเหล่านั้นได้มีกำลังดำรงพระศาสนาและจรรยาสืบไป

๗. ถ้าขาดปัญญา แปลว่าขาดความรอบรู้ในสิ่งเป็นประโยชน์ไม่เป็นประโยชน์หรือตามโฆหารฝรั่งว่า "ไม่มีมันสมอง" ฉะนั้น ก็ยากที่จะหวังทำการใดๆ ได้ ผู้ที่ไม่มีปัญญาเหมือนคนมือด้วน จะทำการงานใดๆ ก็ย่อมเสียเปรียบเพื่อน

ดังนั้นก็จะแลเห็นได้ว่า อริยทรัพย์ทั้ง ๗ อย่างที่พรรณนามาแล้วนี้ ล้วนเป็นของประเสริฐ ซึ่งถ้าใครมีอยู่โดยบริบูรณ์ในสันดานแล้ว ก็จะนับว่าเป็นผู้ที่มั่งมีเป็นอันมากและได้ขาดไปแม้ประการหนึ่งก็เป็นการบกพร่องมากอยู่

ธรรมะได้แสดงมานี้ ถ้าแม้พิจารณาดูก็จะแลเห็นได้ว่า ไม่เป็นการเหลือวิสัยที่มนุษย์จะประพฤติได้เลย ซึ่งเป็นพยานอยู่ว่า ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ไม่ใช่สูงเกินไปทั้งนั้นหามิได้ จริ่งอยู่ความประพฤติตามคลองธรรมนั้น ย่อมเป็นการลำบากอยู่บ้างแก่บุคคลบางคน ซึ่งหัวดีถือถือวิญญูหรือที่โหมะครอบงำทำให้คิดผิดเห็นผิดจึงถือแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ คล้ายๆ คนที่อุตรไม่ชอบเดินตามถนนหนทางที่เขาทำไว้ ชอบบุกหญ้าบุกกรกไปมากกว่าจะนั้น

ขอท่านทั้งหลายผู้เป็นครูจรมีใจเอื้อเพื่อช่วยชี้แจงข้อความที่กล่าวในวันนี้ให้ศิษย์ของท่านเข้าใจ และขอนักเรียนทั้งหลายจงตั้งใจฟังคำอธิบายนั้นๆ โดยเคารพ ให้สมแก่ที่ได้มาเล่าเรียนอยู่ในสำนักอันดีนี้เถิด

พระราชดำรัสตอบ

เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

ณ พระที่นั่งภาณุมาศจรัญญู

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘

ขอขอบใจท่านทั้งหลาย ทั้งที่เป็นนักเรียนมหาดเล็กเก่าและใหม่ที่
ออกไปแล้วและที่ยังอยู่ในโรงเรียน ที่ได้พร้อมใจกันมาอวยชัยให้พรแก่เรา
ในวันนี้

วันนี้เรารู้สึกว่าเป็นวันพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งได้เห็นนักเรียนมหาดเล็ก
ของโรงเรียนเก่ามาประชุมอยู่ด้วยในที่นี้ แสดงให้เห็นปรากฏว่าท่านทั้งหลายยังมี
น้ำใจซื่อสัตย์ตรงอยู่ในพระราชสำนัก ยังตั้งใจที่จะหาเครื่องผูกพันตัวเอง
ให้ติดต่อกับตัวเรา โดยทางที่สนิทสนมยิ่งกว่าทางราชการตามปกติ ซ้อนเร
ยินดีอยากให้นักเรียนมหาดเล็กหลวงชั้นใหม่ ได้สังเกตไว้เป็นตัวอย่าง

ส่วนข้าราชการที่ได้แยกไปอยู่ในหน้าที่ต่างๆ เป็นข้าราชการชั้นสูงแล้ว
ก็หลายคนยังมาได้รวมกันในการที่ได้เคยเป็นนักเรียนมหาดเล็ก และยั
รู้สึกจับใจในนามนักเรียนมหาดเล็กอยู่เสมอเช่นนี้ทำให้เรามีความหวังเสมอว่า
การภายนอกจะเป็นประโยชน์มากเพราะมีความเชื่อใจอย่างหนึ่งแล้วว่า ผู้
ที่มาประชุมอยู่ในที่นี้ยินดียอมเรียกตัวว่าเป็นนักเรียนมหาดเล็ก ยังมีคนอื่น
อีกเป็นอันมากที่มาไม่ได้ในวันนี้ เพราะติดราชการและอยู่ไกลก็คงมีความ
ยินดีอยู่ด้วยเหมือนกันจึงเป็นพยานว่าความตั้งใจของท่านมีอยู่อย่างเดียวกัน
คือตั้งใจจะช่วยเราทำการให้เป็นประโยชน์ที่สุดที่จะทำได้สำหรับชาติศาสนา
พระมหากษัตริย์ เมื่อความตั้งใจมีอยู่เช่นนี้แล้ว ไม่ต้องสงสัยเลยความ
สำเร็จต้องมีได้โดยแน่แท้ ข้อสำคัญก็คืออย่างนี้ถึงข้อนี้แต่เฉพาะวันหนึ่งๆ

หรือเมื่อถึงวันมาบรรจบป็อย่างวันนี้เท่านั้นต้องนึกเสมอว่านอกจากที่เราเป็นข้าราชการและเป็นข้าแผ่นดิน เรายังเป็นข้าในพระองค์อีกส่วนหนึ่งโดยเฉพาะ และจะทำการสิ่งใดๆ ก็ดี ต้องคิดว่าเราเคยเป็นนักเรียนมหาดเล็กจะทำเพียงเสมอตัวไม่ได้ต้องทำให้ดีขึ้น ทำแต่เพียงพอรักชาติตัวเท่านั้นจะนับว่าพอแล้วเช่นนี้เป็นการไม่สมควรแก่นักเรียนมหาดเล็ก ข้อที่ควรนั้นคือต้องพยายามตั้งหน้าเดินขึ้นเสมอ การเดินขึ้นเช่นนี้จะขึ้นเขาหรือจะขึ้นบันไดก็ดี ท่านทั้งหลายคงทราบแล้วว่าต้องรู้สึกเหนื่อยมาก คือทั้งเมื่อยขาทั้งหอบเป็นเช่นนี้ฉันใด ความตั้งใจที่จะทำตนประพฤติดตนให้เป็นประโยชน์ให้ต่อก็ยอมเป็นฉันนั้น ถ้าเราตั้งหน้าเดินขึ้นเขาพอรู้สึกเมื่อยล้าหนึ่งพักเสียอย่างไรๆ ก็คงถึงยอดเขาไม่ได้ เมื่อตั้งใจแล้วถึงจะเมื่อยขาเหนื่อยหอบเท่าใดก็ไม่ควรระลึความพยายามค่อยเดินค่อยไปก็ยังดี เมื่อถึงยอดเขาแล้วเราจะได้รับความเย็นกายเย็นใจมากกว่าที่ตื่นเขา มองไปโดยรอบจะเห็นของแปลกๆ ที่ไม่เคยเห็น การเหน็ดเหนื่อยของเราที่พยายามตั้งแต่ต้นนั้นจะไร้ประโยชน์เสียทีเดียวเป็นไม่มี การขึ้นเขารู้สึกเมื่อยล้าเหน็ดเหนื่อยและเมื่อถึงที่สุดได้รับความสุขกายสุขใจฉันใด หน้าที่การงานที่ท่านทั้งหลายประกอบอยู่ในเวลานี้ก็เป็นฉันนั้นถึงจะเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าก็ต้องทนเอาบ้าง

ข้าพเจ้าเองก็พยายามเดินขึ้นเขาอยู่ทุกวัน เขาซึ่งข้าพเจ้าขึ้นนี้สูงกว่าเขาของท่านทั้งหลายมาก เขาที่ท่านขึ้นอยู่นั้นเป็นแต่เขาเตี้ยๆ ไม่ช้าก็ขึ้นถึงยอดได้แต่เขาที่ข้าพเจ้าขึ้นนั้นมองไม่เห็นที่สุด เพราะฉะนั้นขอให้ท่านจำใส่ใจไว้ว่า ความลำบากของท่านมีปานใดข้าพเจ้าก็ลำบากหรือเหน็ดเหนื่อยด้วยเสมอเหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่ได้คิดเอาเปรียบท่านทั้งหลายเลยแม้แต่นิดเดียว ถ้าจำข้อนี้ไว้แล้วจะรู้สึกเป็นประโยชน์มาก

ส่วนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงซึ่งตั้งมาได้ ๕ ปีเท่านั้นก็เป็นที่พอใจของเรา ที่ได้สังเกตเห็นแล้วว่าการงานได้เจริญดีขึ้นเป็นลำดับมา เรามีความรู้สึกเชื่อใจได้แล้วจริงๆ ว่า เราได้เลือกผู้บังคับบัญชาที่ถูกและเหมาะสมดีแล้ว เจ้าต้องตั้งใจทำให้ดีต่อไป ข้าจะบอกอะไรให้อีกอย่างหนึ่ง คือข้าได้ยินเจ้านาย

ผู้ใหญ่ท่านรับสั่งโดยข้าไม่ได้ถามท่านเลย ท่านรับสั่งว่าต่อไปโรงเรียนมหาดเล็กหลวงจะเป็นที่สำหรับเพาะข้าราชการที่ใช้ได้เป็นประโยชน์ยิ่งกว่าโรงเรียนอื่นๆ และถึงแม้เขาจะทำการในทางอื่น เช่น พาณิชยกรรมเขาก็คงทำประโยชน์ได้ดีกว่านักเรียนโรงเรียนอื่นๆ

เมื่อข้าได้ยินเช่นนี้จึงจำไว้บอกเจ้าผู้เป็นผู้บังคับการ เพื่อเจ้าจะได้รู้สึกยินดีด้วย แต่เจ้าควรจะระวังให้มากขึ้นและควรจะรู้สึกว่าพวกเราไม่เสียเวลาเปล่าเสียแล้ว เพราะโรงเรียนนี้ตั้งมาเพียง ๕ ปียังมีผู้เห็นประโยชน์ได้แล้ว แต่เจ้าอย่านึกเสียว่าพอแล้ว ควรนึกว่าการยังเริ่มต้นเสมอไป ตอนนี้ไปควรทำให้ดีขึ้นทุกที่จะพักนั่งนอนใจอยู่ไม่ได้ ข้อที่จะเสียหายบ้างนั้นย่อมมีอยู่ด้วยกันทุกๆ เมืองไม่เฉพาะแต่เมืองเรา การที่เป็นเช่นนี้เพราะคนนึกพอเสียแล้วแต่แรก การงานก็เลยหยุดงันกันเพียงนั้น เราไม่ควรนึกอย่างเขา

การทำงานก็เหมือนกับการขึ้นเขาที่กล่าวมาแล้ว เมื่อรู้สึกเหนื่อยจะพักนั่งเสียทีเดียวไม่พยายามเดินขึ้นต่อไป เป็นอันใช้ไม่ได้ แม้ที่สุดค่อยเดินค่อยไปก็ยิ่งดีกว่า เมื่อหายเหนื่อยแล้วก็ตั้งต้นวิ่งต่อไปอีก

พวกนักเรียนทั้งหลายที่มาประชุมอยู่ในวันนี้ ข้าจะพูดเฉพาะตัวได้โดยยากเพราะมีมากด้วยกันและเจ้าก็ยังเป็นเด็กอยู่ ข้าหวังใจว่าผู้บังคับบัญชาครูบาอาจารย์ของเจ้าและนักเรียนชั้นใหญ่ๆ ที่ได้ฟังถ้อยคำของข้าแล้ว คงจะจดจำไปชี้แจงสั่งสอนพวกเจ้าที่มีอายุยังน้อยอยู่ให้เข้าใจดีขึ้น

ขอขอบใจท่านทั้งหลายทุกคนที่มีความจงรักภักดีต่อเรา ขอจงมีความเจริญ พร้อมด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ จะประสงค์สิ่งใดขอให้สมมโนรถปรารถนา

พระราชดำรัสตอบ

ครูและนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในคราวอัญเชิญ
พระราชทานรางวัลนักเรียนมหาดเล็กหลวงเนื่องในการแสดงกีฬา
วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

เรามีความยินดีที่ได้เห็นสภากรรณการผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ใน
โรงเรียนนี้เอาใจใส่เป็นธุระการงานของโรงเรียนโดยแข็งแรง จนโรงเรียนได้
เจริญขึ้นโดยรวดเร็ว ทำให้เรามีความมั่นใจปลุกโรงเรียนถาวรและได้มาวาง
รากตึกเป็นปฐมฤกษ์ในวันนี้

กีฬาที่เราได้เห็นในวันนี้ เป็นที่พอใจของเรามาก เห็นได้ว่าโรงเรียน
นี้ไม่ได้สอนให้เด็กรู้แต่เฉพาะวิชาอย่างเดียว ผักตัดเด็กให้มีกำลังกาย
ความอดทนความแข็งแรงสมเป็นลูกผู้ชายซึ่งจะต้องใช้ในวันหน้าและจะได้
เป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนทั้งหลาย

เราขอบใจสภากรรณการ กรรมการจัดการผู้ปกครองและครูบา
อาจารย์ที่ได้ตั้งใจรับราชการด้วยความจงรักภักดีจนโรงเรียนนี้เจริญขึ้นเป็น
ที่นิยมของมหาชน และจงช่วยกันดำเนินการให้ไปสู่ความเจริญยิ่งขึ้น จะได้
เป็นตัวอย่างที่ดี

ส่วนนักเรียนที่ได้รับรางวัลในวันนี้ควรตั้งใจเล่าเรียนและประพฤติให้
ดียิ่งขึ้น อย่าถือว่าที่ได้รับรางวัลคราวนี้ดีพอแล้ว ส่วนผู้ที่ยังไม่ได้รับรางวัล
ในคราวนี้ก็ควรตั้งใจพากเพียรทำให้ดีต่อไปเพื่อคราวหน้าจะได้รับรางวัล
และจงเชื่อฟังบังคับบัญชาของครูบาอาจารย์ต่อไป

ขอให้ท่านทั้งหลายจงมีความเจริญ สุขะ พละ ปฏิภาณยิ่งขึ้น

พระบรมราชาโชวาท

ในงานวิสาขบูชา

ทรงแสดงแก่ครูและนักเรียน

ณ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๓

ณ บัดนี้ เราทั้งหลายผู้เป็นพุทธศาสนิกชนได้มาชุมนุมพร้อมกัน เนื่องด้วยนักขัตฤกษ์วิสาขบูชาซึ่งชาวเรานิยมนับถือกันว่าเป็นวันสำคัญ อย่างเอกวันหนึ่งเพราะเป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพานแห่ง องค์สมเด็จพระโลกุตมาจารย์บรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นที่นับถือ ของชาวเรายิ่งกว่าผู้ใดๆ ในกาลสมัยเช่นนี้ควรที่เราจะแสดงความนับถือ ของเราให้ปรากฏ ไม่จำเพาะแต่แก่ตัวเราเองเท่านั้นต้องให้ปรากฏแก่ตาโลก ด้วย

การที่จะแสดงความเคารพนับถือในผู้ใด ไม่มีหนทางใดที่จะสำแดงได้ ดียิ่งกว่าปฏิบัติตามโอวาทของผู้นั้น และเมื่อเราได้เปล่งอุทานวาจามาแล้วว่า เราทั้งหลายนับถือพระพุทธรูป เราก็ควรจะปฏิบัติตามพระบรมพุทโธวาทให้ มากที่สุดที่เราสามารถจะกระทำได้ แต่คนเราถึงแม้ว่าจะตั้งใจดีปานใด บางทีก็ยังมีประพฤติกบพร่องอยู่ได้เพราะบกพร่องในความรู้หรือความเข้าใจ แจ่มแจ้ง เพื่อช่วยบำรุงความเข้าใจในพระบรมพุทโธวาทให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตอธิบายข้อธรรมจรรยาอันเหมาะแก่ที่สามัญชนจะ ปฏิบัติได้โดยสะดวก ไม่ยกธรรมอันลึกซึ้งเกินไปมาแสดงhamiได้

ณ วันนี้ ข้าพเจ้าจะขออธิบายขยายความในพุทธศาสนภษิตอัน โบราณบัณฑิตได้ประพันธ์เป็นคาถาไว้ว่า

“อาโรคยา ปรมา ลาภา สันตุภฺฐี ปรมฺ ฌนํ

วิสสาสา ปรมา ญาติ นิพพานํ ปรมฺ สุขํ ฯ”

แปลว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ ความสันโดษเป็นทรัพย์อันประเสริฐ ความคุ้นเคยเป็นญาติอันประเสริฐ พระนิพพานเป็นสุขอันประเสริฐ”

ข้อที่ว่าความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐยิ่งกว่าลาภใดๆ นั้น ผู้ใดไต่ตรองดูแม้แต่เล็กน้อย ก็จะพึงเห็นได้แล้วว่าเป็นของถูกต้องโดยแน่แท้ เพราะลาภอื่นๆ เรายังพอจะแสวงหาได้โดยไม่ยากนักด้วยความชวนชวยใช้กำลังกาย กำลังปัญญา หรือกำลังทรัพย์ แต่ความไม่มีโรคนั้นหายากยิ่งกว่าลาภใดๆ เพราะไม่ใช่ของที่ซึ่งขอจากใครได้หรือซื้อหามาได้ด้วยทรัพย์ ? ความไม่มีโรคคือไม่เจ็บไข้ยอมได้แก่เราโดยอาศัยความพยายามแห่งตัวเราเอง คือประการหนึ่งบริหารร่างกายให้บริบูรณ์อยู่เสมอไม่ทรุดโทรมกับอีกประการหนึ่ง ละเว้นการประพฤตีสั่งซึ่งจะทำให้ร่างกายทรุดโทรมและให้เกิดโรคขึ้น การบริหารรักษาตัวมิให้โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนนั้นที่จริงก็เป็นหน้าที่ซึ่งคนเราทุกคนควรจะทำอยู่แล้วโดยธรรมชาติเพราะเป็นธรรมชาติคนเราย่อมจะรักตัวของเรายิ่งกว่าสมบัติใดๆ ทั้งสิ้น และพูดกันตรงๆ คงไม่มีใครเลยในโลกนี้ที่อยากตาย เมื่อความจริงเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว ก็เป็นที่น่าประหลาดอยู่มิใช่น้อยที่คนเราเป็นอันมากบริหารตัวของตัวอย่างเลวเต็มที่และประพฤติกการบางอย่างซึ่งไม่ผิดอะไรกับชักนำความไข้มาหาตัวหรือหาโรคใส่ตัว ผู้ที่ประพฤตึเช่นนี้ที่รู้แล้วว่าเป็นของไม่ดีสำหรับตัวแต่ขึ้นประพฤตึต้องจัดว่าเป็นผู้ที่ควรถิเตียนมากกว่าผู้ที่ประพฤตึผิดไปเพราะไร้สติที่จะตรึตรองให้เห็นผิดและชอบ ผู้ที่มีอายุน้อยมักเป็นผู้ที่ประพฤตึละเมียดกฏแห่งกายบริหารเพราะไร้สติ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอเตือนสติแก่ผู้มีอายุน้อยว่าจงเอาใจใส่ในการรักษาตัวให้จงมาก จะได้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บและมีอายุยืนยาวต่อไปโดยผาสุก

สำหรับนักเรียนชั้นเล็ก ขอตั้งเตือนว่าการกินเป็นเวลา นอนเป็นเวลา นับว่าเป็นของสำคัญสำหรับป้องกันไม่ให้เจ็บ เหตุฉะนั้นผู้ใหญ่เขาจึงบังคับให้กินเป็นเวลา นอนเป็นเวลาและเราก็ควรจะทำตามข้อบังคับนั้น จึงจะโตเร็วและแข็งแรงได้เป็นผู้ใหญ่เร็ว

สำหรับนักเรียนชั้นกลาง ขอตั้งเตือนว่าการกินและนอนเป็นเวลายังเป็นความจำเป็นอยู่เหมือนกัน เพราะเหตุที่ได้อธิบายมาแล้ว นอกจากนี้ควรจะใช้เวลาเล่นกีฬาและออกกำลังกายทุกวัน วันละเล็กน้อยก็พอ และในการออกกำลังกายไม่ควรหักโหมเกินไป คือเมื่อรู้สึกเหนื่อยมากแล้วไม่ควรจะซนใจ ออกกำลังกายต่อไป หากมีการกีฬาและการเล่นที่เป็นประโยชน์จะกลับกลายเป็นของให้โทษ อีกประการหนึ่ง ขอเตือนว่าการสูบบุหรี่เป็นของไม่ดีสำหรับเด็กที่อายุน้อย ไม่ควรนึกว่าการสูบบุหรี่ทำให้ตัวเป็นผู้ใหญ่หรือเหมือนผู้ใหญ่ เพราะการที่เป็นผู้ใหญ่ต้องเป็นได้แต่โดยมีอายุมาก มีร่างกายเติบโตและมีปัญญา ความคิดมากขึ้นเท่านั้น และถ้าเป็นผู้ใหญ่จริงๆ แล้ว ถึงจะสูบบุหรี่หรือไม่สูบบุหรี่ก็คงเป็นผู้ใหญ่เท่ากัน

สำหรับนักเรียนชั้นใหญ่ ขอตั้งเตือนว่าควรอ่านหนังสือ "กันป่วย" ที่ข้าพเจ้าได้แต่งไว้แล้ว และพยายามให้เข้าใจคำเตือนต่างๆ และตั้งใจปฏิบัติ ตามเสมอจะเป็นการดี กับขอตั้งเตือนนักเรียนที่จนจะออกจากโรงเรียนไป นั้นเป็นส่วนพิเศษว่า เมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้วอย่าเห็นเป็นโอกาสที่จะตามใจตัวเองได้ทุกประการ โดยความเข้าใจผิดคิดเห็นไปว่าการตามใจตัวเป็นเครื่องแสดงว่าเป็นผู้ใหญ่เต็มที่ อันที่จริงผู้ที่ตามใจตัวในทางประพฤติดิถี กฏแห่งกายบริหารหาใช่แสดงตนว่าเป็นผู้ใหญ่ไม่ เป็นแต่แสดงตนเป็นคนโง่ไม่รู้จักรักษาตัวเท่านั้น เช่น การกินเหล้าหรือการเที่ยวกลางคืน เป็นต้น ไม่ควรถือว่าเป็นของต้องประพฤดีสำหรับแสดงตนว่าเป็นผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่เขาไม่ประพฤดีเช่นนั้นก็มีมาก แต่ก็ไม่มีใครว่าเขาเป็นเด็กหรือเป็นผู้ใหญ่น้อยลงเลยจนนิดเดียว อีกประการหนึ่งคำว่า "ซัดเพื่อนไม่ได้" ดังนี้ ไม่ควรถือว่าเป็นคำแก้ตัวที่เพียงพอเลยเพราะถ้าตัวของตัวไม่เต็มใจแล้ว ใคร

จะมาบังคับเราได้? เช่นการกินเหล้ามีโซว่าใครจะช่วยใครกินได้ก็ทำมิได้เลย เพราะปากคนละปากจะช่วยกันดื่มของสิ่งเดียวกันอย่างไรได้และท้องก็คนละท้องจะช่วยกันรองรับของสิ่งเดียวกันอย่างไรได้? ดั่งนี้ก็เป็นอย่างนี้ต่างคนต่างกินนั่นเอง และถ้าเพื่อนเขาอยากกิน ถึงเราจะไม่กินบ้าง เขาก็คงกินได้ไม่ขัดขวางอะไรเลย ถึงการที่ยวกกลางคืนและคบผู้หญิงก็เหมือนกันไม่มีใครช่วยใครได้ และไม่มีความเป็นอันใดที่ใครจะต้องช่วยใคร จึงรวมความเป็นอันว่าในการเช่นนี้ เมื่อใครประพตไปแล้วเป็นเพราะตัวเองอยากประพตเองจึงประพตจะซัดเพื่อนหาควมไม่ข้อสำคัญอยู่ที่ตัวของตัวโดยแท้ และถ้าปรารถนาจะเป็นผู้ไม่มีโรคก็ต้องอย่าหาโรคใส่ตัวจึงจะนับว่าเป็นผู้ฉลาด

ส่วนครูผู้มีหน้าที่สั่งสอนควบคุมกุลบุตรก็ควรจะรู้สึกหน้าที่สำคัญอันหนึ่งซึ่งตนควรจะกระทำ อันเป็นกรณีที่ต้องประพตเพื่อประโยชน์แห่งชาติ บ้านเกิดเมืองมารดาของเรา ชาติใดที่หวังในอนาคตอันรุ่งเรือง ต้องมุ่งมาดปรารถนาพลเมืองผู้มีกำลังกายบิรุณสำหรับดำรงชาติให้สถาวรพัฒนาสืบไป ส่วนโรคภัยไข้เจ็บแม้แต่เล็กน้อยย่อมเป็นเครื่องทอนกำลังกายของเรามากหรือน้อยตามส่วนพิเศษแห่งโรค บรรดาโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวงกันไว้ดีกว่าแก้ เพราะฉะนั้นครูทั้งปวงควรถือว่าเป็นกรณีสำคัญอันหนึ่งที่จะช่วยป้องกันมิให้กุลบุตรมีโรคภัยไข้เจ็บ ทางที่จะกระทำได้โดยกุลโลบายเป็น ๒ สถาน ประการหนึ่งโดยโอวาทคือหมั่นสั่งสอนตักเตือนให้กุลบุตรรู้จักบริหารตัวอย่าให้เพลอเลินเล่อได้ อีกประการหนึ่งโดยทำตัวอย่างอันดี ประการที่สองนี้เป็นของสำคัญและให้ผลร้ายดีได้เป็นอันมาก เช่นต่างว่าครูสั่งสอนกุลบุตรอยู่หยกๆ ภายในห้องเรียนว่า การกินเหล้าไม่ดีไม่ควรประพต แต่พอออกพ้นจากห้องเรียน ครุั้นเองก็ไปเดินเมาแอ่อยู่กลางถนนจนศิษย์เห็นเช่นนั้นย่อมจะทำให้คำสั่งสอนไม่มีราคาเลย เหมือนพูดเล่นเพื่อจ้อเป็นนกขุนทองเท่านั้น ครูผู้ประพตเช่นนั้นนับว่าไม่บริบูรณ์ในหน้าที่ เพราะฉะนั้นขออย่าให้ครูผู้ชื้อต่อหน้าที่ของตนประพตเช่นนั้นเลย

บัดนี้จะอธิบายข้อภาษิตที่ว่า "ความสันโดษเป็นทรัพย์อันประเสริฐ"

นั้นต่อไป คำว่า “สันโดษ” นี้ คนไทยเราโดยมากมักแปลผิดอยู่คือ แปลว่า “อยู่คนเดียว” เช่นผู้ที่ไม่ม่ีครอบครัวจึงมักใช้กันว่า “คนสันโดษ” แท้จริง คำว่า “สันโดษ” นี้แปลตรงศัพท์มีความว่า “พอใจ” คือพอใจในสิ่งซึ่งตนมี อยู่แล้ว ไม่ม่ีมากอยากได้ให้เกินมี เช่น คนที่มีผ้าถุงห่มแม่แต่เพียงสำหรับ เดียวแต่ไม่ม่ีกระวนกระวายอยากได้อีกจะนี่ เรียกว่าเป็นคนสันโดษ แต่ถ้าคนนั้น ยังกระวนกระวายอยากได้ผ้าถุงห่มให้มากขึ้นอีก ก็นับว่าไม่ใช่คนสันโดษ หรือจะกล่าวอีกทางหนึ่ง คนที่ไม่ม่ีครอบครัวเพราะไม่มีเงินทองพอที่จะ เลี้ยงภรรยา แต่ก็ยังนึกว่าสามารถเมื่อใดก็จะหาภรรยาเช่นนี้ก็ไม่ใช่สันโดษ แต่ตรงกันข้าม คนที่มีทั้งบุตรและภรรยาอยู่แล้วรวมครอบครัวเป็นหลาย คนและไม่ม่ีความปรารถนาจะหาอีก เช่นนี้เป็นผู้สันโดษ

ส่วนข้อที่ว่า “ความสันโดษเป็นทรัพย์อันประเสริฐ” นั้น หมายความว่า ผู้ที่มีความพอใจในสิ่งตนมีอยู่แล้วนั้น เป็นสุขยิ่งกว่าเศรษฐีผู้มีทรัพย์นับ ด้วยล้านแล้วและยังไม่พอใจ คงแสวงหาทรัพย์อยู่อีก ความพอใจเป็นธรรม สำคัญอันหนึ่ง ซึ่งควรที่จะคิดเพาะขึ้นให้มีในดวงจิตแห่งผู้ที่ยังไม่มีอยู่ และ ควรบำรุงให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นในดวงจิตแห่งผู้ที่มีอยู่แล้ว ความไม่พอใจเป็น พันธ์องกับความม่ีมากหรือโลภและเป็นเครื่องส่งเสริมความวิषายาบาท บุคคลที่ปองร้ายหรือทำร้ายแก่กันก็มักเป็นเพราะความไม่สันโดษ คืออยาก ได้สิ่งซึ่งคนอื่นมีแต่ตนเองไม่มี และถึงคณะต่อคณะ ชาติต่อชาติ ซึ่งวิวาท กันจนถึงทำสงครามแก่กัน ก็เป็นเพราะความไม่สันโดษเป็นมูลเหตุโดยแท้

กล่าวแต่จำเพาะส่วนบุคคล ความไม่สันโดษเป็นของให้โทษเป็นอก ประการ ซึ่งจะหยิบยกมาแสดงแต่โดยย่อ คือประการหนึ่งความไม่พอใจใน สิ่งซึ่งตนมีอยู่แล้ว ทำให้บังเกิดความกระวนกระวายเลยพาให้ใจไม่ม่ีความสุข ประการที่สองอาจทำให้บังเกิดความโลภอย่างแรงกล้า พาให้คิดหรือถึงแก่ ลงมือฉวยชิงเอาสิ่งของของผู้อื่นเลยเป็นโจร หรือเป็นผู้ยกยอกฉ้อโกงเป็นต้น ประการที่สามอาจเหตุที่ใจม่ีวไปกระวนกระวายอยากได้ของที่มีใช้ของตน อาจเลยละทิ้งไม่ม่ีบริหารรักษาสิ่งซึ่งเป็นของตนอยู่ แล้วเลยปล่อยให้ของนั้น

ชำระคร่ำคร่าไปเป็นการให้ร้ายแก่ตนโดยแท้ ดังนั้นท่านจึงว่าความพอใจเป็นยอดแห่งทรัพย์เป็นของถูกแท้

ข้อภาษิตที่ว่า “ความคุ้นเคยเป็นญาติอันประเสริฐ” นั้น ถ้าใครตรงดูเล็กน้อยแล้วก็จะแลเห็นว่าเป็นความจริงทีเดียว ความคุ้นเคยกันเป็นเครื่องบันดาลให้คนเรารู้ใจกัน เห็นใจกัน จึงตัดความผิดใจกันอันเป็นเครื่องทำลายความสามัคคี เมื่อความสามัคคีเป็นเครื่องบันดาลความสำเร็จในกิจการทั้งปวงฉะนั้นไซ้ สิ่งที่เป็นเครื่องเพาะความสามัคคีให้บังเกิดขึ้นในคณะและที่รักษาความสามัคคีที่มีอยู่แล้วให้คงอยู่และทำให้เจริญยิ่งขึ้น สิ่งนั้นต้องนับว่าเป็นสิ่งประเสริฐ แม้แต่ในหมู่วงศ์ญาติร่วมสายโลหิตกัน ถ้าขาดความคุ้นเคยต่อกันแล้ว ก็ยากที่จะเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้เสมอไป และถ้ายิ่งบกพร่องในความวิสาสะลงเท่าใด ก็จะยิ่งขาดความกลมเกลียวไปตามส่วนเท่านั้น เหตุนี้กุลเชษฐาผู้เป็นหัวหน้าสกุล จึงต้องอุตส่าห์พยายามกระทำความวิสาสะให้เป็นไปอย่างบริบูรณ์ที่สุดในสกุล เหมือนค้ำจุนเคหสถานบ้านเรือนของตนมิให้ปรักหักพังไปฉะนี้

ข้อนี้ในครอบครัวเป็นอยู่ฉันใด ในคณะหรือในชาติก็เป็นฉันนั้น เช่นบุคคลบางคนที่ได้ไปอยู่เสียในถิ่นที่ห่างไกลจากภูมิภาคถิ่นเดิมของตน และได้ไปฝึกฝนคุ้นเคยกับคนชาติอื่นมากกว่าชาติของตนเอง เลยกลับติเตียนชาติของตนเองก็มี ทั้งนี้ก็เพราะขาดความวิสาสะในหมู่ชนร่วมชาติของตนเองจึงกล่าวสิ่งซึ่งให้ร้ายแก่ชาติของตนเอง การที่จะแก้ไขความประพฤติบกพร่องเช่นนี้อย่างดีที่สุดก็โดยทางเพาะใจเสียแต่ในเวลาที่ยังเยาว์วัย ให้รู้จักชาติของตนจนเจนใจประหนึ่งว่าคนร่วมชาติเป็นญาติพี่น้องอันสนิททุกคน นี่เป็นหน้าที่สำคัญสำหรับผู้เป็นครูที่จะช่วยให้กุลบุตรได้ผลแห่งความวิสาสะอย่างสมบูรณ์ เป็นกรณีอันหนึ่งซึ่งถ้ากระทำให้เต็มที่จะมีผลอันงดงาม

ส่วนข้อภาษิตว่า “พระนิพพานเป็นสุขอันประเสริฐ” นั้น เป็นข้อที่ไม่มีผู้ใดโต้เถียงแต่ก็มักจะเป็นข้อที่คนโดยมากละเลยเสียไม่ใคร่จะใคร่ตรงถึง

เพราะมักคิดเห็นเสียว่าพระนิพพานเป็นสิ่งซึ่งพันหวังแห่งคนเราจะบรรลุถึงได้ แต่เมื่อไม่เป็นสิ่งซึ่งจะบรรลุถึงได้โดยง่ายแล้ว ก็เลยลดความพยายามเสียทีเดียวหรือ ? เช่นต่างว่ามติดีกสูงอยู่หลังหนึ่งซึ่งมีแก้วอยู่บนยอด ถ้าเราไม่ก้าวขึ้นบันไดชั้นล่างเสียเลยทีเดียว โฉนล่่าจะได้อีกแก้วนั้นเข้าไป ?

บันไดที่จะนำเราไปสู่พระนิพพานคือ ธรรมะ แต่บันไดนี้ต้องนับว่าดีกว่าบันไดชั้นตีกใดๆ ทั้งสิ้น เพราะว่าธรรมะไม่เป็นแต่บันไดสำหรับไต่ขึ้นไปสู่พระนิพพาน ธรรมะเป็นเครื่องให้สุขแก่ผู้ประพฤติ โดยเหตุที่ผู้ประพฤติธรรมะย่อมจะได้ผลอันงดงามหลายประการ อย่างน้อยก็เป็นสุขใจในการที่รู้สึกว่าได้ให้ร้ายแก่ผู้ใด เพราะฉะนั้นก็คงไม่มีใครเกลียดชังหรือให้ร้ายแก่ตน อีกประการหนึ่ง ผู้ที่ประพฤติธรรมะย่อมเป็นผู้ที่ผู้อื่นนับหน้าถือตา เชื่อถือ ไว้วางใจ ถ้าเป็นผู้ที่น้อยก็ย่อมจะเป็นผู้ที่ผู้ใหญ่พอใจอุปการะชุบเลี้ยง และถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็ย่อมจะมีผู้นับถือเอาเป็นที่พึ่ง ผู้ที่ไม่ประพฤติธรรมะย่อมไม่มีใครไว้วางใจได้ เพราะบุคคลเช่นนั้นย่อมจะยกเอาความสะเดกแก่ตนเป็นที่ตั้ง และถึงแม้ว่าจะทำความดีก็เพราะมุ่งหมายจะได้บำเหน็จตอบแทน หรือหวังได้รับความสรรเสริญแห่งโลก หรือเพราะกลัวโลกติเตียนเท่านั้น

เมื่อธรรมะเป็นของประเสริฐเช่นนี้ จึงเป็นสิ่งควรปรารถนากว่าสิ่งอื่น ผู้ใดยังบกพร่องในทางธรรมะก็ควรชวนชววยศึกษาและฝึกฝนให้ธรรมะเจริญยิ่งขึ้น ผู้ที่รักธรรมะแท้จริงต้องรักยิ่งกว่าทรัพย์ใดๆ ต้องรักยิ่งกว่าส่วนใดๆ แห่งร่างกาย และในที่สุดแม้แต่ชีวิตก็ยอมสละแลกกับธรรมะได้

ในสมัยนี้ชาวเราได้มาบังเกิดรู้สึกกันขึ้นมากแล้วว่า ความรักชาติ เป็นของสำคัญอันเป็นอาภรณ์สำหรับกับฝูงมนุษย์ผู้รุ่งเรืองแล้ว แต่ผู้ที่มิได้มีธรรมะเป็นเครื่องกำกับดวงจิตอยู่แล้วจะรักชาติจริงจังกหาได้ไม่ เพราะความรักชาติเป็นสิ่งซึ่งเนื่องด้วยความเสียสละ คือยอมสละทรัพย์ของที่รัก ร่างกายและชีวิตเป็นที่สุดเพื่อรักษาสิ่งซึ่งเห็นว่าประเสริฐยิ่งกว่าของอื่นทั้งสิ้น

ผู้ที่มิได้ประพฤติธรรมอยู่โดยปกติแล้วนับว่าไม่ได้ฝึกฝนตนไว้ในทางเสียสละ เปรียบเหมือนผู้ที่มิได้เคยฝึกหัดให้ชำนาญในทางใช้อาวุธ ถึงแม้ว่าจะอยากใช้อาวุธต่อสู้ศัตรู ก็คงไม่สามารถจะทำกิจให้เป็นผลดีได้เท่าผู้ที่ได้เคยฝึกหัดมาแล้วดังนี้ อุปมาฉันใด ผู้ที่มิได้เคยฝึกฝนใจให้ยินดีและรู้สึกรู้สีกุณแห่งความเสียสละอยู่ก่อนแล้ว ครั้นไปประสบเวลาที่จะต้องเสียสละเข้าโดยปัจจุบันก็รู้สึกยากในการที่จะเสียสละฉันนั้น

เมื่อการประพฤติธรรมเป็นความจำเป็นอันหนึ่งสำหรับฝึกใจบุคคลให้รู้จักค่าแห่งการเสียสละเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงคงได้ทัญญาว่าการประพฤติธรรมเป็นองค์สำคัญอันหนึ่งแห่งความรักชาติ และถ้าใครไม่ประพฤติธรรมแล้วจะนับว่าเป็นผู้รู้จักรักชาติโดยจริงใจไม่ได้เลยเป็นแน่แท้

เพราะฉะนั้นขอครูทั้งปวงจงตั้งใจและหมั่นฝึกสอนกุลบุตรให้เป็นผู้ใคร่ธรรม และให้เข้าใจคุณแห่งการประพฤติธรรมตามที่มีปรากฏอยู่ในพระบรมพุทโฆวาท และขอให้กุลบุตรผู้เป็นนักเรียนตั้งใจศึกษาจดจำคำจรรยาที่ครูจะได้สั่งสอนให้ต่อไปด้วย

ขอเดชะอานาภาพุณพระพุทเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า อันเป็นพระไตรรัตน์ของเราทั้งหลาย จงอภิบาลท่านทั้งชายหญิงบรรดาที่สโมสรประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ขอความสุขสวัสดิ์จึงมีแต่ท่านทั้งหลายทุกเมื่อไป แม้ปรารถนาสิ่งใดขอให้บรรลุผลสมมโนโรจงทุกประการเทอญฯ

พระราชดำรัสตอบ

เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
ณ พระที่นั่งภาณุมาศจรัสญ
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓

เราขอขอบใจพระยาบริหารราชมานพและท่านทั้งหลาย ที่ได้พร้อมใจกันมาชุมนุมถวายชัยให้พรในวันนี้ ทั้งถ้อยคำที่ได้กล่าวมาก็เป็นที่จับใจเป็นอันมาก

กิจการทั้งปวงที่เราได้ทำไปแล้ว ก็โดยหวังที่จะทำการให้เต็มตามหน้าที่ของผู้ปกครองชาติไทย โดยท่านทั้งหลายได้ไว้วางใจในเราเป็นประมุข เป็นหัวหน้านำทาง ก็ต้องพยายามที่จะนำไปในทางที่ดีที่สุดที่ตัวรู้สึกว่าจะกระทำไปได้ตามกาลสมัย แต่เป็นธรรมดาอยู่เองกิจการที่ยาก เช่นนี้ ย่อมจะมีผู้ที่ไม่ได้แลเห็นการภายในทุกท่วงหรือเห็นเป็นของแปลกประหลาดบ้าง เพราะว่าเป็นธรรมดาคนเราจะมีความเห็นตรงกันทุกคนทั้งนั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นกิจการของตัวเราเองก็ดี หรือของผู้ใด ๆ ที่เป็นประมุขของชนหมู่มาก จึงย่อมจะต้องมีผู้กล่าวอย่างโน้นอย่างนี้อยู่บ้าง แต่ข้อสำคัญที่จะบันดาลให้ผู้ที่เป็นหัวหน้าของชนหมู่มากทำการสำเร็จได้ ก็โดยอาศัยความเชื่อถือไว้วางใจของชนหมู่มากนั่นเอง การที่มีผู้ชักท้วงบ้างเป็นครั้งคราวควรรู้สึกว่าจะไม่ใช่ของชั่วร้าย เป็นของดี เพราะเหมือนตักเตือนสิ่งซึ่งบกพร่องให้บริบูรณ์ ส่วนตัวเราเองรู้สึกเช่นนั้นเสมอ จึงไม่ได้เคยรู้สึกโทมนัสหรือชุนเคืองอย่างใดที่ได้ยินผู้กล่าวแคะได้ เป็นแต่รู้สึกเหมือนอย่างได้รับคำตักเตือนให้ตรวจเสียดีกที่หนึ่งว่า การที่ทำแล้วบริบูรณ์หรือยังบกพร่องมีช่องทางจะเสียหายได้บ้าง

ตามที่เราได้ทำมาแล้วในกิจการโรงเรียนดังที่พระยาบริหารราชมานพ ได้กล่าวมานั้น เมื่อมาคำนึงดูถึงเวลาอันสั้นที่ได้เริ่มจัดขึ้นแล้วได้เป็นมาได้สำเร็จถึงเพียงนี้ รู้สึกว่าเป็นข้อควรยินดี ไม่ใช่แต่สำหรับตัวเราคนเดียว ควรเป็นที่ยินดีของบรรดาท่านทั้งหลายที่ได้ช่วยเราบันดาลกิจการเหล่านี้ให้สำเร็จไปได้ เพราะถ้าแต่ลำพังเราจะทำไปคนเดียวไม่มีผู้อื่นช่วยคิดช่วยจัดไปตามความประสงค์แล้ว ถึงแม้จะสำเร็จได้ก็คงนานเวลาช้าเต็มที่ ที่โรงเรียนของเรามีผู้นิยมมากก็เพราะบรรดาเจ้าหน้าที่ตั้งใจปฏิบัติการไม่จำเพาะแต่ทำตามหน้าที่ของตนให้แล้วไปชั่ววันหนึ่งวันหนึ่ง เจ้าหน้าที่ทุกคนยังได้ช่วยกันดำริตริตรวงวางแบบแผนระเบียบการล่วงหน้า สิ่งใดที่ทำได้แล้วก็ทำที่เดียว สิ่งใดยังทำไม่ได้ก็เป็นแต่ตั้งโครงรูปไว้ เตรียมทำต่อไปภายหลัง นี่เป็นทางอันถูกสำหรับดำเนินการทั้งปวงไม่ใช่แต่การโรงเรียนเท่านั้น

ส่วนการที่จัดโรงเรียนขึ้นเช่นนี้ท่านทั้งหลายโดยมากเคยได้ยินเราพูดแล้วว่า เราตั้งใจจะทำแทนราชประเพณีเดิมซึ่งท่านทรงสร้างวัดไว้ เราเองมาเข้าใจเสียว่าที่แท้ความปรารถนาในการสร้างวัดก็คือจะทำนุบำรุงการศึกษาขึ้นเอง เมื่อในสมัยนี้การศึกษาเปลี่ยนแปลงดำเนินไปเป็นคนละอย่างกับแต่ก่อนเสียแล้ว ต้องมีโรงเรียนที่คฤหัสถ์เป็นผู้บังคับบัญชาเป็นผู้สั่งสอนก็ควรบำรุงกิจการโรงเรียนคฤหัสถ์ให้สถาพรพัฒนาต่อไป นับว่าเป็นกุศลในทางธรรมและเป็นประโยชน์ในทางโลกทั้ง ๒ อย่าง ธรรมดาสชาติไม่ว่าชาติใดชาติเล็กหรือชาติใหญ่ ต้องอาศัยผู้ที่เกิดขึ้นใหม่ที่จะบำรุงชาติให้ถาวรแลให้เจริญต่อไป เราทั้งหลายผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ล่วงเลยปฐมวัยมาแล้ว จึงควรรู้สึกเป็นหน้าที่ที่จะช่วยกันอบรมบรรดากุลบุตรของเราที่อยู่ในปฐมวัยรักใคร่เหมือนบุตรหลานของตนเอง สั่งสอนให้ดำเนินในทางที่ดีที่ชอบ ที่จะทำเป็นประโยชน์แก่คณะแก่ชาติต่อไป รู้สึกเหมือนหนึ่งว่า แม้เมื่อเราทั้งหลายผู้เป็นผู้ใหญ่จะล่วงลับไปแล้วเราก็กึ่งส่วนหนึ่งของกายเราไว้ให้ทำการ ต่อเมื่อใดทำเช่นนั้นได้แล้วก็เหมือนอย่างตัวเราเองไม่ตาย ถ้าผู้ใดไม่ได้ช่วยในทาง

ที่จะให้ความรู้ให้แก่กุลบุตรที่เป็นชั้นบุตรชั้นหลานของเราเพื่อได้สืบตระกูลต่อไปแล้ว ก็เหมือนเกิดมาเสียชาติ เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายบรรดาที่ได้พยายามให้ความรู้และความอบรมแก่กุลบุตร จะเป็นในหน้าที่ครูหรือในหน้าที่ผู้บังคับบัญชาการอื่นๆ ก็เหมือนกัน ท่านทั้งหลายควรรู้สึกปลื้มใจด้วยกับเราว่า เราทั้งหลายที่มาชุมนุมอยู่ในที่นี้ตั้งใจทุกคนที่จะมีชีวิตของเราเปล่าประโยชน์ ตั้งใจอยู่เสมอว่าถึงตัวเราตายเราก็ตายไปแต่ตัวเองชาติยังอยู่ เปรียบเหมือนตายแต่เปลือกแต่ธรรมชาติที่เป็นแก่นในยังเหลืออยู่ เมื่อคำนึงดูเช่นนั้นแล้ว จะได้รู้สึกความปลื้มใจแลตั้งใจที่จะทำการในหน้าที่ต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

ส่วนผู้ที่จะไปเป็นผู้ปกครองโรงเรียนที่จะตั้งขึ้นใหม่ที่นครเชียงใหม่ เราขอตักเตือนว่าควรจะรู้สึกหน้าที่สำคัญ เพราะจะเป็นผู้ไปตั้งต้นเหมือนก่อรากตึกใหม่ ถ้ารากไม่แน่นหนามันคงเสียในขั้นต้นแล้ว จะก่อตึกรามให้ใหญ่โตขึ้นไปย่อมไม่เป็นผลสำเร็จ เมื่อโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขยายตัวออกไปในที่ไกลเช่นนี้ ควรที่จะทำตัวอย่างให้สมแก่ที่ได้เคยอยู่ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินของท่าน แลตั้งใจที่จะทำการให้สมแก่ความไว้วางใจ

ในที่สุดนี้เราขอขอบใจท่านทั้งหลายบรรดาที่ท่านมาให้พรแก่เรา เรามีความยินดีรับพรของท่านทั้งหลายไว้ด้วยความยินดี แลเชื่อว่าจะเป็นสิ่งซึ่งบันดาลความสำราญให้บังเกิดมีแก่ใจของเราเป็นอันมาก เราขอตอบแทนน้ำใจท่านทั้งหลาย ขอให้พรด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่งพำนัก และอำนาจผู้เป็นใหญ่ในชั้นฟ้าแดนสวรรค์ผู้ทรงมหุศรัลศักดิ์ จงช่วยอภิบาลรักษาท่านทั้งหลายให้มีความเจริญในอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณคุณสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิ์ พิพัฒนามงคล จะประสงค์สิ่งใดจงเป็นผลสำเร็จทุกประการ

พระบรมราชาโชวาท

ในการพระราชทานรางวัล
นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์
วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

ข้าพเจ้าได้ฟังถ้อยคำที่พระยาราชาดรุณรักษ์* กล่าวในนามแห่งคณะโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์แล้ว รู้สึกว่าเป็นถ้อยคำอันจับใจของข้าพเจ้าเป็นอันมาก จึงขอขอบใจท่านทั้งหลายที่ได้มาพร้อมกันอวยชัยให้พรในวันนี้โดยทั่วหน้ากัน

สิ่งใดที่ข้าพเจ้าได้ทำไปเนื่องในกิจการของโรงเรียนเหล่านี้ ก็ด้วยหวังประโยชน์สำหรับชาติบ้านเกิดเมืองมารดาของเราทั้งหลายอันเป็นที่รัก เพราะรู้สึกอยู่ในใจว่า รากเหง้าสำคัญของชาติก็คือกุลบุตรที่จะบำรุงชาติสืบไปให้ยั่งยืน และผู้ที่มีหน้าที่สำคัญเช่นนี้ ถ้าไม่ได้มีวิชาอยู่แล้วก็จะเป็นการลำบากที่จะบำรุงชาติต่อไป จึงเห็นว่าในการที่จะบำรุงในทางอ้อมอย่างหนึ่งอย่างใดก็ไม่ดีเท่าให้วิชา เพื่อให้ได้มีความรู้เสมอกันตามที่พอจะทำได้ตามภูมิของบุคคล และนอกจากนี้ข้าพเจ้าได้ตั้งใจเสมอที่จะแนะนำหนทางจรรยาให้ดำเนินไปโดยทำนองคลองธรรม สมกับที่ชาติเราได้เคยเป็นอารยชนมาแต่โบราณกาลนับได้หลายพันปีมาแล้ว ธรรมะที่ได้ใช้อบรมในโรงเรียนเหล่านี้ ก็ได้ถือหลักแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาของชาวเราและได้เห็นประโยชน์อยู่แล้วว่า เป็นของประเสริฐยิ่งกว่ารัตนะใดๆ ในโลก

* พระยาปริชานสาสน์ (เสริญ บันยารชุน)

ตามที่ข้าพเจ้าได้ตั้งใจเช่นนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกอยู่ว่าต้องอาศัยผู้ที่เต็มใจ ช่วยอยู่มาก การจึงได้สำเร็จเป็นผลได้ถึงเท่าที่ได้เห็นในเวลานี้ เพราะ ฉะนั้นเมื่อได้มายืนอยู่ในสถานที่ศึกษานี้ จึงทำให้รำพึงถึงผู้ที่ได้รับใช้ ใน การอันนี้มาแล้วโดยเต็มสติกำลังและความสามารถ รู้สึกขอบคุณผู้ที่ได้รับ ใช้เหล่านั้นเป็นอันมาก และจะเว้นเสียมิได้ที่จะกล่าวแสดงความอาลัยใน ส่วนตัวพระยาบริหารราชมานพ ** ซึ่งได้เคยเป็นอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน มหาดเล็ก เป็นผู้บังคับการ และเป็นเจ้ากรมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นคนแรกและได้ตั้งอกตั้งใจที่จะดำเนินการตามราชาบายของข้าพเจ้าอยู่เสมอ เมื่อมาสิ้นอายุลงในเวลาที่ยังไม่ถึงความชราภาพเช่นนี้ ก็เป็นที่น่าเสียดายนัก เชื่อว่าท่านทั้งหลายคงจะเห็นพ้องกับข้าพเจ้าว่า สมควรที่จะรำลึกถึง คุณความดีของพระยาบริหารราชมานพ และถือเป็นตัวอย่างที่จะปฏิบัติ การต่อไป

ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีอยู่อย่างหนึ่งว่า ยังคงมีผู้ที่ทำงานต่อไปได้อยู่ เหมือนเป็นพยานแห่งคำโบราณที่เคยอวดกันมาว่า กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้น คนดี ข้าพเจ้าได้เลือกสรรผู้ที่เคยเป็นอาจารย์และผู้ปกครองในโรงเรียน นี้ให้รับตำแหน่งหน้าที่แทนพระยาบริหารราชมานพ คือ ได้เลือกพระยา ราชตรูณรักษ์ผู้เป็นที่ไว้วางใจของข้าพเจ้า

ขอท่านทั้งหลายที่ได้รับราชการในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ จงช่วยกันทำการให้บรรลุถึงผลสำเร็จตามความปรารถนา ช่วยแรงพระยา ราชตรูณรักษ์ซึ่งรับภาระใหม่ และขอให้ทุกคนตั้งใจที่จะประสาทวิทยาและ จรรยาให้สมแก่ที่ข้าพเจ้าได้วางเป็นระเบียบราชาบายมาแล้ว และขอ นักเรียนทั้งปวงจงตั้งใจศึกษาศิลปวิทยาและจรรยา เพื่อต่อไปจะไป ใน ทิศานุกิตพบปะผู้หนึ่งผู้ใดให้เขาสรรเสริญว่า ผู้ที่ออกมาจากสำนักโรงเรียน ในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นคนดีด้วยประการทั้งปวง

** พระยาบริหารราชมานพ (สอน ศรีเกต)

ในที่สุดข้าพเจ้าขอใจท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่งที่ได้ให้พรและข้าพเจ้า
ขอให้พรตอบแทนว่า ให้มีความเจริญสิริสวัสดิ์พัฒนามงคล จะปรารถนา
สิ่งใดในทางที่ชอบธรรม จงสำเร็จมโนรถปรารถนาจงทุกประการเทอญ

พระบรมราชาโชวาท

ในการพระราชทานรางวัล

นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๒

การให้รางวัลนั้น รางวัลเป็นสิ่งที่จะให้แต่เฉพาะผู้ที่ทำความดี ความชอบมีความสามารถเป็นพิเศษ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำหรับให้ทั่วไปหมดทุกคน ถึงในเมืองต่างประเทศก็ให้รางวัลกันด้วยลักษณะเช่นนี้เหมือนกัน ผู้ใดที่ได้ ทำการตามหน้าที่เป็นการเรียบร้อยไปได้ตามปกติ ก็เหมือนได้รางวัลอยู่ใน ตัวที่จะคงเสมอตัวอยู่ได้เป็นทางอบรมที่จะได้รับประโยชน์คุณความดีสืบไป ภายนอก ถ้าทำการไม่เรียบร้อยก็ยิ่งเป็นความผิดของตนที่จะต้องทอนกำลัง ลงเสียอีก เมื่อจะทำสิ่งใดๆ ต้องทำให้คงสม่ำเสมอไป อย่าทำเฉพาะแต่ ต่อหน้าหรือพอให้พินิจๆ ไปชั่วคราวเท่านั้น ต้องพยายามด้วยความอุตสาหะ วิริยภาพ ให้การงานได้บรรลุไปเป็นอย่างดียิ่ง ให้สมความปรารถนา จงทุก เมื่อทุกเรื่องไป จึงจะเป็นเหตุให้ได้รับรางวัลที่จะนับเป็นส่วนพิเศษได้ และ ไม่ควรคำนึงถึงตำแหน่งของรางวัลเป็นใหญ่ ด้วยรางวัลต้องเป็นเครื่องเชิดชู เกียรติคุณอยู่แล้ว ย่อมหาค่าที่จะเปรียบมิได้เป็นอันขาด

อีกประการหนึ่ง ที่ได้ตั้งกรมโรงเรียนขึ้นนั้น ก็เพื่อจะให้มิผู้รักษา ระเบียบการให้ได้ดำเนินไปด้วยดียิ่งขึ้นเสมอ และให้เป็นทางเปิดเผย เกียรติคุณของโรงเรียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์สืบไปให้แพร่หลายยิ่งขึ้นได้ เพราะบ้านเมืองที่จะเจริญอยู่ได้ก็ต้องมีส่วนที่ต้องประกอบด้วยผู้มีผู้ที่มีความรู้ ทั้งทางวิชาและปฏิบัติการงานในหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้นเป็นลำดับ อย่าเห็นแต่ว่า บ้านเมืองของเราเล็ก ถ้ามีศัตรูใหญ่โตมากก็จะสู้ศัตรูไม่ได้เลยท้อใจเสีย ต้องเข้าใจไว้ให้แจ่มแจ้งด้วยอีกว่า การที่จะสู้รบกับศัตรูไม่เฉพาะแต่จะต้อง

มีศาสตราวุธหรือกำลังพลยุทธให้ได้มากอย่างเดียวจึงจะเป็นการได้เปรียบ ซึ่งความจริงถ้ามีวิชาความรู้ดี รู้เชิงต่อสู้ก็สามารถที่จะรบด้วยวิชาความรู้ดี นั้นให้ได้เปรียบก็ได้เหมือนกัน แม้บ้านเมืองของเราจะเล็กก็ให้มีรสเผ็ดแล เล็กเหมือนพริกชี้หนูก็น่าจะเป็นประโยชน์ได้ ทั้งการค้าขายเมื่อเจริญดีขึ้นได้ ก็จะเป็นกำลังแก่บ้านเมืองซึ่งอาจเทียบเทียมกับประเทศอื่นๆ ได้ และจะต้องยึดหลักอีกชั้นหนึ่งซึ่งทุกๆ คนจะต้องเป็นผู้ที่มีความสุจริตภักดีโดย มั่นคงที่รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์อยู่คู่ชีวิต เพราะคนเราทุกๆ คน ต้องมีส่วนได้เสียอยู่สำหรับบ้านเมืองของตนด้วย

ข้อความทั้ง ๒ ประการนี้คงพอที่จะเป็นนัยให้ชั้นผู้ใหญ่พอเข้าใจได้ ถนัด แต่เกรงว่าชั้นนักเรียนจะยังไม่เข้าใจพอ ข้าพเจ้าจึงร้องขอให้ชั้นผู้ใหญ่ มีครูอาจารย์เป็นต้น ใฝ่ใจระลึกจดจำไปสั่งสอนให้นักเรียนทั้งหลายได้เข้าใจให้ละเอียด

ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าได้ตั้งใจที่จะให้พรอยู่ทุกทิวาราตรีกาล ให้มีความ เจริญทั่วหน้ากัน จะทำการงานอันใดให้สมความปรารถนาด้วยดีทุกประการ

พระราชดำรัสตอบ

ในงานฉลองพระตำหนักพญาไท (หอวิทยาศาสตร์)

และพระราชทานรางวัล

นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์

วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ข้าพเจ้าได้ฟังรายงานกิจการของโรงเรียนที่ได้ดำเนินมาแล้ว มีความยินดีพอใจเป็นอันมาก ที่โรงเรียนทั้งหมดได้เจริญขึ้นโดยลำดับสมความปรารถนาของข้าพเจ้า

ส่วนการที่ข้าพเจ้าได้ให้ย้ายพระตำหนักมาปลูกในที่นี้ก็เพื่อความประสงค์ที่จะให้ผู้ที่จะมาสู่โรงเรียนนี้ ทั้งที่เป็นกุลบุตรมาแล้วเรียน และผู้ที่มาเยี่ยมเยียนได้แลเห็นสิ่งซึ่งเป็นอนุสาวรีย์รำลึกถึงพระเดชพระคุณของสมเด็จพระชนนีของเรา ก็การสิ่งใดๆ ที่จะทำให้เป็นอนุสาวรีย์ก็ไม่มีความดีกว่าที่จะมีสถานที่เพาะวิทยาการขึ้น และเชื่อว่าพระองค์ท่านเมื่อทรงทราบโดยญาณวิถีก็จะทรงพระปิติในการที่ข้าพเจ้าผู้เป็นพระโอรสได้กระทำมาแล้ว ท่านทั้งหลายที่เป็นครูนักเรียนและได้ใช้สถานที่นี้ ขอให้หมั่นรำลึกถึงพระเดชพระคุณของพระองค์ท่านที่ได้มีมาแต่ปางหลัง และได้ตั้งใจประพฤติให้สมแก่ที่เป็นผู้รู้จักตัญญูรู้สึกระคุณที่มีมาแล้ว และตั้งใจบำเพ็ญกตเวทิตุสธรรม คือผู้ที่เป็นอาจารย์ก็จงตั้งใจประกาศนศิลป์การให้กุลบุตร และฝ่ายกุลบุตรที่เป็นนักเรียนก็ให้ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยาให้เต็มกำลังความสามารถ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อชาติและบ้านเมืองต่อไป ภายหน้า

ข้าพเจ้าขออำนวยการให้แก่คณะโรงเรียน ให้มีความสุข สิริสวัสดิ์ พิพัฒนามงคลจะมีความประสงค์สิ่งใดของจงเป็นผลสำเร็จดังมโนรถทุกประการ

พระบรมราชาโชวาท

ในการพระราชทานรางวัล
นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์
วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔

ข้าพเจ้ามีความพอใจเป็นอันมากที่ได้มีโอกาสมาเยี่ยมโรงเรียน
มหาดเล็กหลวง และได้มาพบกับคณะครูและนักเรียนของโรงเรียนที่มา
รวบรวมอยู่ในที่นี้ ท่านทั้งหลายย่อมทราบอยู่แล้วว่า ความตั้งใจของข้าพเจ้า
มีอยู่นานแล้ว และมีอยู่ยั่งยืนว่า จะบำรุงการศึกษาของคณะท่านให้เจริญ
สมควรทันแก่สมัยเสมอ และได้เคยขอมาแล้วว่าให้ท่านทั้งหลายที่เป็นครู
และได้ขอแก่พวกนักเรียนว่าต้องให้ช่วยกันทำความเจริญให้แก่คณะโรงเรียน
ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาแลเห็นว่าความเจริญได้มีมาสมประสงค์ เพราะ
ความช่วยเหลือของท่านทั้งหลายตามที่ได้ขอมาแล้ว เห็นว่าตั้งใจจริงที่จะ
ทำการตามคำขอร้องจนเต็มสติกำลังแลความสามารถที่พอจะทำได้ แต่ขอ
ให้ท่านทั้งหลายเข้าใจว่าแท้จริงความเจริญของชาติใดๆ จะต้องมีมาได้จาก
เด็กที่จะเกิดเป็นผู้ใหญ่ขึ้นภายหลัง ถ้าเด็กนั้นไม่ตั้งใจที่จะประพฤติตัวให้
สมควรที่จะดำรงชาติต่อไปแล้ว ชาติก็ดำรงอยู่ไม่ได้ คนที่ดำรงชาติต่อไปได้
ก็ต้องมีความรู้กว้างขวาง เพื่อที่จะทำตัวให้สมควรเป็นสมาชิกของชาติที่
รุ่งเรืองแล้ว ดังนั้นจะทำอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากที่จะหมั่นเล่าเรียนให้มากขึ้น
เพราะฉะนั้นจึงขอตักเตือนท่านทั้งหลายที่เป็นครู อย่าให้ย่อท้อ แม้จะเห็น
กิจการดำเนินไม่เร็วทันความประสงค์ ก็ควรจะนึกเสียว่าสิ่งใดๆ ที่จะให้เดิน
เร็วทันใจนั้นย่อมหายากในโลกนี้ แต่หากทำไปเสมอแล้วคงจะดำเนินไป
แม้แต่น้ำหยดที่ละลายยังทำให้หินสึกไปได้ฉันใด ความพยายามอาจทำให้
เป็นผลสำเร็จสมความประสงค์ได้ไม่เร็วกว่าฉันนั้น

ส่วนนักเรียนนั้นก็ควรตั้งใจที่จะฉวยโอกาสอันเหมาะสมแต่ยังอยู่ในโรงเรียน ในเวลานี้อยู่ในสถานที่อันเหมาะสำหรับที่จะหาวิชาใส่ตัว การที่หาวิชานี้มีใช้ว่าเป็นของหนักต้องแบกหามอะไร เป็นของที่จะเป็นประโยชน์ ต่อไปภายหน้าช่วยตัวเองทั้งนั้น จะมุ่งมาดปรารถนารับราชการก็ดี หรือจะประกอบอาชีพในทางอื่นที่จะเป็นคุณประโยชน์ก็ดี ถ้าขยันในเวลานี้แล้วต่อไปเมื่อประกอบอาชีพนั้นๆ ก็จะเป็นประโยชน์ได้ดีขึ้น เมื่อต่อไปประกอบอาชีพเวลาที่จะได้พักผ่อนหย่อนกายหย่อนใจที่จะหาความสุขก็คงได้มีเร็วขึ้น ช้อนี่ขอให้คิดกันให้ดี และนักเรียนที่ยังเป็นเด็กที่ยังไม่เข้าใจขอให้ครูช่วยชี้แจงด้วยว่า ถ้าสู้ทนระกำลังลำบากในชั้นต้นแล้ว ในชั้นหลังจะได้พักผ่อนเข้าจะได้พักผ่อนในเร็ววันเช้า ถ้าในเวลาที่ไม่พยายาม มาเกี่ยวคร้านเสียแล้ว การที่จะได้มีโอกาสพักผ่อนสบายหรือมีความสุข ก็ยึดเข้าออกไปได้เหมือนกัน ถ้าจำข้อนี้ไว้แล้ว ก็เชื่อว่านักเรียนทุกคนคงจะหมั่นที่จะเล่าเรียนและทำคุณประโยชน์ในเวลาที่มีกำลังกายบริบูรณ์อยู่ที่จะทำได้

ในที่สุดข้าพเจ้าขอให้พรตอบแทนแก่ท่านที่ให้พรแก่ข้าพเจ้าแล้ว ขอจงมีความเจริญสิริสวัสดิ์พัฒนามงคล และสิ่งใดที่จะทำประโยชน์แก่ตนหรือชาติต่อไป ขอให้สมมโนธปรารถนา

พระบรมราชาโชวาท

พระราชทานแก่อาจารย์ครูและนักเรียน
 ในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์
 ในวันงานประจำปีของโรงเรียน
 วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

ข้าพเจ้าได้ฟังคำที่พระยาพิทักษ์มานพได้กล่าวแทนท่านทั้งหลาย มีความพอใจเป็นอันมากที่ได้ทราบตามรายงานว่าโรงเรียนที่ข้าพเจ้าได้อุปถัมภ์อยู่นั้นดำเนินสู่ความเจริญเป็นลำดับสมความคาดหวัง ส่วนผู้ที่เป็นนักเรียนนั้นข้าพเจ้าเว้นเสียไม่ได้ที่จะแสดงความยินดีพอใจว่าได้ตั้งใจเล่าเรียนด้วยความอุตสาหะจึงได้มีความเจริญแลเห็นได้ทันตาเช่นนี้ ส่วนอาจารย์และครูที่ได้ฝึกหัดนักเรียนจนมีความรู้ปรีชาสามารถนั้นก็แสดงความอุตสาหะวิริยภาพอย่างน่าปลื้มใจอย่างที่สุด

ข้อความพิเศษที่ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวตักเตือนในคราวนี้บางทีจะเป็นข้อที่เข้าใจยากหน่อยสำหรับเด็ก เพราะฉะนั้นขอายติอาจารย์และครูมาให้ช่วยกำหนดจดจำสำหรับเพื่อชี้แจงเพาะนิสัยของเด็กต่อไป ข้อที่จะเตือนนี้คือความประสงค์ของเราทั้งหลายมากที่สุดคืออะไร ? เราต้องการเห็นความรู้เรื่องของชาติเราไม่ใช่หรือ ก็ความรู้เรื่องของชาติเรานั้นมีอะไรเป็นมูลเป็นรากเหง้า ? ต้องมีความรู้สึกรักบ้านเกิดเมืองนอนของตัวจริงๆ แต่ก่อนที่จะมีความรู้สึกรักชาติบ้านเกิดเมืองนอนได้เช่นนี้ต้องเพาะขึ้นมาเหมือนเพาะต้นไม้เหมือนกัน ก็สิ่งที่เพาะให้น้ำใจบังเกิดความรักชาติบ้านเมืองได้ต้องเริ่มเพาะจากความรักคณะของตัวเองก่อน ต้องให้รำลึกอยู่เสมอว่าตัวอยู่ในคณะนั้นแล้วต้องเอาใจใส่เท่ากับฝักน้ำใจของตัวเองไว้ในคณะและต้อง

หวังดี หวังประโยชน์ของคณะมากกว่าหวังประโยชน์ของตัวเอง บางทีประโยชน์ของคณะอาจจะต้องการให้ตัวบุคคลประพฤติสิ่งซึ่งไม่พอใจหรือไม่สะดวกใจ หรือแม้บางที่ถึงกับขอความเสียสละบางอย่าง ผู้ที่รักคณะจริงต้องยอมเสียสละให้ เสียสละความสุข เสียสละความสะดวกของตัวเอง ที่สุดเสียสละร่างกายชีวิตเพื่อประโยชน์ของคณะนี้เป็นธรรมเนียมหนึ่งซึ่งข้างฝ่ายยุโรปเรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “เอสปิริต์ เดอ คอรัปส์” (Esprit de Corps) ถึงแม้ที่ประเทศอังกฤษก็ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นศัพท์นี้อยู่ ในประเทศเรานี้ข้าพเจ้าจึงมิได้ดำริศัพท์ขึ้นใหม่เพราะเป็นศัพท์ที่เขาใช้อยู่ทั่วโลกแล้ว ถ้าหากจะลองค้นดูคงได้คำที่เคยพูดกันมาแล้วว่า “ความรักคณะ” “ความเห็นแก่คณะ” แต่ไม่กินความลึกซึ้งเท่าศัพท์ “เอสปิริต์ เดอ คอรัปส์” ของฝรั่งเศสได้เลย เพราะคำแปลของศัพท์นั้นแปลว่า เหมือนเป็นดวงใจหรือเป็นวิญญาณคือวิญญาณหรือดวงใจของคณะ หมายความว่าบุคคลที่มีธรรมะอย่างนั้นต้องมอบหมดทุกอย่างให้แก่คณะ ถ้าอาจารย์และครูฝึกสอนให้นักเรียนรู้จักมี “เอสปิริต์ เดอ คอรัปส์” รู้จักรักคณะของตัวเองไม่ใช่แต่ในเวลาที่ยังคงเป็นนักเรียนอยู่ ถึงแม้ออกจากโรงเรียนไปแล้ว เมื่อไปพบผู้ใดที่เคยเป็นคณะโรงเรียนเดียวกันก็ยังมีมิตรจิตเพื่อแผ่ต่อไปเสมอ เมื่อพบเพื่อนร่วมคณะเดิมได้มีความสุขก็ควรช่วยยินดี เมื่อประสบพบเขาได้รับความทุกข์ควรพยายามเปลื้องทุกข์อันนั้น โดยวิธีใดวิธีหนึ่งที่จะทำได้โดยไม่เสียหายทางธรรมะที่นับว่าเป็นข้อสำคัญที่จะต้องเพาะขึ้นก่อน เมื่อเพาะ “เอสปิริต์ เดอ คอรัปส์” ขึ้นได้แล้ว การที่จะเพาะความรู้จักรักชาติบ้านเมืองของตัวจึงจะเป็นผลได้ดีจริงสมกับที่ปรารถนา เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอฝากเตือนบรรดาอาจารย์และครูให้ช่วยกันเพาะธรรมะที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วนั้น ในดวงใจของนักเรียน ให้บังเกิดงอกงามขึ้นสมความประสงค์ของข้าพเจ้าผู้อยากดูอยากแลเห็นว่าผู้ใดได้เข้ามาสู่คณะโรงเรียนของข้าพเจ้าแล้ว เมื่อออกไปในสารทิศใดก็ต้องให้คนทั้งหลายรับว่าเป็นคนดี เป็นผู้ที่สมควรจะไว้วางใจ เป็นผู้ที่สมควรเชื่อถือถือว่าดำรงความสัตย์สุจริต รู้จักรักคณะของตัวเอง

และยิ่งไปกว่านั้นเมื่อรู้จักรักคณะแล้วต้องรู้จักนึกต่อไปว่าการรักคณะนั้น
 เองคือรักชาติบ้านเมือง เพราะชาติเราคืออะไรก็คือเหมือนคณะไทยคณะ
 ใหญ่ที่สุด เราเป็นสมาชิกของคณะนั้น ทุกคนควรต้องคิดอ่านช่วยเหลือ
 คณะของเราอย่างดีที่สุด แม้ว่าในเวลาที่เป็นเราจะต้องสละความสุข
 สำราญและแม่息สภาพส่วนตัว เพื่อขอแต่ให้ดำรง息สภาพของคณะ ดำรง
 息สภาพของชาติเราไว้ ดังนี้จึงจะนับว่าไม่เสียสละเปล่า ถ้าตั้งใจได้เช่นนี้แล้ว
 คณะของเราจะยืนยาวและชาติของเราจะรุ่งเรืองจะมีผู้นำหน้าถือตาต่อ
 ไปชั่วกาลนาน

ในที่สุดข้าพเจ้าขออำนวยการให้ท่านทั้งหลายมีความสุขสำราญ เพื่อ
 จะได้ทำการให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองของตัวในกาลเบื้องหน้า

พระบรมราชาโชวาท

พระราชทานแก่อาจารย์ ครู และนักเรียน
โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์
ในวันงานประจำปีของโรงเรียน
วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

เราได้ฟังคำที่เจ้ากรมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์กล่าวให้พรในวัน
นี้ขอขอบใจในนามของสมเด็จพระบรมราชินีและตัวเราเอง ที่ครูและ
นักเรียนได้พร้อมใจกันให้พรแก่เราทั้งสอง

ส่วนโรงเรียนที่ได้เจริญมาอย่างไรตามที่ปรากฏในรายงานของเจ้ากรม
นั้น เรามีความพอใจเป็นอย่างยิ่ง ได้เห็นปรากฏว่าบรรดาผู้ที่มีหน้าที่
เกี่ยวข้องในกิจการของโรงเรียนเหล่านี้ได้อุตสาหะทำการตามกรณีกิจของ
ตัวทุกๆ คน จึงได้บันดาลผลดีสมปรารถนาได้ การเรียนที่ได้จัดดำเนินการมาก
ค่อยๆ เข้าวัดเขารอยตามความมุ่งหมายเดิม คือประการหนึ่งให้เป็นไปตาม
หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมากที่สุดที่จะเป็นไปได้ เพื่อวิชาที่ได้
เล่าเรียนมาจะได้เหมือนกันกับในโรงเรียนของรัฐบาล แต่อีกประการหนึ่ง
นอกจากนี้ในโรงเรียนของเรายังมีโอกาสที่จัดได้แปลกกว่าโรงเรียนของ
รัฐบาลอยู่ คือได้รับนักเรียนมาอยู่ในสำนัก ได้มีโอกาสอบรมนิสัยใจคอได้ดี
กว่าที่จะจัดการได้สำหรับนักเรียนที่เป็นแต่ไปโรงเรียนในเวลาเช้าแล้วกลับบ้าน
การอบรมอุปนิสัยเหล่านี้เป็นของสำคัญอย่างไรเข้าใจว่ากิจการของโรงเรียน
ของเราได้แสดงเป็นพยานอยู่ชัดเจนแล้ว และเรารู้สึกว่าท่านทั้งหลายที่เป็น
อาจารย์เป็นครูและผู้อำนวยการตลอดถึงนักเรียนคงจะรู้สึกยินดีและรู้สึก
ภาคภูมิใจเป็นอันมากที่ได้เป็นสมาชิกแห่งคณะ อันนับว่าเหมือนเป็นผู้นำ

ทางในการศึกษาของกรุงสยาม เราเป็นผู้ที่จะแสดงตัวให้ปรากฏว่าการ
ศึกษาวิทยาการ ควบกับศึกษาจรรยาและศึกษาอบรมนิสัยของคนนั้นย่อม
ให้ผลดีกว่าที่จะจัดแต่โดยทางศึกษาวิทยาการอย่างเดียว

การที่อบรมนิสัยเป็นของสำคัญปานใด ผู้เป็นวิญญูชนจะต้องเล็งเห็น
ได้เพราะการสมาคมย่อมเป็นของสำคัญซึ่งอาจจะนำให้คนคิด คนเห็นผิด
หรือชอบได้มากที่สุด เพราะฉะนั้นเมื่อผู้ที่ยังมีอายุน้อยได้มีโอกาสเข้าอยู่
ในที่อบรมในสมาคมอันตั้งใจสอนแต่ในทางที่ทำให้เป็นคนดีให้รู้จักคน เรา
มีกรณีมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำไม่ใช่แก่แต่ตัวเอง ทั้งจะต้องทำให้เป็น
ประโยชน์แก่ครอบครัว ทำให้เป็นตัวอย่างแก่เพื่อนร่วมชาติ เป็นตัวอย่างแก่
เพื่อนร่วมโลกด้วยจึงจะขึ้นชื่อในประวัติศาสตร์ ขอให้ตรองดูให้คิดว่าผู้มีชื่อ
เสียงเช่นนั้น ? บางคนมีชื่อเสียงเพราะประพาศิตความชั่ว พวกเหล่านี้เราตัด
เสียไม่ต้องเอาเป็นตัวอย่าง บางคนมีชื่อเสียงดีเพราะอะไร ? ทำให้เป็น
ประโยชน์แก่เพื่อนบ้าน ทำให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนร่วมชาติและทำให้เป็น
ประโยชน์แก่เพื่อนร่วมโลก คนเราเกิดมาจะอยู่คนเดียวไม่ได้จำเป็นต้องอยู่
ในหมู่ในเหล่า จำเป็นต้องมีเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมชาติ เพื่อนร่วมโลก ไหนๆ
เกิดมาแล้วควรจะเป็นความปรารถนาอย่างเอกของเราที่จะประพาศิตตัวให้
เป็นตัวอย่างไม่ใช่แต่แก่ครอบครัวของตัวเอง ต้องเป็นตัวอย่างแก่เพื่อนบ้าน
ด้วย เป็นตัวอย่างแก่เพื่อนร่วมชาติด้วย เป็นตัวอย่างแก่เพื่อนร่วมโลกด้วย
จึงจะขึ้นชื่อต่อไปในประวัติศาสตร์ ขอให้ตรองดูให้คิดว่าผู้มีชื่อเสียงมาแล้วใน
โบราณสมัยทำไมจึงมีชื่อเสียงเช่นนั้น ? บางคนมีชื่อเสียงเพราะประพาศิต
ความชั่ว พวกเหล่านี้เราตัดเสียไม่ต้องเอาเป็นตัวอย่าง บางคนมีชื่อเสียงดี
เพราะอะไร ? เพราะเขาได้ตั้งใจแสดงให้เห็นว่าตัวเขานั้นเป็นสิ่งที่เขานึกถึง
เป็นสุดท้าย เขาต้องนึกถึงผู้อื่นก่อน ข้อสำคัญของเราที่จะให้เป็นคนดีผิด
กับสัตว์เดรัจฉานนั้นแปลว่าเรารู้จักที่จะเอากรณีหรือหน้าที่ที่จะต้องกระทำขึ้น
เป็นข้อใหญ่ ยิ่งกว่าที่จะบำรุงความสุขหรือประโยชน์ของตัวเอง ต้องพยายาม
ที่จะเข้าใจ หรือผู้ที่ยังไม่เข้าใจต้องพยายามที่จะฟังคำสั่งสอนของผู้เข้าใจแล้ว

ในข้อนี้ต้องเข้าใจเสียว่าการรับใช้เป็นสิ่งทีพึงปรารถนาและเป็นข้อที่จะทำให้คนเราไกล่เกลียดยิ่งกว่าที่จะเป็นผู้ใช้คนอื่น การรับใช้เป็นข้อที่จะทำให้ผู้อื่นนิยมนับถือยิ่งเสียกว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจวาสนาใช้คนอื่นได้ ท่านทั้งหลายที่มาเป็นครูอยู่นี้ต้องขอให้รู้สึกว่ามีหน้าที่ที่จะต้องสั่งสอนฝึกหัดเด็กที่เป็นศิษย์ให้เข้าใจในข้อนี้ ให้จำใส่ใจไว้เสียตั้งแต่ยังเมื่อเด็กๆ ฝึกฝนไว้เสียแต่เดี๋ยวนี้ต่อไปเมื่อมีความรู้สึกว่าเป็นผู้รับใช้เป็นคนสำคัญกว่าเป็นผู้ใช้เช่นนี้แล้วเด็กของเราจะเป็นเด็กดีไปไหนก็จะมีชื่อเสียงมีผู้นับหน้าถือตา ถ้าศิษย์ของโรงเรียนเหล่านี้เป็นคนดีมีผู้นับหน้าถือตาทั่วไปแล้ว เกียรติคุณนั้นย่อมจะต้องได้รับมาถึงครูอาจารย์ผู้ที่ฝึกหัด เพราะเขาคงต้องถามว่าเป็นศิษย์ใคร ศิษย์นั้นจะต้องประกาศนามอาจารย์ของตัวเองเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นขอให้ผู้ที่เป็นครูอาจารย์ตั้งอกตั้งใจฝึกหัดไม่ใช่แต่ในการวิทยา ทั้งในทางจรรยาและอบรมนีสัยด้วยตามที่เราได้ชี้แจงมาแล้ว ส่วนผู้ที่ยังเป็นเด็กและเป็นศิษย์อยู่เดี๋ยวนี้ถึงแม้จะไม่เข้าใจข้อความที่เรากล่าวเตือนในเวลานี้ ก็ให้นึกว่าเราได้พูดอะไรอย่างหนึ่งซึ่งเข้าใจยังไม่ชัดเจนจะต้องจำเอาไว้ถามครูให้ครูอธิบายอีกต่อหนึ่งและต้องกวนให้ครูอธิบายให้เข้าใจจงได้

ในที่สุดเราขออำนวยการให้แก่บรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในโรงเรียนของเราทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่อำนวยการ ทั้งที่เป็นครูอาจารย์และเป็นศิษย์ ขอให้มีความเจริญ สรรพสิริสวัสดิ์ พิศุฒนมงคล และประสงค์สิ่งใดก็จงสิทธิสมมโนรถทุกประการ

พระบรมราชาไชวาท
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่อาจารย์ ครูและนักเรียน
วชิราวุธวิทยาลัย

พระบรมราชาโชวาท

พระราชทานในวันงานประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาในการกีฬาของโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยและได้มาให้รางวัลและประกาศนียบัตรเป็นครั้งที่๒ในคราวนี้ เมื่อได้ฟังรายงานที่อ่านมาแล้ว กระทำให้อุบัติว่าโรงเรียนนี้คงเป็นที่นิยมของชนทั่วไปมากขึ้นจึงได้มีนักเรียนเพิ่มจำนวนขึ้น ทำให้รู้สึกมีความยินดีเป็นอันมาก ในคราวก่อนนี้ข้าพเจ้าได้อธิบายถึงเหตุผลที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าได้ทรงสร้างโรงเรียนนี้ขึ้น ว่ามีพระราชประสงค์อย่างไร เพราะฉะนั้นไม่ต้องอธิบายละเอียดอีกทีหนึ่ง แต่จะขออธิบายซ้ำและย้ำสักข้อหนึ่งในคราวนี้คือในเรื่องที่เราจะต้องพยายามอบรมเด็กให้สามารถปกครองกันเองได้ ให้รู้จักบังคับบัญชาตนเอง เพราะการอบรมอย่างนี้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนกินนอนโดยตรงทีเดียว การอบรมอย่างนี้ทำที่บ้านไม่ได้ ทำที่โรงเรียนชั่วแต่เข้ามาเย็นกลับก็ไม่ได้ เป็นเรื่องที่จะทำได้อย่างดีแต่เฉพาะในโรงเรียนกินนอนเท่านั้น เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่สำคัญส่วนหนึ่งของโรงเรียนนี้ที่จะต้องพยายามทำให้ได้ การอบรมเช่นนั้นจะสำเร็จได้ย่อมอยู่ที่ครูเป็นส่วนใหญ่ ครูต้องสามารถเลือกดูเด็กที่มีอุปนิสัยมีคุณสมบัติเหมาะที่จะบังคับบัญชาเด็กอื่นๆได้ และฝึกหัดสั่งสอนอบรมให้รู้จักความรับผิดชอบ แต่อีกส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญเหมือนกัน อยู่ที่ตัวเด็กเองต้องรู้สึกว่าการอบรมอย่างนั้นสำคัญเพียงไร ที่จริงการอบรมอย่างนั้นเป็นของสำคัญมากในชีวิตต่อไป แต่เมืองไทยเรายังไม่มีใครได้ทำกัน เพราะมีโรงเรียนกินนอนน้อย แต่เป็นวิธีฝึกหัดตัวที่สำคัญมาก ในกาลภายหน้าเมื่อจะทำการใหญ่โตย่อมต้องมีหน้าที่บังคับบัญชาคนอื่น แม้เราจะมีความฉลาดมีวิชาสักเพียงไร ถ้าไม่

สามารถจะบังคับคนอื่นได้ ไม่สามารถขวนใจคนอื่นให้ทำงานได้แล้วเราก็ทำการไม่สำเร็จ เป็นหัวหน้าเขาไม่ได้ ผู้มีวิชาวางอย่างเดียวไม่สามารถบังคับบัญชาคน มักจะได้ทำงานแต่ในหน้าที่รองๆ ต่อเมื่อมีนิสัยดี สามารถปกครองคนอื่นได้จึงจะขึ้นสูงถึงกับบังคับบัญชาคนใหญ่โตต่อไป เพราะฉะนั้นการอบรมอย่างนี้จึงเป็นของต้องการทั้งทางรัฐบาล และพาณิชย์การด้วย เพราะฉะนั้นขอให้ครูในโรงเรียนนี้ถือว่าการอบรมอย่างนั้นสำคัญมาก ส่วนนักเรียนก็ต้องตั้งใจพยายามที่จะทำอย่างนั้นให้สำเร็จจริงได้

ธรรมดาการปกครองคนนั้น มักจะบกพร่องอยู่ ๒ ทาง คือทางหนึ่งอ่อนแอเกินไป นึกเสียว่าแต่ละให้คนในบังคับบัญชารักตัวถ่ายเดียว เลยตามใจหมดทุกอย่าง ไม่ทำโทษไม่ว่ากล่าว ตามใจตะบันไป นั่นเป็นความบกพร่องอย่างหนึ่ง มีผลตรงข้ามกับที่ประสงค์คือเขาอาจจะชอบเรา จริงแต่ลงท้ายเห็นว่าเป็นผู้ที่อ่อนแอเอาไว้มองอยู่ เลยดูถูก ภายหลังเราจะให้ทำอะไรก็ไม่สำเร็จเหมือนกัน เป็นอันว่าการปกครองอย่างหย่อนเกินไปไม่มีผลดีแน่ อีกอย่างหนึ่งที่มีบกพร่องและผิดบ่อยๆ คือตรงกันข้ามทีเดียว แข็งเกินไป ดุดันเกินไป ไม่แต่เท่านั้นกลับกดขี่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาไม่เป็นเรื่องที่จะเคียดเขี้ยวเกินไปจนถึงกดขี่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชานั้น กลับมีผลกลายเป็นเท่ากับอ่อนเกินไปเหมือนกัน ทำให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาไม่ทำอะไรจริงทำเพราะกลัว แต่ไม่ตั้งใจทำให้ดีจริงๆ ถ้าจะให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทำอะไรดีจริงๆ แล้ว เราต้องทำให้เขานับถือ นั่นเป็นของสำคัญ ต้องให้รักโดยนับถือไม่ใช่ชอบอย่างอื่น ต้องให้ผู้ใต้บังคับบัญชานับถือว่ามีคุณยุติธรรมจริง เมื่อถึงเวลาควรหย่อนก็หย่อน ถึงเวลาตึงก็ตึง เช่นนั้นจะทำให้การปกครองสำเร็จดี สำหรับเด็กที่จะเป็นผู้ใหญ่ขึ้นจงระลึกถึงความบกพร่องที่กล่าวมานี้ อย่าให้พลาดใน ๒ ทางนั้นได้ ส่วนเด็กเล็กที่เวลานี้ยังเล็กอยู่ อย่าลืมนำต่อไปเมื่อตัวโตขึ้นจะต้องบังคับบัญชาคนอื่นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นในระหว่างนี้มีหน้าที่จะช่วยผู้บังคับบัญชา ที่เป็นเด็กชั้นใหญ่ช่วยให้การปกครองง่ายอย่าแก่งต่างๆ นานา จนไม่เป็นเรื่อง เพราะว่าต่อไปเราจะต้องเป็นผู้

บังคับบัญชาเขาเหมือนกัน ต้องตั้งใจปฏิบัติกรโดยสุจริตเสมอ ให้การบังคับบัญชาเป็นไปโดยเรียบร้อย ถ้าตั้งใจด้วยกันอย่างนี้ทั้งหมดจะได้ผลดีในทางนี้เป็นแน่แท้

ในประเทศอังกฤษเขามักกล่าวกันว่านักเรียนในพับลิกสกูลมักจะมีคุณวุฒิตีแปลกกว่าคนอื่น จนสำหรับการงานต่างๆ เขามักจะชอบเลือกพับลิกสกูลแมน เพราะมีความอบรมอะไรอย่างหนึ่งที่ผิดกับคนอื่น ข้าพเจ้าเชื่อว่าการอบรมที่พูดนั้น คือความสามารถปกครองคน เพราะพวกที่ออกจากพับลิกสกูลไปแล้วนั้นเคยปกครองกันเองมาก่อนแล้ว ไปปกครองคนอื่นก็ง่ายและเป็นผลดีอย่างหนึ่ง ต่อไปในประเทศสยามนี้หวังว่าจะมีคนพูดว่าเด็กที่ไปจากโรงเรียนวชิราวุธฯ คงจะมีคุณวุฒิตีพิเศษได้เหมือนกัน ถ้าสำเร็จอย่างนี้จะเป็นที่ยินดีอย่างยิ่ง

ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอให้พรแก่โรงเรียนนี้ขอให้มิมีชื่อเสียงดิ่งขึ้นต่อไป ขอให้บรรดาครูและนักเรียนเก่าตลอดจนนักเรียนใหม่ จงมีความสุขความเจริญปราศจากโรคภัยทั้งปวง ให้มีวิชาความสามารถดีเพื่อทำการงานให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศบ้านเมืองของเราต่อไปในภายหน้า

พระบรมราชาโชวาท

พระราชทานในงานประจำปี

ของวชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาให้รางวัลแก่นักเรียนในโรงเรียนนี้อีกครั้งหนึ่ง และทั้งมีความยินดีที่ได้มีโอกาสสมาเปิดหอรชงที่พวกคณะไทยเขชมได้ให้แก่โรงเรียนนี้ ข้าพเจ้าขอขอบใจคณะนั้นที่ได้อุตสาหพยายามเก็บเงินรวบรวมสร้างหอนี้เป็นผลสำเร็จ และข้าพเจ้าเชื่อว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ถ้าหากมีญาณวิธิใดๆ ที่จะทรงทราบได้ คงจะทรงอนุโมทนาในการกุศลนี้ และคงจะพอพระราชหฤทัยเป็นอันมาก ในความกตัญญูของผู้ที่ได้สร้างหอนี้ และที่ได้พยายามจนเป็นผลสำเร็จในคราวนี้ วันนี้ข้าพเจ้าได้ฟังรายงานกิจการของโรงเรียนนี้ รู้สึกยินดีมากที่สุดที่ได้ทราบว่าโรงเรียนเจริญขึ้นทุกทีตามลำดับ และฝึกสอนได้ผลดีขึ้นทุกที

ทุกๆ คราวมาตั้งแต่แรกที่ข้าพเจ้าได้มาให้รางวัลที่โรงเรียนนี้ได้เคยกล่าวอธิบายว่า พระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ นั้นก็เพื่อจะให้โรงเรียนนี้เป็นอย่างพับลิกสกูลอย่างเมืองอังกฤษ และทุกคราวได้พยายามหยิบยกลักษณะของพับลิกสกูลมาชี้ให้เห็นว่าเป็นอย่างไร และทำไมจึงมีพระราชประสงค์เช่นนั้น ในคราวนี้ก็จะยกมากล่าวสักข้อ ๑ เป็นลักษณะที่จะชี้ให้เห็นชัดได้ง่าย ใครที่ได้เห็นพับลิกสกูลในเมืองอังกฤษ คงจะสังเกตแล้วว่าในพับลิกสกูลทุกแห่ง เขามักจะมีขนบธรรมเนียม หรือประเพณีพิเศษของโรงเรียนซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า Tradition ทุกแห่งเขามีประเพณีเหล่านั้น และพยายามรักษาประเพณีนั้นไว้อย่างแข็งแรงและสืบ

ต่อกันมาหลายร้อยปี ขนบธรรมเนียมยิ่งเก๋ากยิ่งถือว่าสำคัญมาก เห็นเป็น
 สิ่งภูมิใจอย่างหนึ่ง ธรรมเนียมเหล่านี้มีตั้งแต่วิธีปกครองวิธีสอนตลอดจนวิธี
 แต่งตัวต่างๆ และวิธีเล่นเกมก็มีขนบธรรมเนียมต่างๆ เหมือนกัน ยกตัวอย่าง
 ที่ได้เคยทราบกันมาแล้ว เช่นโรงเรียนอัสสัมชัญมีวิธีแต่งตัวพิเศษสวมหมวก
 สูง และเสื้อพิเศษ กับมีเกมพิเศษ เรียกว่า Wallgame คือฟุตบอลนั่นเอง
 แต่เล่นกับกำแพง เกมนี้เล่นกันมาตั้งร้อยปีแล้ว แต่ก็ยังเล่นกันเรื่อยมา น่า
 คำนึงว่าทำไมจึงรักษาไว้ ขนบธรรมเนียมบางอย่างน่านึกว่าเป็นของพื้นสมัย
 แล้ว ไม่เป็นประโยชน์ก็เป็นได้ เช่น กีฬาวอลเลย์บอลของอัสสัมชัญ เป็นต้น เล่น
 ได้ไม่กี่คน แต่เขายังเล่นอยู่เสมอเพื่อรักษาขนบธรรมเนียมไว้ การรักษา
 ขนบธรรมเนียมนั้น ย่อมมีประโยชน์ที่จะให้นักเรียนรักโรงเรียนของตน
 รู้สึกว่าโรงเรียนของตนได้สร้างมานานแล้ว มีชื่อมานานแล้ว และผู้ที่เป็น
 นักเรียนเก่าได้เคยเป็นใหญ่เป็นโตในประเทศเหล่านี้ เป็นต้น นี่เป็นผลที่
 ทำให้บังเกิดในใจของนักเรียน จึงได้พยายามรักษาขนบธรรมเนียมว่า
 โรงเรียนนี้เป็นอย่างไรมา แล้วดีอย่างไร นักเรียนทุกคนต้องพยายามตั้งใจ
 ให้ดีเหมือนแต่ก่อน นี่เป็นลักษณะการรักษาประเพณีให้เกิดประโยชน์ และ
 นอกจากนั้นก็ย่อมทำให้นักเรียนรักประเพณีของบ้านเมืองด้วย เพราะไม่ว่า
 ประเทศใดหมดมักจะมีประเพณีของตน ซึ่งรักษาต่อๆ กันมา การรักษา
 ประเพณีนั้น อาจมีบางคนเห็นว่าที่รักษาประเพณีจะมีทำให้ไม่ก้าวหน้าหรือ
 ช้าอันจริง ถ้ารักษาอย่างมั่งงายก็ย่อมไม่ก้าวหน้าได้ ช้านี้ช้อยกตัวอย่าง
 ประเทศอังกฤษ ใครที่ได้ไปประเทศอังกฤษจะเห็นว่าเขาชอบรักษาประเพณี
 โบราณเป็นที่สุด เช่นกิจการของปาลีเมนต์มีขนบธรรมเนียมหลายอย่างซึ่ง
 จะเรียกว่าไม่มีประโยชน์ก็ว่าได้ แต่เขาก็พยายามจะรักษาประเพณีนั้นไว้
 แต่การรักษาประเพณีของอังกฤษ ไม่ทำให้ประเทศอังกฤษถอยหลัง กลับ
 ปรากฏแก่ใครๆ ว่ารุ่งเรืองและก้าวหน้าที่สุด และนำทางในสิ่งใหม่ๆ และ
 คิดการใหม่ๆ ขึ้นได้ถมเถไป เพราะฉะนั้นการรักษาประเพณีที่ถูกต้อง ไม่
 ทำให้งมายเลย แต่ต้องเลือกรักษาประเพณีที่ดี เช่นรักษาประเพณีที่ทำให้

ภูมิใจ เหมือนอังกฤษเขารักษาประเพณีที่ทำให้รู้สึกว่าคุณชาติของเขารุ่งเรืองมาแล้วอย่างไร บรรพบุรุษได้นำให้ชาติเจริญรุ่งเรืองอย่างไร ก็รักษานับธรรมเนียมนั้นไว้เป็นเครื่องเตือนใจว่า เราจะต้องพยายามทำตนให้ดีเพื่อจะสืบต่อ Tradition ว่าประเทศของตนเป็นประเทศที่ดีใหญ่หลวงเป็นต้นสำหรับในโรงเรียนนี้ เวลานี้ก็ต้อหนักว่ามีประเพณีหลายอย่างแล้วเหมือนกัน เป็นต้นว่างานวันนี้เป็นประเพณีอันหนึ่งที่เราจัดงานในวันคล้ายวันบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า เพื่อให้นักเรียนระลึกถึงพระมหากษัตริย์ของท่านที่ทรงสร้างโรงเรียนนี้ขึ้น และให้รักโรงเรียน ให้ตั้งใจทำตนให้ดีต่อไป นี่ก็เป็นประเพณีอันหนึ่งที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นก็ยังมีธรรมเนียมอีกอย่างหนึ่งที่นักเรียนเก่าพวกคณะไทยเขชมที่เชื่อว่าเป็นนักเรียนเก่าของโรงเรียนนี้โดยมาก ได้รวบรวมกันเก็บเงินทำประโยชน์ให้แก่โรงเรียนนี้ ก็เป็นประเพณีของเราอย่างหนึ่ง หวังว่าจะเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนสืบต่อไปอีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้นในเรื่องการรักษาประเพณี และการที่จะตั้งประเพณีขึ้นนั้นเป็นของสำคัญส่วนหนึ่งของโรงเรียน ข้าพเจ้าหวังว่าโรงเรียนจะเอาใจใส่รักษาประเพณีที่ดีที่มีมาแล้ว และคิดหาประเพณีใหม่ๆ ขึ้นอีก เพื่อให้นักเรียนรู้สึกรักโรงเรียนของตนและชาติของตนต่อไปด้วยการที่โรงเรียนนี้ได้ทำมาแล้ว เช่น นิมนต์พระมาเทศนา เป็นต้น ก็เป็นประเพณีที่ดีควรรักษาไว้เหมือนกัน การรักษาประเพณีเป็นของมีประโยชน์มาก นอกจากรักษาประเพณีของโรงเรียนแล้ว หวังว่านักเรียนจะรักษาประเพณีไทยๆ ไว้ด้วยเหมือนกัน ไม่ใช่จะเปลี่ยนแปลงไปหมด จะยกตัวอย่างหลายอย่างจะมากไป จะยกตัวอย่างข้อเดียวที่ว่าคนไทยเราต้องมีความเคารพนับถือบรรพบุรุษ ถึงเวลาต้องทำบุญอุทิศกุศลไปให้ เรามีประเพณีเคารพนับถือบิดามารดา นี่เป็นขนบธรรมเนียมไทยๆ ที่ได้รักษาจนมาตลอด ชื่อว่าเป็นมงคลยิ่งของพวกเราทั้งหลาย ขนบธรรมเนียมเหล่านี้ควรรักษาไว้ ข้าพเจ้าหวังว่านักเรียนในโรงเรียนนี้จะช่วยกันรักษาไว้ เพราะว่าเราเป็นไทย ชาติไทยเราก็มีอะไรที่ดีเหมือนกัน ไม่จำเป็นต้องเอา

อย่างคนอื่นเสมอไปนี่แหละจะทำให้เรารู้สึกภูมิใจในตัวเราและชาติของเราด้วย
เพราะฉะนั้นในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้พรแก่บรรดานักเรียนและครู
ทั้งปวง ทั้งนักเรียนเก่าและใหม่ ขอจงมีความสุขสบายปราศจากโรคภัยทั้งปวง
จะประกอบกิจการงานใดๆ ขอจงเป็นผลสำเร็จทุกเมื่อเทอญฯ

พระบรมราชาชาต

พระราชทานในงานประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔

ข้าพเจ้าขอขอบใจสำหรับคำอำนวยพรของคณะวชิราวุธวิทยาลัย และมีความยินดีมากที่ได้มีโอกาสมาแจกรางวัลต่างๆ และพบกับนักเรียนอีกครั้งหนึ่ง ทุกๆ คราวที่ข้าพเจ้าได้มาที่ในงานของโรงเรียน ได้เคยหยิบยกลักษณะของพับลิกสกูลในเมืองอังกฤษขึ้นกล่าว เพราะว่าตามที่ทราบกันอยู่แล้วว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ นั้น มีพระราชประสงค์ให้โรงเรียนนี้มีลักษณะเหมือนพับลิกสกูลของอังกฤษมากที่สุดที่จะเป็นไปได้ คราวแรกได้อธิบายถึงหลักทั่วไปแล้ว ในคราวต่อๆ มาได้หยิบยกบางสิ่งบางอย่างขึ้นกล่าวโดยเฉพาะในคราวนี้จะทำเช่นเดียวกันบางที่จะซ้ำกับที่กล่าวแล้วก็เป็นที่ได้แต่เช่นนั้นก็ควรจะกล่าวซ้ำอีกได้ ในการที่เราจะตั้งโรงเรียนในเมืองไทยให้เหมือนพับลิกสกูลของอังกฤษนั้นเป็นของยากมาก ไม่ใช่จะทำได้ในวันในพรุ่งนี้และทำไม่ได้หมดทุกอย่าง เพราะฉะนั้นต้องเลือกเท่าที่พอจะทำได้ก่อนแล้วจึงคิดอ่านทำในสิ่งอื่นๆ ต่อไปเมื่อพอจะทำได้ ในที่นี้จะกล่าวถึงเรื่องหนึ่งซึ่งอาจเห็นว่าข้าพเจ้าพูดซ้ำซากเหลือเกิน เมื่อพูดถึงพับลิกสกูลของอังกฤษแล้วก็ต้องกล่าวถึงวิธีเล่นเกมของเขา ใครที่ไปอยู่พับลิกสกูลของอังกฤษ คงจะทราบว่ามีเกม ๒ อย่าง ที่นักเรียนถูกบังคับให้เล่นทุกคนไม่เล่นไม่ได้ คือ คริกเก็ตและฟุตบอล เกมอื่นไม่บังคับ จะเล่นก็ได้ไม่เล่นก็ได้ก็เหตุใดจึงบังคับให้เล่นเกม ๒ อย่างนั้น ส่วนเกมอื่นๆ ไม่บังคับ การที่บังคับไม่ใช่ว่าเกม ๒ อย่างนั้นจะดีกว่าเกมอย่างอื่นในทางบำรุงกำลังร่างกาย แต่เป็นเกมบำรุงน้ำใจ ต้องเล่นเป็นทีมเวิร์ก ต้องเล่นหลายคน ต้องพร้อมใจ

กัน ตั้งใจที่จะให้คณะของตนที่เล่นชนะจึงจะได้ผลดี และความมุ่งหมายที่จะบังคับให้เล่นเกม ๒ อย่างนั้นก็เพราะเป็นการฝึกฝนนิสัยของเด็กตั้งว่ามานี้ เกมทั้ง ๒ อย่างนี้ทำไมจึงทำให้เด็กมีนิสัยมีน้ำใจอยากจะช่วยคณะของตนเกือบจะไม่ต้องอธิบายมากเพราะรู้กันอยู่แล้ว คือ ถ้าเราต่างคนต่างเล่นไม่นึกถึงส่วนรวมย่อมไม่ได้ผลอะไรเลย ถ้าเรามัวอยากเก่งเสียคนเดียว คณะของเราก็คงแพ้ ครูคงเคยได้สอนมาแล้ว เวลาเล่นฟุตบอลว่าต้องส่งลูกให้เด็กที่อยู่ทีที่คิดว่าสำหรับจะเตะลูกเข้าประตูเป็นต้นดังนี้ ย่อมทำให้เด็กทุกคนรักความสำเร็จ ความชนะของส่วนรวม มากกว่าความเก่งหรือแสดงความสามารถส่วนตัวให้คนเห็น นี่เป็นความฝึกฝนสำคัญของการเล่นเกม เป็นหมู่เป็นคณะ ในเรื่องนี้เราควรจะต้องสอนให้มาก และเป็นเรื่องที่เราจะสอนได้เดี๋ยวนั้นทันที ไม่มีเหตุผลอย่างไรที่เราจะสอนไม่ได้ และคงได้ทำกันมาเรื่อยๆ อยู่แล้วในเรื่องนี้ ต้องพยายามสอนความรู้สึกลับอันนี้ให้จงได้ ประโยชน์ของการเพาะความรู้สึกลับอยากช่วยคณะ ย่อมสละความเก่ง ความดีของตน เพื่อประโยชน์ของคณะเช่นนี้ ย่อมเป็นประโยชน์ต่อไปเป็นอันมาก เมื่อนักเรียนออกจากโรงเรียนแล้ว เวลาไปอยู่ตามกัมปะนีค้าขาย หรืออยู่ในกระทรวงต่างๆ กิตติ เมื่อเป็นผู้ช่วยอยู่ก็ต้องพยายามทำการเต็มกำลังที่จะให้กระทรวงหรือกัมปะนีของตนรุ่งเรืองที่สุดที่จะเป็นได้ นึกถึงส่วนรวม ความสำเร็จของส่วนรวมของคณะของตนนั้น ครั้นเมื่อตนถึงฐานะเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องรู้จักที่จะเลือกคนใช้ รู้จักจะใช้คนผู้อยู่ได้บังคับบัญชาของตน และเลือกใช้ให้เป็นประโยชน์ยิ่งแก่คณะ อย่างเช่นกับปัดนของทีมฟุตบอล ย่อมเลือกใช้คนในทีมของตน ให้ทำหน้าที่ที่เหมาะสมแก่กำลังกาย และความสามารถของคนนั้นเป็นต้น ประโยชน์ย่อมมีอยู่ดังนี้ ที่จริงในเมืองไทยเรารู้จักรักคณะเป็นเหมือนกัน แต่บางที่เป็นไปในทางเลวก็มี เช่น ถือพวกถือคณะเมื่อรักคณะของตัวเองแล้วกลับกลายเป็นเกลียดคณะอื่น นั่นไม่ถูกแน่ เราหวังดีต่อคณะของเรา ไม่จำเป็นต้องเกลียดคณะอื่น หาเหตุวิวาทตีหัวเขาเป็นต้น นั่นเป็นของเคยมีมาแล้ว เป็นของที่เราจะต้องพยายามสั่งสอนให้หายอย่าให้

มีได้ เราชักคณะของเราไม่จำเป็นต้องเกลียดคณะอื่น โรงเรียนนี้เหมือน
 พับลิกสกูลของอังกฤษ คือแบ่งเป็นคณะต่างๆ ครูของคณะก็ต้องพยายาม
 ฝึกฝนเด็กทุกๆ คน ให้มีน้ำใจรักคณะและตั้งใจทำความดีเพื่อส่งเสริม
 ชื่อเสียงของคณะของตน แต่ไม่ใช่เกลียดคณะอื่น หรือคอยหาเรื่องดั่งได้
 กล่าวมาแล้วเป็นต้น นั่นเป็นของที่ต้องพยายามอย่างกวัดขันไม่ให้มีเป็น
 อันขาด ทุกคณะต้องบำรุงให้รักโรงเรียนเป็นส่วนรวม โดยเหตุที่พับลิกสกูล
 มีการสอนต่างๆ อย่างนี้จึงเป็นผลดีมาก เช่น ที่อังกฤษนั้นเด็กที่ออกจาก
 พับลิกสกูลแล้วมักจะเป็นคนดี มีนิสัยเห็นชั้วว่าผิดกับคนอื่น ในรายงาน
 ของโรงเรียนนี้ได้กล่าวแล้วว่า ได้พยายามอบรมบ่มนิสัยของเด็ก ซึ่งเป็นสิ่ง
 ที่ดีควรทำอย่างยิ่ง หวังว่าการอบรมอย่างนั้นจะเป็นผลดีจนเมื่อนักเรียนที่
 ออกจากโรงเรียนนี้ จะไปที่ไหนก็ให้คนอยากได้ ว่าเมื่อนักเรียนเคยอยู่ที่วิ
 ราชวิทยาลัยคงดีเป็นแน่ ถ้าเมื่อเราฝึกฝนได้เป็นผลสำเร็จเพียงนั้น ก็
 นับว่าเป็นที่น่ายินดีปลอบปลื้มเป็นอย่างยิ่ง ขอนักเรียนทุกคนและครูทุกๆ
 คนจงพยายามที่จะทำตนให้เป็นไปเช่นนั้น ให้ชื่อเสียงของโรงเรียนนั้นโด่ง
 ดังไปทั่วประเทศสยาม ตลอดจนถึงต่างประเทศ เมื่อไปเรียนที่ต่างประเทศ
 ก็ให้ปรากฏว่า เป็นนักเรียนที่ดีที่สุดด้วย

เพราะฉะนั้นขอให้พรให้บรรดานักเรียนทั้งปวง ทั้งนักเรียนที่เรียน
 อยู่เดี๋ยวนี้และนักเรียนเก่า และบรรดาครูจงมีความสุขสบายปราศจากโรค
 ภัยทั้งปวงทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

พระราชทานในวันงานประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัย
วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสมาในงานปีของโรงเรียนวชิราวุธอีกครั้งหนึ่ง และได้ฟังรายงานที่ได้อ่านเมื่อแต่ก่อนแล้ว ยิ่งทำให้รู้สึกปลื้มยินดียิ่งขึ้นอีก เพราะรู้สึกว่าการเรียนได้เจริญขึ้นทุกประการ ในทางสถานที่การก่อสร้างก็เจริญขึ้นเห็นแก่ตา ในทางฝึกหัดสั่งสอนก็ได้เห็นผลทั้งในทางการเรียนและในทางฝึกหัดน้ำใจ วันนี้เป็นครั้งแรกที่ได้เห็นนักเรียนไทยเล่นฟุตบอลรักบี้ ฟุตบอลอย่างนี้เคยมีคนพูดว่า ไทยเราเล่นไม่ได้ เพราะถ้าเล่นเข้าก็ได้ออกกันตาย แต่วันนี้ก็เห็นเล่นได้โดยเรียบร้อย ซึ่งแปลว่าโรงเรียนนี้สามารถฝึกหัดให้นักเรียนมีน้ำใจเป็นนักกีฬาแท้ได้จริงๆ นี่เป็นสิ่งที่ทำให้รู้สึกปลื้มมากและโรงเรียนนี้ข้าพเจ้าได้มาที่ไรได้ซึ่งเหตุผลของระเบียบการและวิธีการของพัลลิกสกูลอังกฤษที่ได้ถือเป็นเยี่ยงอย่างมาล่าวเป็นลำดับมา เวลาที่ข้าพเจ้าเห็นว่ายิ่งสำคัญขึ้นกว่าแต่ก่อน ที่เราจะต้องพยายามดำเนินตามแบบอย่างเหล่านั้นให้ดียิ่งขึ้นอีก เพราะเวลานี้ประเทศสยามเราจะก้าวหน้าต่อไป เราจะใช้วิธีปกครองที่เขาใช้ในประเทศที่เจริญทั้งหลาย ก็วิธีการปกครองอย่างแบบเดโมคราซี พระมหากษัตริย์และรัฐสภาปกครองประเทศร่วมกันนั้น ประเทศอังกฤษเขาเป็นเจ้าของแบบเหมือนอย่างแบบพัลลิกสกูลเหมือนกัน ประเทศอังกฤษได้มีการปกครองเช่นนั้นมาช้านาน และปกครองได้เป็นอย่างดียิ่งใครๆ ก็ยกย่องว่าดีกว่าที่อื่น จนมีชื่อว่ารัฐสภาของประเทศอังกฤษเป็นมารดาของรัฐสภาทั้งหลาย เพราะเป็นผู้ให้แบบอย่างในการปกครอง ที่ประเทศอังกฤษใช้วิธีปกครองแบบเดโมคราซีได้ดีอย่างนั้น เราน่าจะคำนึงให้มากกว่าเป็นด้วยเหตุใด แบบ

วิธีใดๆ ก็ตาม ถึงแม้ว่าวิธีการและหลักการจะดีเพียงไร แต่ถ้าเอาไปใช้ไม่ถูก อาจจะมีผลไม่ดีก็ได้ เช่น จะยกตัวอย่างให้เห็นพอเป็นเลาๆ คือที่ประเทศ สหรัฐอเมริกาเขามีรัฐธรรมนูญอย่างหนึ่งซึ่งเขาใช้ปกครองประเทศของเขา ได้เรียบร้อย ทำให้บ้านเมืองเจริญมั่งคั่งสมบูรณ์ ประเทศเม็กซิโกก็เอาแบบ รัฐธรรมนูญนั้นเองไปใช้บ้าง แต่จะเป็นโดยเหตุใดก็ตาม แบบนั้นไม่สู้จะเป็น ผลดีเท่าในประเทศอเมริกา เพราะฉะนั้นเราจะถือว่าเมื่อเราได้แบบมาแล้ว เราจะดีเหมือนประเทศที่เป็นเจ้าของแบบในทันทีทันใดนั้นหาได้ไม่ การ ปกครองที่จะดีนั้น ยิ่งเป็นแบบรัฐสภาหรือแบบปาลิเมนต์ด้วยแล้ว ถ้าจะดี ได้ก็ต้องอาศัยความดีของประชาชน ต้องอาศัยน้ำใจและนิสัยของประชาชน เป็นใหญ่ ถ้าประเทศใดมีประชาชนมีน้ำใจดี รู้จักวิธีการที่จะปกครองตนเอง โดยแบบมีรัฐสภาจริงๆ แล้ว การปกครองนั้นก็จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศ เป็นอันมาก วิธีที่จะให้พลเมืองมีน้ำใจดีนั้นอยู่ที่การศึกษาการฝึกฝน ก็การ อบรมฝึกฝนน้ำใจของคนของอังกฤษนั้นเขาถือวิธีของพับลิกสกูลเป็นตัวแบบที่ ใช้ทั่วไป ในที่นี้เราจึงควรพิจารณาว่าวิธีฝึกฝนแบบพับลิกสกูลนั้น ให้ผลดี แก่การปกครองแบบเดโมคราซีอย่างไร จะขอหยิบยกในข้อต่างๆ ที่เคย กล่าวแล้วมากล่าวพอเป็นเลาๆ ในวันนี้

ประการที่หนึ่ง พับลิกสกูลนั้นเขาย่อมสอนให้รักขนบธรรมเนียม ของโรงเรียนและของประเทศเป็นอันมาก ขนบธรรมเนียมอย่างใดที่มีมา แต่เดิมแม้จะคร่ำคร่าไม่มีประโยชน์ก็ตาม ถ้าไม่เสียหายก็รักษาไว้เพื่อให้ นักเรียนภาคภูมิใจ ให้นึกถึงความเจริญของโรงเรียนที่มีมาแล้วแต่ก่อนนี้ เช่นโรงเรียนอัสตันยังใส่หมวกสูงมาจนบัดนี้ ที่จริงหมวกสูงนั้นไม่เป็นของ วิเศษอะไร และใส่ก็ไม่สบาย แต่ทำให้เตือนใจให้นักเรียนนึกถึงความ รุ่งเรืองของโรงเรียนที่เป็นมาแล้ว นี่เป็นตัวอย่างที่หยิบยกมาให้เห็นแต่ อย่างเดียวเท่านั้น ผลนั้นเมื่อเด็กอังกฤษเติบโตขึ้นแล้วก็มีน้ำใจรักขนบ ธรรมเนียมของบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเราสังเกตกิจการในประเทศอังกฤษ เราจะเห็นว่าเขารักษาขนบธรรมเนียมของเขาอย่างเข้มงวดดียิ่ง ถึงแม้

ชนบทรรมเนียมนั้นจะไม่สู้เป็นประโยชน์ก็คงรักษาไว้ เช่นเป็นต้นว่าผู้พิพากษาซึ่งสวมหมวกขาวปลอมมาจนทุกวันนี้ ว่าที่จริงก็ไม่มีความประโยชน์อะไร แต่ทำให้ระลึกถึงเกียรติคุณของผู้พิพากษาที่มีมาแต่เดิม การที่อังกฤษรักชนบทรรมเนียม หรือ "Traditions" ไม่ได้ทำให้ประเทศอังกฤษล้ำหลังประเทศอื่นในความเจริญเลย สิ่งใดที่ควรเปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนแปลงไป แต่สิ่งใดที่ยังดีอยู่ไม่เสียหายเขาก็คงรักษาไว้เพื่อนึกถึงความเจริญของประเทศที่มีมาแล้วในปางก่อน ถึงแม้ว่าเขาจะคิดทำงานใดๆ เพื่อมุ่งหาความเจริญในทางอนาคตก็จริง แต่เขาก็ไม่ยอมหันหลังให้อดีตเสียเลย ข้อนี้เองทำให้อังกฤษเปลี่ยนแปลงแบบแผนการปกครองได้อย่างเรียบร้อยราบคาบไม่ต้องมีการจลาจลมากมายนัก นั้นเป็นผลของการรักษาชนบทรรมเนียมอย่างหนึ่ง ตัวอย่างในเร็วๆ นี้ คือประเทศอังกฤษได้มีคณะรัฐบาลกรรมกรซึ่งเป็นโซเซียลิสต์แต่ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามกลับหน้ามือเป็นหลังมืออย่างใดไม่ เพราะกรรมกรก็เป็นชาวอังกฤษที่มีนิสัยยังรักชนบทรรมเนียม การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นไปทีละนิดละหน่อย ไม่มีใครรู้สึก ข้อนี้ในประเทศสยามควรเอาอย่างแน่นอนทีเดียว นึกถึงอนาคตว่าเราจะทำอะไรให้เจริญได้ก็ทำไป แต่สิ่งที่ดั้งมาที่เป็นมาแล้วก็ไม่ควรทิ้งเสีย ต้องนึกถึงบรรพบุรุษของเราที่ได้นำชาติของเราไปสู่ความเจริญนั้นด้วย ระเบียบนี้ขอให้โรงเรียนนี้ปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด

หลักที่สอง ในโรงเรียนพับลิกสกูลอังกฤษนั้นมีการปกครองอย่างเข้มงวดมากเป็นลำดับขั้นขึ้นไป คือ ครู เด็กชั้นใหญ่ เด็กชั้นเล็ก เขาให้ปกครองกันเป็นลำดับ และมีวินัยอย่างเคร่งครัด ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่มีเสรีภาพและอะไรต่ออะไรภาพบริบูรณ์ทุกอย่าง การปกครองโรงเรียนนั้นเราน่าจะนึกว่าเขามิปล่อยให้เด็กทำตามใจหรือ เปล่าเลย การปกครองของโรงเรียนอังกฤษมีวินัยเคร่งที่สุด และให้เด็กปกครองกันเองเพื่อฝึกหัดให้รู้จักปกครองกันตามลำดับขั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่มีโรงเรียนที่ไหนที่อนุญาตให้เด็กชั้นใหญ่เขี่ยเด็กชั้นเล็ก แต่นี่อังกฤษเขา

ยอมให้ทำเช่นนั้นเด็กเล็กต้องรับใช้เด็กใหญ่ และเด็กชั้นใหญ่ลงโทษเด็กเล็กได้ด้วย ทั้งนี้เป็นการฝึกฝนให้คนเรารู้จักว่า การปกครองตามลำดับชั้น ผู้ใหญ่ผู้น้อยนั้นต้องมีไม่ว่าประเทศไหนหมด และจะมีแบบการปกครองอย่างใดๆ ก็ตาม การปกครองตามลำดับชั้นนั้นต้องมีอยู่เสมอ ไม่มียอมปกครองกันไม่ได้ และประเทศก็จะตั้งอยู่ไม่ได้ ดั่งนี้อังกฤษจึงฝึกสอนเด็กมาแต่เล็กๆ ให้รู้จักเคารพต่อผู้นำของตน เมื่อโตขึ้นเป็นนักเรียนชั้นใหญ่แล้วก็ให้รู้จักปกครองเด็กเล็กโดยยุติธรรม ให้รู้จักรับผิดชอบในการปกครองด้วยเหตุนี้อังกฤษจึงมีการปกครองที่ดีเรียบร้อยอย่างยิ่ง แม้เขาปกครองประเทศอื่นที่เป็นเมืองขึ้นของเขา การปกครองก็เป็นที่ดีเรียบร้อยเป็นยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างยิ่ง เพราะคนที่ไปปกครองประเทศราชเหล่านั้นมักเป็นนักเรียนที่ได้เรียนในพัลลิกสกูลมาแล้วเป็นส่วนมาก นี่เป็นของที่เราควรระลึกไว้ว่า ถ้าเราจะให้ประเทศสยามตั้งตามต่อไปเราต้องฝึกหัดเด็กของเราให้รู้จักเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ และให้รู้จักรับผิดชอบที่จะปกครองผู้น้อยต่อไปโดยยุติธรรมดั่งนี้การปกครองในประเทศสยามจึงจะได้ผลดีที่สุด

หลักที่สาม ที่พัลลิกสกูลเขาใช้ก็คือ เขาฝึกหัดให้นักเรียนมีน้ำใจเป็นนักกีฬาแท้ คือที่เรียกว่าสปอร์ตสแมน การฝึกหัดน้ำใจนั้นเป็นของสำคัญมาก ยิ่งเราจะปกครองแบบเดโมคราซียิ่งสำคัญขึ้นอีก ในที่นี้จะขอหยิบยกหลัก ๒-๓ อย่างที่ว่าน้ำใจเป็นนักกีฬานั้นคืออะไร ประการที่หนึ่ง นักกีฬาแท้จะเล่นเกมอะไรก็ตามต้องเล่นให้ถูกต้องตามกฎข้อบังคับของเกมนั้น ไม่ใช่วิธีเรารดเอาเปรียบโกงเล็กโกงน้อยอย่างใดเลยจึงจะสนุก จึงจะเป็นประโยชน์ ประการที่สอง ถ้าเกมที่เล่นนั้นเล่นหลายคน ต้องเล่นเพื่อความชนะของฝ่ายของตน ไม่ใช่เล่นเพื่อตัวคนเดียว ไม่ใช่เพื่อแสดงความเก่งของตัวคนเดียว ประการที่สาม นักกีฬาแท้้นั้นต้องรู้จักชนะและรู้จักแพ้ ถ้าชนะก็ต้องไม่อวดดี ทำภูมิ ถ้าแพ้ก็ต้องไม่พยายาพผู้ชนะ เป็นต้น หลักสามอย่างนี้สำคัญมาก ย่อมใช้เป็นประโยชน์ได้ในการเมืองด้วย เมื่อเราจะปกครองแบบรัฐสภาแล้ว ก็ต้องมีคณะกรรมการเมืองเป็นธรรมดา เกมการเมืองก็

ย่อมต้องมีกฎของเกมเหมือนกัน ถ้าเราเล่นผิดกฎการเมืองก็ย่อมจะมีผลเสียหายได้มากทีเดียว เพราะการปกครองแบบเดโมคราซีย่อมต้องมีการแพ้และชนะ ซึ่งถือเอาตามเสียงของหมู่มากกว่าฝ่ายใดแพ้และชนะ เพราะคณะกรรมการเมืองย่อมมีความเห็นต่างๆ กันเป็นธรรมดาต่างฝ่ายก็ต้องมุ่งที่จะให้หมู่มากเห็นด้วยกับตน และเลือกตนเข้าเป็นรัฐบาล ฝ่ายไหนประชาชนส่วนมากเห็นด้วย ฝ่ายนั้นก็เป็นผู้ชนะ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เมื่อเวลาจะพูดชักชวนให้ประชาชนลงความเห็นด้วยกับตนนั้น ถ้าเราใช้วิธีโกงต่างๆ เช่น ตัดสินบนหรือข่มขืนน้ำใจก็ต้องเรียกว่า เล่นผิดเกมการเมืองโดยแท้ ต้องพูดให้คนอื่นเห็นตามโดยโวหารและโดยชอบธรรมจึงจะถูกกฎของเกม การปกครองแบบเดโมคราซีนั้น ผู้ที่ชนะแล้วได้เข้ามาปกครองบ้านเมือง ก็ควรจะต้องนึกถึงน้ำใจของฝ่ายน้อยที่แพ้เหมือนกัน ไม่ใช่ที่เราชนะแล้วก็หาวิธีกดขี่ข่มเหงผู้ที่เป็นฝ่ายแพ้ต่างๆ นานาหาได้ไม่ ย่อมต้องมุ่งปกครองเพื่อประโยชน์ของคณะต่างๆ ทั้งหมดส่วนผู้ที่แพ้ก็เหมือนกัน เมื่อแพ้แล้วก็ต้องยอมรับว่าตนแพ้ในความคิดในโวหาร แพ้เพราะประชาชนส่วนมากไม่เห็นด้วย เมื่อแพ้แล้วถ้าตั้งกองวิวาทเรื่อย บอกว่าถึงแม้คะแนนโหวตแพ้ก็ห้ามด่ายังไม่แพ้เช่นนั้นแล้ว ความเรียบริ้อยจะมีไม่ได้ คงได้เกิดตีกันหัวแตกเต็มไป ฝ่ายผู้แพ้ควรต้งนึกว่า คราวนี้เราแพ้แล้วต้องไม่ขัดขวางหรือขัดคอพวกที่ชนะอย่างใดเลยต้องปล่อยให้เขาดำเนินการตามความเห็นชอบของเขาต่อไป ภายหน้าเราอาจเป็นฝ่ายที่ชนะได้เหมือนกัน น้ำใจของนักกีฬาซึ่งเป็นของสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ก็คือว่าเราต้องเล่นสำหรับคณะเป็นส่วนรวม แม้ในโรงเรียนเรานี้แบ่งออกเป็นคณะต่างๆ เมื่อเล่นแข่งขันในระหว่างคณะเราก็เล่นสำหรับคณะของเราเพื่อให้คณะของเราชนะแต่เมื่อโรงเรียนทั้งโรงเรียนไปเล่นเกมกับโรงเรียนอื่นไม่ว่าคณะใดก็ตามต้องร่วมมือกัน เล่นเพื่อโรงเรียนอย่างเดียวเท่านั้น เวลานั้นต้องลืมว่าเราเคยแบ่งเป็นคณะ เคยแข่งขันกันมาในระหว่างคณะอย่างไรต้องลืมหมด ต้องมุ่งเล่นเพื่อโรงเรียนอย่างเดียวเท่านั้น สำหรับประเทศชาติ ความข้อนั้นเป็นของสำคัญอย่างยิ่ง

เหมือนกันเพราะตามธรรมชาติย่อมต้องมี คณะการเมือง คณะต่างๆ ซึ่งมีความเห็นต่างๆ กัน แต่เมื่อถึงคราวที่จะต้องนึกถึงประเทศแล้ว ต่างคณะต้องต่างร่วมใจกันนึกถึงประโยชน์ของประเทศอย่างเดี่ยวเป็นใหญ่ ต้องลืมนึกถึงความเห็นที่แตกต่างกันนั้นหมด ถึงจะเคยน้อยยกน้อยใจกันมาอย่างไร ต้องลืมนึก ต้องฝังเสียหมด ต้องนึกถึงประโยชน์ของประเทศของตนเท่านั้น จะนึกเห็นแก่ตัวไม่ได้ อย่างนี้จึงจะเรียกว่ามีใจเป็นนักกีฬาแท้ เป็นของจำเป็นที่จะต้องปลูกให้คนมีน้ำใจอย่างนั้น จึงจะปกครองอย่างแบบเดโมคราซีได้ดี

ในเร็วๆ นี้เคยมีเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงตัวอย่างนักการเมืองให้เห็นเด่นว่าท่านเป็นนักกีฬาแท้ แต่จะพูดถึงเรื่องเก่าๆ ให้เป็นลำดับมาเสียก่อน เมื่อครั้งมหาสงครามนั้นประเทศต่างๆ ที่นักการเมืองมีความเห็นแก่งแย่งกันต่างๆ นั้น เมื่อถึงสงครามเข้าแล้วก็ร่วมมือกัน ทำสงครามเพื่อประโยชน์แห่งประเทศและเมื่อเร็วๆ นี้ เมื่อประเทศอังกฤษเกิดความยุ่งเหยิงเรื่องการเงินมากมาย นักการเมืองคณะต่างๆ ก็ได้รวมกันเป็นคณะชาติขึ้น เพื่อร่วมความคิดกันช่วยประเทศอังกฤษกับเมื่อเร็วๆ นี้มีนักการเมืองที่มีน้ำใจเป็นสปอร์ตสแมนแท้ คือ ประธานาธิบดีฮูเวอร์ เวลานี้เราทราบว่ามีการเลือกประธานาธิบดีอเมริกาใหม่ และประธานาธิบดีฮูเวอร์แพ้โหวต มิสเตอร์แฟรงกลิน รูสเวลต์จะได้เป็นประธานาธิบดีต่อไป คนแรกที่ส่งโทรเลขไปแสดงความยินดีคือประธานาธิบดีฮูเวอร์เอง นั่นแสดงน้ำใจนักกีฬาที่รู้จักแพ้ตามแบบเลือกประธานาธิบดีของอเมริกันนั้น ถึงแม้ได้รับเลือกแล้ว กว่าจะได้รับตำแหน่งประธานาธิบดีก็ต้องรอไปอีกหลายเดือนดูเหมือนจนถึงเดือนมีนาคม ในระหว่างนี้ถ้าประธานาธิบดีฮูเวอร์ไม่เป็นนักกีฬาจะแก่งแย่งทำให้เกิดลำบากต่างๆ ก็ได้ แต่แทนที่จะทำอย่างนั้น นี่กลับปรากฏว่าฮูเวอร์จะเชิญมิสเตอร์รูสเวลต์มาที่วอชิงตันเพื่อปรึกษาการทำงานกัน และเพื่อให้รู้เรื่องไว้เพื่อจะได้รับมอบการงานและทำงานต่อไปได้โดยเรียบร้อย เป็นประโยชน์แก่ประเทศบ้านเมืองของเขาอย่างดีที่สุดที่จะเป็นได้ นี่แสดงให้เห็นว่า

นักการเมืองของอเมริกาเขามีน้ำใจเป็นนักกีฬาแท้ โดยเหตุนี้อเมริกาจึงเป็นประเทศที่รุ่งเรืองและสมบูรณ์อย่างยิ่ง ในข้อนี้สมควรถิ่นคนไทยจะหัดตัวเอง ให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬาแท้ทุกประการเหมือนอย่างเขา และเชื่อว่าการที่เราเปลี่ยนแปลงการปกครองจะเป็นผลดีอย่างยิ่ง การปกครองแบบเดโมคราซีนั้น ถ้าราษฎรมีน้ำใจดีอย่างที่วามมาแล้วก็จะเป็นผลดีแก่ประเทศเป็นอย่างยิ่ง แต่ถึงแม้วิธีนี้เป็นวิธีที่ดีอย่างที่สุจริตตาม ถ้าเราไม่รู้จักใช้อาจเป็นผลร้ายก็ได้ เพราะฉะนั้นในเวลานี้เราจะต้องพยายามโดยเคร่งครัดที่จะฝึกฝนพลเมืองของเราให้มีน้ำใจอยู่ในหลักต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ การฝึกน้ำใจนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงระลึกถึงและริเริ่มทำขึ้นในประเทศสยาม เป็นต้นว่าได้ทรงสร้างโรงเรียนนี้ และได้ทรงตั้งกองเสือป่า ลูกเสือขึ้น เพื่อจะฝึกน้ำใจคน พระองค์ทรงเห็นว่าการฝึกหัดน้ำใจคนเป็นของสำคัญและการที่พระองค์ได้ทรงตั้งต้นไว้ นั้น เราจึงสามารถดำเนินการตามไปได้ และเราควรระลึกถึงพระมหากษัตริย์ในการที่พระองค์ได้ทรงริเริ่มการนั้นไว้ ควรที่อาจารย์และนักเรียนทั้งเก่าใหม่และที่จะมาเป็นนักเรียนต่อไป จะระลึกถึงข้อนี้และควรประพฤติตนให้สมพระราชประสงค์ ฝึกฝนใจของตนให้เป็นไปตามแบบอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ทุกประการ ให้โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนตัวอย่างของโรงเรียนอื่นๆ ในประเทศสยามทั่วทุกแห่ง

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้พรแก่บรรดาอาจารย์และนักเรียนแก่นักเรียนปัจจุบันของวชิราวุธวิทยาลัยให้มีความเจริญยิ่ง บริบูรณ์ด้วยสติปัญญาและกำลังกายเพื่อทำการงาน และรับราชการเพื่อประโยชน์ของชาติต่อไปในภายหน้า

พระบรมราชาไชวาท

และ

พระราชดำรัส

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

มหิตลathiเบศรรามาริบัติ จักรีนถบดินทร

สยามินทราริราช บรมนาถบพิตร

พระราชทานแก่อาจารย์ ครูและนักเรียน

วชิราวุธวิทยาลัย

พระราชาโชวาท*

ในงานบำเพ็ญกุศลน้อมเกล้าฯ ถวาย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในวันคล้ายวันสวรรคต
วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๓

ท่านคณะกรรมการจัดการวชิราวุธวิทยาลัย และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาร่วมในการบำเพ็ญกุศลของวชิราวุธวิทยาลัย เนื่องในวันเวียนมาบรรจบครบรอบปี แห่งวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในวันนี้ และมีความปีติที่ได้ทราบจากรายงานซึ่งท่านนายกรัฐมนตรีจัดการวชิราวุธวิทยาลัยแถลงแล้วปรากฏว่า ความเป็นไปของวชิราวุธวิทยาลัยในรอบขวบปีที่แล้วมาได้ดำเนินเป็นผลดียิ่งขึ้น

อันพระบรมราชาโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการจัดตั้งโรงเรียนกินอยู่หลับนอน ตลอดจนวางแผนทางการศึกษา และอบรมจิตใจของนักศึกษาให้เป็นไปในแบบพหุภักตกุลนั้น ก็โดยที่ได้ทรงพระราชวิจารณ์โดยถ่องแท้แล้วว่า โรงเรียนประเภทนี้ได้อำนวยคุณประโยชน์ให้แก่นักศึกษา ทั้งในทางความรู้และศีลธรรมเป็นอย่างดีเยี่ยม สำหรับวชิราวุธวิทยาลัยนี้ก็ปรากฏว่า คณะกรรมการจัดการวชิราวุธวิทยาลัยได้ดำเนินการศึกษาและการปกครองตามแนวพระบรมราชาโชบายของพระองค์ผู้พระราชทานกำเนิดไว้อย่างเคร่งครัดแล้ว และผลที่ได้ปฏิบัติมานั้น เป็นต้นว่า

* พระราชาโชวาทพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระชัยนาทนเรนทร ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

การศึกษาที่ดี การกีฬาที่ดี ก็ปรากฏชื่อเสียงเป็นประจักษ์พยานอย่างเด่นชัด โดยลำดับมาจนถึงปีนี้ เป็นที่เห็นได้ว่า คณะกรรมการฯ และผู้บังคับการ ตลอดจนครูบาอาจารย์ ได้พากเพียรอบรมนักศึกษาให้มีความรู้ความสามารถ ได้สมตามพระราชปรารณาอันควรได้รับความชมเชยสรรเสริญ กรณียกย่องท่านทั้งหลายได้ร่วมกันปฏิบัติมาแล้วนั้น หากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบด้วยพระญาณวิถิต่างใดแล้ว ก็เชื่อว่าคงจะทรงพระโสมนัสและทรงอนุโมทนา

สำหรับนักเรียนที่สำเร็จวิชาไปจากสำนักศึกษานี้ จงพยายามทำตนให้สมกับที่ได้เล่าเรียนมาในสำนักที่ดี ประกอบกิจด้วยความขยันหมั่นเพียร มีศีลธรรมและระเบียบวินัย เป็นผู้รักชื่อเสียงและวงศ์ตระกูล รักหมู้รักคณะตลอดจนชาติบ้านเมือง ยอมเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ก็จะได้ชื่อว่า ได้บำเพ็ญตนตามพระบรมราชาบาทที่ได้พระราชทานไว้ และเราก็จะประสบแต่ความรุ่งเรือง สมตามพระราชปรารณาของพระองค์ ผู้พระราชทานกำเนิดแก่สถานศึกษาของเรา

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้คณะกรรมการฯ ผู้บังคับการ ครูอาจารย์และนักเรียน ตลอดจนเจ้าหน้าที่แห่งวิชาวุฒวิद्याลัยจงประสบความสุขสวัสดิ์พัฒนามงคลโดยทั่วกัน

พระราชาโชบาท

(พระวรวงศ์เธอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์)*

ในวันคล้ายวันสวรรคต

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔

ท่านคณะกรรมการจัดการวชิราวุธวิทยาลัย

ในพระปรมาภิไธย ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาในงานบำเพ็ญกุศลของวชิราวุธวิทยาลัย เนื่องในวาระอันเวียนมาบรรจบครบรอบปีแห่งวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในปีนี้ และมีความพอใจที่ได้ทราบว่าความเป็นไปของวชิราวุธวิทยาลัยในรอบปีที่แล้วมานั้นได้ดำเนินเป็นผลดียิ่งขึ้น

ในการที่คณะกรรมการจัดการวชิราวุธวิทยาลัย ได้ดำเนินการศึกษาและอบรมนักเรียนให้ได้รับความรู้ตามแนวพระบรมราชาโชบาย ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนปรากฏว่า การศึกษาก็ดี การกีฬาก็ดี ตลอดจนจิตใจของนักเรียนได้ประสบผลดีถึงเพียงนี้ ดังที่ประธานกรรมการฯ ได้ร่วมมือกันสนองพระบรมราชประสงค์ของพระองค์ ผู้พระราชทานกำเนิดแกโรงเรียนนี้ ด้วยความเพียรพยายามอันน่าสรรเสริญ ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมยินดีในการที่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ได้แสดงความสามารถทั้งในการศึกษาและในทางการกีฬาได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งเป็นการทำชื่อเสียงและเกียรติประวัติมาสู่หมู่คณะอย่างงดงามน่าภูมิใจ และจะเป็นแบบอย่างอันดีแก่อนุชนรุ่นหลัง ซึ่งจะเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนี้ต่อไปในภายหน้าด้วย

* พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิยากร เสด็จแทนพระองค์

สำหรับนักเรียนที่เรียนสำเร็จวิชาไปจากสำนักศึกษานี้ จงพยายามทำตนให้สมกับที่ได้เรียนมาแล้วในสำนักที่ดี หมั่นรำลึกถึงพระบรมราชาโชวาท ที่พระองค์ผู้พระราชทานกำเนิดได้ทรงพระกรุณาพระราชทานไว้เป็นนิมิต ซึ่งจะเป็นเครื่องประดับสติปัญญา และเหนี่ยวรั้งมิให้ประพฤตินในสิ่งที่ไม่ชอบไม่ควรได้ ส่วนนักเรียนที่ยังศึกษาอยู่ต่อไป ก็จงสำรวมตนเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม มีความขยันหมั่นเพียรเพื่อความสำเร็จในการศึกษาของตนต่อไป

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัยจงดลบันดาลให้คณะกรรมการจัดการวชิราวุธวิทยาลัย ผู้บังคับการ ครูอาจารย์ และนักเรียน ตลอดจนบรรดาท่านที่มีไมตรีจิตเอื้อเพื่อสนับสนุนกิจการของวชิราวุธวิทยาลัยจงมีความสุขความเจริญทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและ
 ทอดพระเนตรการแข่งขันกรีฑาของนักเรียน
 วันเสาร์ที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๕

ในโอกาสที่ได้มาเยี่ยมวชิราวุธวิทยาลัย แจกประกาศนียบัตรและ
 รางวัลของโรงเรียนในวันนี้ ข้าพเจ้ามีความปลื้มใจ ที่ได้เห็นความเป็น
 ระเบียบเรียบร้อยและความพร้อมเพรียงของนักเรียน เฉพาะอย่างยิ่ง ใน
 การถวายสักการะเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ผู้พระราชทานกำเนิดแก่โรงเรียนนี้ อันเป็นพิธีการอันหนึ่งที่แสดงความ
 กตัญญูอย่างน่าสรรเสริญ

ตามรายงานของนายกรรมการฯ ที่ได้กล่าวถึงประวัติการตั้งโรงเรียน
 นี้แต่เริ่มแรกก็เห็นได้ชัดว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น มี
 พระราชปรารภอันแรงกล้าเพียงไร ที่จะให้โรงเรียนกึ่งนอนแห่งนี้ ได้
 เป็นแบบอย่างแก่โรงเรียนกึ่งนอนแห่งอื่นๆ เป็นที่อบรมบ่มนิสัย ศีลธรรม
 และความรู้แก่เด็กนักเรียน เพื่อได้เป็นคนดีจริงๆ เป็นกำลังและประโยชน์
 แก่ประเทศชาติในภายหน้า และตามที่เจ้าหน้าที่ ครูบาอาจารย์ กับทั้งท่านที่
 ได้ส่งเสริมกิจการของโรงเรียนนี้ ได้พยายามเอาใจใส่ดำเนินการเพื่อสนอง
 พระราชประสงค์นี้ จนโรงเรียนมีความเจริญเป็นลำดับมานั้น ถ้าหาก
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังเสด็จอยู่ก็คงเป็นที่พอพระราช
 หฤทัยไม่น้อย

ในส่วนนักเรียนนั้น ก็ขอจงสำนึกว่าเป็นโชคดีของตนยิ่งแล้ว ที่ได้มี
 โอกาสมาเป็นนักเรียน ณ สถานศึกษาแห่งนี้ จงมีความขยันหมั่นเพียร เพื่อ

ได้รับวิชาความรู้และคำสั่งสอนอบรมของครูและอาจารย์ไว้เป็นมูลฐาน
การก้าวหน้าในการศึกษาขั้นต่อไป และพยายามประพฤติตนให้ดี จงรักษา
และเชิดชูชื่อเสียงเกียรติคุณของโรงเรียน ให้สมกับที่ได้รับนามตาม
พระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อไปเถิด

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าขออวยพรให้ท่านทั้งปวงมีความสุขสวัสดิ
ทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนนวมชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มีโอกาสมาเยือนนวมชิราวุธวิทยาลัย อีกวาระหนึ่ง ขออนุโมทนาด้วยเป็นอย่างยิ่งที่ทางโรงเรียนได้ยึดมั่นในพระบรมราชาโชบาย และพระราชกระแสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งถือเป็นนโยบายอันแน่วแน่อันหนึ่งที่จะให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอบรมนักเรียนให้เป็นผู้ดีหรือสุภาพบุรุษ ดังที่นายกรัฐมนตรีจัดการโรงเรียนได้กล่าวมา เพราะว่าคนเรานั้นถึงแม้จะมีความรู้วิชาสักเพียงใด แต่ถ้าขาดความเป็นสุภาพบุรุษ คือไม่มีศีลธรรม ไร้มารยาทและมีแต่ความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้งแล้ว ก็ย่อมจะนำความเสื่อมมาสู่ตนเอง ครอบครัว หมู่คณะ และประเทศชาติได้มากกว่าจะทำประโยชน์

ขอนักเรียนทั้งหลายจงมีความอุตสาหะพยายามในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อรับความรู้อันจะเป็นมูลฐานสำหรับการศึกษาชั้นสูงต่อไป และตั้งใจรับการอบรม เพื่อปลูกฝังความเป็นผู้ดีหรือสุภาพบุรุษนั้นไว้ในตนให้ครบถ้วน ให้สมดังพระราชปณิธานของพระองค์ผู้พระราชทานกำเนิดโรงเรียนนี้เกิดสำหรับผู้ที่สอบได้ก็อย่าทะนงในความสำเร็จ ความรู้ที่ได้รับมาแล้วนั้น ย่อมจะเป็นรากฐานสำหรับความรู้ในขั้นต่อไป สำหรับผู้ที่สอบตกก็อย่าท้อใจจงมีมานะตั้งอกตั้งใจให้ยิ่งขึ้น เพื่อประสบความสำเร็จเช่นเพื่อนฝูงทั้งหลาย

ข้าพเจ้าขออวยพรให้ทุกคน จงปราศจากโรคภัย มีความสุขสวัสดิ์ทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗

ข้าพเจ้าและพระราชินี มีความพอใจที่ได้มาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลของวชิราวุธวิทยาลัย อีกวาระหนึ่ง

ตามถ้อยแถลงของนายกรรมการอำนวยการ ก็ประจักษ์แล้วว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้พระราชทานกำเนิดแห่งโรงเรียนนี้ ทรงใฝ่พระราชหฤทัยในการศึกษาอบรมของนักเรียนโรงเรียนนี้เพียงไร ทรงมุ่งหวังจะให้นักเรียนที่ได้รับการศึกษาอบรมจากโรงเรียนนี้เป็นสุภาพบุรุษ มีบุคลิกลักษณะเข้มแข็ง มีความสุจริตซื่อตรง มีความคิดสะอาดบริสุทธิ์ ได้เป็นพลเมืองดีของชาติ สามารถเผชิญปัญหาชีวิตในอนาคตที่จะมีมาได้ดี แม้ในครั้งนั้นจะพระราชทานอุดมคติไปในทางปลูกฝังกล่อมเกลานิสัยใจคอ และฝึกฝนมารยาทเป็นประการสำคัญ แต่ก็มิใช่พระราชเจตนาที่จะให้ละเลยการศึกษาให้ความรู้ในด้านวิชาการเสีย ถ้ายิ่งได้มีทั้งความรู้ดีในทางวิชาการ มีอนามัยแข็งแรง และมีนิสัยอ่อนบรมมาติด้วยแล้วก็ยิ่งดี จะดีสามารถเผชิญชีวิตในภายหน้าได้ ดังมีพระราชปณิธานไว้ ข้าพเจ้าพอใจที่ทางการของโรงเรียนก็ได้ปฏิบัติตามของตามพระบรมราชาโชบายนี้ และขอแสดงความหวังใจว่าความสามารถที่นักเรียนบางคนแสดงมาแล้วในรอบปีที่แล้วมา คงจะไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะบุคคลที่กล่าวนามมานั้น ทางโรงเรียนคงจะพยายามรักษาระดับและมาตรฐานการอำนวยการอำนวยการความรู้ในทางวิชาการไว้ต่อไปด้วย

ในส่วนนักเรียน ก็ขอจงตั้งใจอุตสาหะเล่าเรียน ประพฤติและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ รวมความว่า จงเป็นนักเรียนที่ดี พยายามรักษาประวัติอันดีงามของโรงเรียนไว้ เพื่อเมื่อเสร็จการศึกษาไปจะได้ทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองและสังคม เป็นทางส่งเสริมเกียรติคุณของตนเองและวงศ์ตระกูล ทั้งชื่อเสียงอันดีของสถานศึกษาแห่งนี้สืบไป

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๘

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มีโอกาสมาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง

ตามรายงานที่แถลงมานั้นนับว่ากิจการของโรงเรียนโดยทั่ว ๆ ไปในขวบปีได้ดำเนินมาด้วยดี อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าหวังว่าถ้าหากจะยังมีข้อบกพร่องอย่างใดแล้ว ทาง การของโรงเรียนคงจะพยายามหาทางแก้ไขข้อบกพร่องนั้นต่อไปด้วย โดยเฉพาะในข้อที่การสอบในชั้นสูงสุดได้ผลน้อยไปบ้างนั้น ก็คงอยู่ในความพินิจพิจารณาของทางการของโรงเรียนด้วยแล้ว ทั้งตัวนักเรียนที่เกี่ยวข้องก็คงจะพยายามปรับปรุงตนเอง เพื่อได้รับผลในการศึกษาเล่าเรียนดีขึ้น

ข้าพเจ้าขอชมเชยและขอบใจเป็นพิเศษ ที่นักเรียนของโรงเรียนนี้ได้มีส่วนช่วยเหลือในงานรับรองต่างๆ ในพระราชฐานมาแล้วเป็นอย่างดี ซึ่งก็เชื่อว่าเป็นโอกาสให้นักเรียนได้รู้ได้เห็นงานกว้างขวางออกไป อันจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนเองในภายหน้า

ขอให้นักเรียนทั้งหลายจงอุทิศสละตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์และประพฤติตนให้ดี ให้สมกับเป็นนักเรียนของสถานศึกษาอันมีนามตามพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขออวยพรให้ครูและนักเรียน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกคน จงมีความสุขความเจริญทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๙

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความพอใจ ที่ได้มาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัยในปีนี้อีก

ตามรายงานที่นายกรรมการโรงเรียนแกลงมา เห็นได้ว่าการสอบไล่ประจำปีนั้น เมื่อเทียบจำนวนนักเรียนแต่ละชั้นที่สอบได้ กับจำนวนที่เข้าสอบแล้ว ได้ผลดีกว่าปีก่อนจึงเป็นข้อที่ควรยินดี และเป็นสิ่งที่หวังว่าทั้งฝ่ายครูอาจารย์และฝ่ายนักเรียนเอง จะช่วยกันรักษาระดับผลการศึกษานี้และพยายามให้ดียิ่งขึ้นต่อไปด้วย

ส่วนกิจการในด้านอื่นๆ เช่นการดนตรีของโรงเรียน ซึ่งว่าได้รับความนิยมชมชอบจากนักเรียนมากขึ้นนั้นก็เป็นที่ควรพอใจ เพราะดนตรีเป็นศิลปะอันละเอียดอ่อนอย่างหนึ่งที่อบรมให้มีจิตใจสูง รักความดีความงาม ช่วยขัดเกลานิสัยใจคอให้เป็นไปในทางที่ดี ทั้งยังช่วยส่งเสริมสามัคคีอีกด้วย

ขอให้นักเรียนทุกๆ คนจงตั้งใจอุตสาหะเล่าเรียน ผู้ได้ประสบผลสำเร็จมาแล้วก็จงบากบั่นต่อไป ผู้ที่สอบตกก็อย่าท้อถอย จงใช้ความพยายามให้ยิ่งขึ้น และทุกๆ คนประพฤติตนให้ดี เพื่อได้สำเร็จการศึกษาและเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่ดี สมตามเจตน์จำนงของผู้ปกครองและครูบาอาจารย์ที่ได้ตั้งใจอบรมสั่งสอนมานั้นเถิด

ขอขอบใจบรรดาครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ที่ได้ตั้งใจดำเนินการศึกษาของโรงเรียนนี้ให้เป็นไปด้วยดีและขอความสุขสิริสวัสดิ์จงมีแก่ทุกๆ ท่าน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มีโอกาสมาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตร และรางวัลประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัย อีกวาระหนึ่งในวันนี้

ตามที่นายกรัฐมนตรีโรงเรียน ได้แถลงรายงานการศึกษา และกิจการ ด้านต่างๆ ของโรงเรียนในชวบปี ก็นับว่ากิจการได้ดำเนินไปด้วยดี ข้าพเจ้า ขอถือโอกาสนี้ตั้งข้อสังเกตว่า การให้การศึกษาแก่เด็กนักเรียน ในสมัยที่มี การแข่งขันกันอยู่มากในวงการงานนี้ ควรพยายามตั้งมาตรฐานที่เหมาะสมที่ควร การที่โรงเรียนได้เอาใจใส่อบรมเด็กเพื่อเป็นคนดีต่อไปนั้นก็ชอบแล้ว และ ควรคำนึงถึงการที่จะให้นักเรียนได้มีวิชาความรู้พอที่จะสามารถก้าวสู่การ ศึกษาขั้นสูงต่อไป ให้ได้ระดับทัดเทียมกันด้วย

ในส่วนนักเรียนเองนั้น ก็จงสำเหนียกให้มากกว่า การที่เราศึกษาวิชา ความรู้นั้นความจริงไม่ใช่เพื่อใครเลยแต่เพื่อตัวเองในการที่จะได้ดำเนิน ชีวิตต่อไปในวันหน้า ถ้าเรียนดีก็จะได้ใช้ความรู้ที่เรียนมาประกอบกิจการให้ เป็นประโยชน์ เป็นที่พึงเกตุ และเป็นที่ชื่นชมแก่วงศ์ตระกูลต่อไปด้วย

ขอให้ครูและนักเรียนตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกคน จงมีความผาสุก สวัสดิ์

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนนวิชาวุทธิวิทยาลัย

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๑

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดีที่ได้มีโอกาสมาร่วมในการแจกประกาศนียบัตรและรางวัลแก่นักเรียนนวิชาวุทธิวิทยาลัย ในวันที่

ตามรายงานที่นายกรรมการอำนวยการแถลงมานั้น ผลของการศึกษาในขวบปีที่ผ่านมา ตลอดจนผลปฏิบัติในด้านอื่นๆ ของโรงเรียน ก็ดูเป็นที่น่าพอใจ ในการที่นักเรียนเก่าของโรงเรียนและสำนักข่าวสารอเมริกัน ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่โรงเรียนดังได้ชี้แจงมานั้น ขออนุโมทนาด้วย ส่วนในข้อที่นักเรียนของโรงเรียนนี้ได้มีส่วนช่วยงานในราชสำนักนั้น ข้าพเจ้าและพระราชินีก็เว้นเสียมิได้ ที่จะขอชมเชยและขอบใจทั่วกัน

สำหรับนักเรียนนั้น ข้าพเจ้าเคยเตือนอยู่เสมอ ให้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และพยายามประพฤติตนให้ดี เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และประเทศชาติ ในภายหน้า ในครั้งนี้อาจจะแนะนำข้อคิดอันหนึ่ง ซึ่งเป็นทางแห่งความเจริญ คือการพิจารณา การพิจารณานั้นเป็นการหยุดยั้งซึ่งใจ ก่อนที่จะปฏิบัติการใดลงไป เสมือนกับได้ปรึกษากับตนเองก่อน ถ้าหากทำสิ่งใดโดยมิได้พิจารณาแล้ว ก็อาจจะตกเป็นเหยื่อแห่งอารมณ์ บังเกิดความประมาทขึ้นอันจะเป็นผลเสียหายแก่กิจการนั้นๆ ได้ ฉะนั้นขอให้ทุกคนจงใช้ความพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะประกอบกิจใดๆ แม้แต่ถ้อยคำที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วนั้น ก็ควรจะได้รับพิจารณาเช่นเดียวกันด้วย

ในที่สุดนี้ ขอให้นักเรียนทุกคนจงปราศจากโรคภัยทั้งปวง มีจิตใจผ่องแผ้ว เพื่อสามารถดำเนินการศึกษาของตนให้ลุล่วงไปด้วยดี

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวิชาวุฒิวិทยาลัย

วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๒

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความพอใจที่ได้มาร่วมในการแจกประกาศนียบัตรและรางวัลประจำปีของวิชาวุฒิวิทยาลัยในวันนี้

ตามรายงานที่ได้แถลงมานั้น เห็นได้ว่าผลของการศึกษาของโรงเรียนคงอยู่ในระดับที่ดี ทั้งในด้านผลของการสอบไล่ การกีฬาและการดนตรี การที่โรงเรียนได้ส่งนักเรียนชั้นเตรียมอุดมศึกษา เข้าสอบแข่งขันชิงรางวัลของนิวยอร์กเฮอรัลด์ทริบูนได้เป็นที่หนึ่ง เดินทางไปสหรัฐอเมริกาแล้วนั้นก็นับเป็นเกียรติแก่ตัวนักเรียนและโรงเรียนที่ควรภาคภูมิใจ ข้าพเจ้ามีความยินดีด้วยที่โรงเรียนได้รับความช่วยเหลือจากองค์การต่างๆ ของต่างประเทศและจากบุคคลเอกชนดังได้ชี้แจงมา และขออนุโมทนาในกุศลศรัทธาที่แต่ละฝ่ายได้แสดงความเอื้อเฟื้อแก่โรงเรียน

ในส่วนนักเรียนทั้งหลายนี้ ก็ขอให้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนรับการศึกษาฝึกฝนอบรมด้วยดีนักเรียนคนใดที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนี้แล้ว ใครจะได้ศึกษาในชั้นอุดมศึกษาต่อไปอีก วิชาความรู้และการอบรมที่ได้จากโรงเรียนนี้ ก็จะเป็นพื้นฐานช่วยให้สามารถดำเนินการศึกษาในชั้นสูงนั้นต่อไป สำหรับผู้ที่จะออกจากโรงเรียน แม้จะไม่ศึกษาต่อในชั้นอุดมศึกษา ข้าพเจ้าก็หวังว่าความรู้และการอบรมที่ได้จากโรงเรียนนี้ จะช่วยให้สามารถดำรงตนด้วยดี เพราะอยู่ในแนวตำริของโรงเรียนอยู่แล้ว ที่ฝึกฝนอบรมให้เป็นคนดีเป็นประโยชน์แก่สังคม อย่างไรก็ตามก็ดีขอฝากไว้ในความพิจารณาของทางการ

ของโรงเรียน ในอันที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ที่เหมาะสมที่ควรสำหรับนักเรียน
ประเภทหลังนี้ด้วย

ขอให้นักเรียนทุกคนปราศจากโรคมัยมีกำลังกายกำลังใจดำเนินการ
ศึกษาของตนต่อไป เป็นผลดีสมตามความมุ่งหวังของตนเองและผู้ปกครอง
และขอความสุขสวัสดิ์จึงมีแก่ทุกๆ ท่านทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนนวมชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดีที่ได้มาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลแก่นักเรียนนวมชิราวุธวิทยาลัย อีกวาระหนึ่งในวันนี้ ตามรายงานที่นายกรรมการอำนวยการได้แถลงมา นับว่าผลการศึกษาของนักเรียนและกิจการอื่นๆ ของโรงเรียนได้ก้าวหน้ามาด้วยดี

การที่กระทรวงศึกษาธิการเห็นความจำเป็นในการก่อสร้างคณะดุสิต ซึ่งได้รับความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่แล้ว และได้ของบประมาณจากรัฐบาลดำเนินการก่อสร้างมาเป็นขั้นๆ แล้วนั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมาย ในอันที่จะสนับสนุนการศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรือง เป็นข้อที่น่าอนุโมทนาอย่างยิ่ง หวังว่าการบูรณะอาคารนี้คงจะประสบความสำเร็จเรียบร้อย อำนวยการประโยชน์แก่สถานศึกษาแห่งนี้ สมตามความปรารถนาต่อไป

ส่วนนักเรียนที่สอบไล่จบหลักสูตรของโรงเรียนนี้ไปแล้วก็จะแยกย้ายกันไปประกอบกิจ หรืออาชีพตามความสมัครใจ และบางคนก็จะไปเข้ารับการศึกษาคือในสถาบันชั้นสูงขึ้นไปอีก จงพากเพียรพยายามในกิจที่ตนตั้งใจไว้และประพฤติตนให้ดี ให้สมกับที่ได้ผ่านสถานการศึกษาบรมอันมีเกียรติแห่งนี้ สำหรับนักเรียนที่ยังคงศึกษาต่อไปก็จงอุตสาหะเล่าเรียนประพฤติและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ไว้อยู่เสมอ วันหนึ่งข้างหน้าก็จะประสบผลสำเร็จจุดหมายปลายทางเช่นกัน

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอขอบใจผู้ปกครองนักเรียน และผู้มีเจตนาดีต่อโรงเรียนที่ได้เอื้อเฟื้อบริจาคทรัพย์และสิ่งของ อันเป็นการสนับสนุนกิจการของโรงเรียนและขออวยพรให้ทุกคนที่ได้ร่วมชุมนุมอยู่ ณ ที่นี้ จงปราศจากโรคภัย มีความสุขสวัสดิ์ทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดีที่ได้มาในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัยในวันนี้

ตามที่นายกรรมการอำนวยการ ได้แถลงถึงความก้าวหน้าของการดนตรี การกีฬา และผลการศึกษาของนักเรียน เห็นได้ว่าในรอบปีที่ผ่านมา นักเรียนได้แสดงความสามารถทั้งในด้านการศึกษาและด้านอื่นๆ ได้ผลดีเป็นที่พอใจมาก ขอให้ทุกคนจงช่วยกันพยายามรักษาระดับมาตรฐานอันดีนี้ให้คงไว้

ผู้ที่สำเร็จการศึกษาไปจากโรงเรียนนี้ อย่าเพิ่งคิดว่า ตนมีความรู้ดีแล้วจะไปประกอบกิจการใดจะสำเร็จได้โดยง่าย การมีวิชาความรู้แต่อย่างเดียวนั้น หาได้ช่วยให้เราก้าวไปสู่ความเจริญได้เสมอไปไม่ เราจะต้องประพฤติตัวให้ดีประกอบกันไปด้วย การที่จะกระทำตนให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความดีงามนั้น จะต้องเป็นผู้อยู่ในโอวาท เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์โดยเคร่งครัด ซึ่งท่านเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่มีความหวังดีต่อนักเรียนทุกคน ใครจะได้เห็นศิษย์ของตน เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณงามความดี มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตต่อไปในภายหน้า ถ้านักเรียนมีความยึดมั่นบำเพ็ญตนดังกล่าวมา ความดีทั้งหลายย่อมสนองให้ประสบความสุขความเจริญตลอดไป

โอกาสนี้ ขอขอบพระทัยและขอบใจท่านผู้มีอุปการคุณ บริจาคเงินและสิ่งของเกื้อกูลแก่โรงเรียน และขออวยพรให้ทุกท่าน ที่มาร่วมชุมนุม ณ ที่นี้ มีความสุขสวัสดิ์ทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัลประจำปี
และทรงเปิดหอวิทยาศาสตร์
วันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มีโอกาสมาแจกประกาศนียบัตรและรางวัลแก่นักเรียนนวิชาวุชอีกครั้งหนึ่งในวันนี้

ตามรายงานที่แถลงมานั้น นับว่าผลการศึกษาของนักเรียน และกิจการด้านต่างๆ ของโรงเรียน ที่ได้ดำเนินมาแล้วในรอบปี ก็ดูเป็นที่น่าพอใจ แม้ผลการสอบไล่ชั้นเตรียมอุดมปีที่ ๑ จะอยู่ในระดับต่ำไปบ้าง ก็เชื่อว่าด้วยความเอาใจใส่ของครูอาจารย์ และความอุตสาหะพยายามของนักเรียน จะทำให้ผลของการสอบไล่ในชั้นนี้ดีขึ้นในปีต่อไป

ขออนุโมทนา ในพระกุศลที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ ทรงบริจาคเงินสร้างหอวิทยาศาสตร์ และประทานเงินที่ได้จากการแสดงละครซื้อเครื่องอุปกรณ์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และผู้บังคับการโรงเรียนนี้ได้บริจาคเงินสร้างอาคารสำหรับเป็นหอสมุดตลอดจนท่านผู้มีศรัทธาคณะอื่นๆ ที่ได้เกื้อกูลด้วยกำลังเงินและวัตถุสิ่งของแก่โรงเรียนนี้โดยทั่วกัน

สำหรับนักเรียนนั้น ทุกคราวที่ได้มาในงานของโรงเรียน ก็ได้เตือนอยู่เสมอ ให้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และประพฤติตัวให้ดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองต่อไปในวันข้างหน้าหวังว่า นักเรียนจะได้พยายามปฏิบัติตามคำเตือนนี้ด้วยดีอยู่แล้ว นอกจากการศึกษาและความประพฤติแล้ว การรักหมู่คณะก็เป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง แม้จะได้เคยพูดเรื่องนี้มาบ้าง ก็ใครจะขอย้ำอีกว่าการรักหมู่คณะนั้นจะต้องรักให้เป็นการถูกต้อง อย่าให้กลายเป็นถือพวกถือคณะ เห็นพวกอื่นคณะอื่นเป็นศัตรู เรายังหมู่คณะของเรา ทำชื่อเสียงคุณงามความดีให้แก่หมู่คณะของเรา แต่ก็ไม่จำเป็นจะไปเกลียดชังคณะอื่น

ใครทำดีก็ควรที่เราจะนิยมชมชอบ ไม่อิจฉาริษยา ถ้านักเรียนฝึกฝนตนเองได้ตั้งว่านี่ก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจสุภาพ เป็นนักกีฬาสมตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้พระราชทานกำเนิดแก่วรรณคดี

ข้าพเจ้าขออวยพรให้คณะกรรมการฯ ครู อาจารย์ และนักเรียน ตลอดจนบรรดาท่านที่มาพร้อมชุมนุม ณ ที่นี้ มีความสุขสวัสดิ์ด้วยกัน

พระบรมราชาไชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล
แก่นักเรียนนวมชิราวุธวิทยาลัย
วันพฤหัสบดีที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๖

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่ได้มีโอกาสมาร่วมในการแจก
ประกาศนียบัตรและรางวัลแก่นักเรียนนวมชิราวุธวิทยาลัยในวันนี้

ตามรายงานที่แถลงมานั้น นับว่าความเป็นไปของโรงเรียนในทางการ
การศึกษากิตติ ในทางการกีฬา กิตติ ตลอดจนกิจการอื่นๆ ในขอบปีได้ดำเนิน
มาเป็นที่น่าพอใจ สำหรับอาคารสองหลังที่ได้ก่อสร้างขึ้นใหม่ และข้าพเจ้า
ได้ทำพิธีเปิดแล้วนั้น ก็จะได้ใช้เป็นประโยชน์ตามความประสงค์ของ
โรงเรียนสืบไป

การที่นักเรียนที่ออกไปจากโรงเรียนนี้ได้ไปทำชื่อเสียงในทางการกีฬา
และได้รับการคัดเลือกให้เล่นในทีมสำคัญต่างๆ เป็นจำนวนมากนั้น แสดง
ให้เห็นถึงความสามารถในด้านนี้เป็นอย่างดี ยิ่งได้แสดงความสามารถใน
ทางวิชาการที่ได้อบรมมาให้สมดุลงด้วยแล้ว ก็จะได้ยิ่งขึ้น นับว่าได้ทำ
ชื่อเสียงเกียรติคุณให้แก่สถานศึกษานี้โดยสมบูรณ์

สำหรับนักเรียนที่ยังเรียนอยู่นั้น จงพยายามเล่าเรียนให้มีความรู้
อันจะเป็นรากฐานในการศึกษาขั้นสูงต่อไป และตั้งใจรับการอบรมสั่งสอน
เพื่อปลูกฝังความเป็นผู้ดีในตนให้ครบถ้วน มีความสามัคคีปรองดองกัน ไม่
ถือพวกถือคณะ เพื่อจะเป็นทางนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองในอนาคต

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอขอบใจผู้ปกครองนักเรียนและผู้หวังดีต่อ
โรงเรียนที่ได้เอื้อเฟื้อสนับสนุนกิจการของโรงเรียนอยู่เสมอ และขออวยพร
ให้ทุกคนที่มาพร้อมชุมนุมอยู่ ณ ที่นี้ มีความสุขความเจริญทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล
แก่นักเรียนวิชาวุฒิชูชีพวิทยาลัย
วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่ได้มาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลแก่นักเรียนโรงเรียนวิชาวุฒิชูชีพวิทยาลัยอีกวาระหนึ่ง ตามรายงานในรอบปีที่ผ่านมา เห็นได้ว่าการศึกษา การกีฬา การดนตรีตลอดทั้งกิจการทั่วไปของโรงเรียนได้ก้าวหน้ามาด้วยดี สำหรับอาคารหลังใหม่ที่ข้าพเจ้าได้ทำพิธีเปิดแล้วนั้น โรงเรียนก็จะได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ตามความประสงค์สืบไป

สำหรับนักเรียนที่สำเร็จจบหลักสูตรการศึกษา และจะออกไปจากโรงเรียนนี้ ข้าพเจ้าใคร่ขอฝากคำเตือนว่า ถึงแม้จะพ้นจากสถานศึกษาแห่งนี้ไปแล้วก็ตาม จงอย่าลืมพระบรมราชาบายขององค์ผู้พระราชทานกำเนิดแห่งโรงเรียนนี้ ซึ่งทรงมุ่งหวังให้นักเรียนที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนนี้ จะต้องเป็นสุภาพบุรุษ มีบุคลิกลักษณะเข้มแข็ง มีความซื่อสัตย์ สุจริตทั้งกายและใจ สามารถเผชิญปัญหาชีวิตในอนาคตที่จะมีมาได้ทุกเมื่อ รวมความแล้วจงบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีและเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ

ในส่วนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ ก็จงประพฤติตนให้ดี ตั้งหน้าอุตสาหะเล่าเรียนและเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ วันหนึ่งข้างหน้าก็จะประสบความสำเร็จถึงจุดหมายเช่นกัน

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอขอบใจผู้ปกครองนักเรียนและผู้หวังดีต่อโรงเรียน ที่ได้ช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของโรงเรียนอยู่เสมอ ขออวยพรให้

๑๒๖ ❖ พระบรมราโชวาท

ครู นักเรียน และทุกท่านที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ จงประสบความสำเร็จ
ความเจริญด้วยกัน

พระบรมราโชวาท

ในพิธีเปิดโรงเรียนประถมศึกษา สหกรณ์

อำเภอ สหกรณ์ จังหวัด

.....

พระบรมราชาโฆวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวิชารัฐวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

ข้าพเจ้าและพระราชินี มีความยินดีที่ได้มาเยี่ยมมหาวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง และได้ทราบรายงานว่า กิจการของโรงเรียนในรอบปีที่แล้ว ดำเนินมาเป็นที่น่าพอใจทุก ๆ ด้าน

วันนี้ นอกจากจะได้มาแจกประกาศนียบัตรและรางวัลแก่นักเรียนแล้ว ยังได้มาเปิดพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสมาคมนักเรียนเก่าวิชารัฐวิทยาลัย จัดสร้างขึ้นสำหรับโรงเรียนด้วย พระบรมราชานุสรณ์นี้ควรจะมีค่าสำคัญเป็นอย่างยิ่งแก่นักเรียนวิชารัฐวิทยาลัยทุกคน การเคารพบูชาผู้ควรบูชานั้นเป็นมงคลประการสำคัญ และการบูชาอย่างสูงสุดนั้นคือ บูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติตนให้ดี ขอให้นักเรียนทุกคนตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และหมั่นอบรมตนให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยวิชาความรู้ กิริยามารยาท และคุณธรรมทั้งปวง จะได้เป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้พระราชทานกำเนิดวิชารัฐวิทยาลัยด้วยการบูชาอย่างสูงนี้ จะได้ช่วยให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปในวันข้างหน้าด้วย

ข้าพเจ้าขอขอบใจ สมาคมนักเรียนเก่าวิชารัฐวิทยาลัย ผู้ปกครองนักเรียนและผู้หวังดีทั้งหลาย ที่ได้เอื้อเฟื้อสนับสนุนกิจการของโรงเรียนอยู่เสมอ ขออวยพรให้คณะครูนักเรียน ตลอดจนผู้ที่มาร่วมประชุมอยู่ ณ ที่นี้ มีความสุขความเจริญทั่วกัน

พระบรมราชาบาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

ข้าพเจ้าและพระราชินี มีความยินดีที่ได้มาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัล พร้อมกับได้มาเปิดอาคารอำนวยการและพิพิธภัณฑ์ที่สร้างขึ้นใหม่

ข้าพเจ้าพอใจที่ได้ทราบรายงานว่า กิจการด้านต่างๆ ของโรงเรียนดำเนินก้าวหน้ามาด้วยดี ได้รับทั้งความเชื่อถ้อยยกย่องและความช่วยเหลือสนับสนุนจากทางราชการตลอดจนเอกชนเป็นอันมาก ทำให้สามารถก่อสร้างปรับปรุงสถานที่และขยายงานได้ตามความต้องการ ข้อนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานของวชิราวุธวิทยาลัยทุกคนควรจะยินดี และควรจะถือเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจ ให้ปฏิบัติหน้าที่ทำความเจริญให้แก่โรงเรียนต่อไป

ขอชมเชยนักเรียนที่เรียนสำเร็จหลักสูตรและที่ได้รับรางวัลทุกคน และขอเตือนนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ว่า การเรียนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรนั้นเป็นของจำเป็นต้องเรียนให้ได้ แต่นอกจากวิชาการเหล่านั้นแล้ว ยังมีสิ่งอื่นอีกมากที่จะต้องเรียนให้รู้ และฝึกหัดอบรมให้มีขึ้น เพื่อที่จะได้เป็นผู้มีการศึกษาโดยสมบูรณ์ มีความรู้ ความสามารถประกอบกิจการงาน ตั้งตัวได้ อยู่ในสังคมได้อย่างมีเกียรติ และมีประโยชน์ วชิราวุธวิทยาลัยเป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเพื่ออบรมนักเรียนให้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อนักเรียนมีโอกาสดีแล้ว ขอให้ตั้งใจเล่าเรียนให้ดีที่สุด และพยายามฝึกฝนอบรมความรู้ความดีทุกอย่างให้เต็มที่ เพื่ออนาคตของนักเรียนเอง และเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวมสืบไป

ที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอขอบใจผู้ปกครองและผู้หวังดีเอื้อเฟื้อเกื้อกูล
โรงเรียนทุกฝ่าย ขออวยพรให้ครู นักเรียน และทุกๆ ท่านที่ประชุมพร้อมกันอยู่
ณ ที่นี้ มีความสุขสวัสดิ์โดยทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐

ข้าพเจ้าและพระราชินี มีความยินดีที่ได้มาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลของวชิราวุธวิทยาลัย พร้อมกับมาเปิดสระว่ายน้ำที่สร้างขึ้นใหม่ด้วย

กิจการของโรงเรียนในรอบปีที่แล้ว นับว่าดำเนินมาด้วยดี ได้รับความเชื่อถือสนับสนุนกว้างขวางอย่างน่าพอใจ

ขอชมเชยนักเรียนที่เรียนสำเร็จหลักสูตร และที่ได้รับรางวัลในการที่มีความพากเพียรและตั้งใจจนได้รับผลสำเร็จและได้รับความยกย่องในวันนี้

นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัยจะต้องทราบ ว่า พระบรมราชาไชยาอันเป็นหลักการสำคัญของโรงเรียนนี้ มุ่งหมายที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นผู้มีการศึกษาอันสมบูรณ์ เป็นผู้ดีแท้ คือเป็นผู้รู้จักใช้ความรู้และคุณสมบัติของตัวเองให้เกิดประโยชน์แก่ตัว โดยไม่กระทบกระเทือนผู้อื่น ทั้งให้เป็นประโยชน์แก่กุลแก่สังคมาและบ้านเมืองอันเป็นที่อาศัยของตัวเอง ดังนั้นโรงเรียนจึงกำหนดวิธีการอบรมไว้เป็นประการต่างๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้สำเร็จประโยชน์ดังกล่าว นักเรียนได้เข้ามาอยู่ในสำนักที่ดีแล้ว จึงใช้เหตุผลตรงให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับโดยถ่องแท้ และพยายามเล่าเรียนรับการฝึกฝนอบรมทุกๆ อย่างโดยเต็มกำลังเพื่ออนาคตของตัวเอง และเพื่อชาติบ้านเมืองโดยส่วนร่วมด้วย

ข้าพเจ้าขออนุโมทนา ในการที่สมาคมนักเรียนเก่าวชิราวุธวิทยาลัย ผู้ปกครองนักเรียนและผู้หวังดีทั้งหลายได้เอื้อเฟื้อเกื้อกูลการศึกษาด้วย

ประการต่างๆ เสมอมา ขออวยพรให้คณะครู นักเรียน ตลอดจนผู้มาร่วม
ประชุมพร้อมกันในงานนี้มีความสุขความเจริญโดยทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล
แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย
วันพฤหัสบดี ที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑

ข้าพเจ้าและพระราชินี มีความยินดีที่ได้มาร่วมในงานแจก
ประกาศนียบัตรและรางวัลของวชิราวุธวิทยาลัยอีกวาระหนึ่ง พร้อมกับได้
มาเปิดอาคารพลศึกษาที่สร้างขึ้นใหม่ด้วย

กิจการของโรงเรียนในรอบปีที่แล้ว นับว่าดำเนินมาด้วยดีทุกๆ ด้าน
ควรเป็นที่พอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานของวชิราวุธวิทยาลัยทุกคน
และควรจะได้ถือเป็นเครื่องสนับสนุนในการที่จะทำความเจริญให้แก่โรงเรียน
ต่อไป

ขอชมเชยนักเรียนที่ได้รับประกาศนียบัตรและรางวัลต่างๆ ทุกคน
ในการที่พากเพียรและตั้งใจเล่าเรียนและปฏิบัติหน้าที่ได้ดี จนได้รับความ
สำเร็จและความยกย่อง

นักเรียนทุกคนจะต้องทราบ ว่า การศึกษาที่ดีนั้น นอกจากวิชาการ
ตามหลักสูตรแล้ว ยังมีสิ่งอื่นที่จะต้องเรียนรู้ ที่จะต้องอบรมให้เกิดมีขึ้น
ในตัวอีกมาก สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญของชีวิต ที่จะช่วยให้ช่วย
ตัวเองได้ ประกอบการงานตั้งตัวได้ อยู่ในสังคมได้อย่างมีประโยชน์และมี
เกียรติ วชิราวุธวิทยาลัยตั้งขึ้นเพื่ออบรมนักเรียนให้มีการศึกษาที่ดีดังกล่าว
เพราะฉะนั้นเมื่อนักเรียนมีโอกาสที่ดี มาอยู่ในสำนักที่ดีแล้ว ขอให้ตั้งใจ
เล่าเรียนให้ดีที่สุด และพยายามฝึกฝนอบรมความดีและคุณสมบัติทุกอย่าง
ให้ครบถ้วนเพื่อจักได้มีอนาคตที่แจ่มใสและมั่นคง เป็นผู้ที่จะเป็นคุณแก่
ส่วนรวมและประเทศชาติต่อไป

ขออนุโมทนาในการที่ผู้ปกครองและผู้หวังดีทั้งหลาย ได้เอื้อเฟื้อ
เกื้อกูลการศึกษาด้วยประการต่างๆ และขออวยพรให้คณะครู นักเรียน
ตลอดจนผู้ที่มาร่วมในงานนี้ มีความสุขความเจริญโดยทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มามอบประกาศนียบัตรและรางวัลของวชิราวุธวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง รายงานกิจการของโรงเรียนและผลการสอบของนักเรียนในปีที่แล้ว นับว่ามีผลดีพอสมควรเป็นที่พอใจ

ขอชมเชยนักเรียนที่สำเร็จหลักสูตรและที่ได้รับรางวัลทุกคน ในการที่ได้ตั้งใจเล่าเรียนและปฏิบัติตนดี จนได้รับความยกย่องและความสำเร็จ

วชิราวุธวิทยาลัยมีหลักการสำคัญที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นผู้มีการศึกษาที่ครบถ้วนให้มีวิชา มีความรอบรู้ มีความประพฤติเรียบร้อย และมีความเข้มแข็งอดทน เพื่อช่วยให้นักเรียนของโรงเรียน เติบโตขึ้นเป็นคนดี มีความสามารถ มีประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ ทุกคนที่มีโอกาสได้เข้ามาศึกษาอยู่ในสำนักนี้ จะต้องเข้าใจหลักการดังกล่าวโดยถ่องแท้ และตั้งใจเล่าเรียน เพียรพยายามฝึกฝนความรู้ ความดีทุก ๆ อย่าง ให้เกิดขึ้นในตนโดยครบถ้วน เพื่อจักได้มีอนาคตอันมั่นคงและแจ่มใส เป็นผู้สามารถประกอบการทำงานเป็นประโยชน์แก่ตน แก่ส่วนรวม และแก่บ้านเมืองสืบไปในวันข้างหน้า

ขออนุโมทนาในการที่ผู้ปกครองและผู้หวังดีทั้งหลาย ได้เอื้อเฟื้อเกื้อกูลวชิราวุธวิทยาลัยด้วยประการต่างๆ และขออวยพรให้คณะครู นักเรียน กับทั้งผู้ที่มาร่วมประชุมในพิธีนี้ มีความสุขสวัสดิ์โดยทั่วกัน

พระโฆวาท

ของกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
ผู้แทนพระองค์

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล
แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย
วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ดังที่ท่านทราบอยู่แล้วมีพระอาการประชวรในสัปดาห์ที่แล้วมา บัดนี้พระอาการก็เกือบจะเป็นปกติแล้ว แต่นายแพทย์กราบบังคมทูลขอพระราชทานอย่าเพิ่งเสด็จฯ สมบุกสมบันมากนัก จึงไม่สามารถจะเสด็จฯ มาได้ ข้าพเจ้าทราบอยู่ดีและได้รับพระราชโองการมาว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงห่วงใยในกิจการของโรงเรียนเป็นอันมาก ได้ทรงทราบรายการที่เจ้าคุณถวายเข้าไปก็มีพระราชหฤทัยยินดีที่กิจการของโรงเรียนดำเนินไปโดยดีถึงเพียงนี้ นักเรียนสอบไล่ได้ดี นักเรียนปฏิบัติการณ์ลงมือระหว่างนักเรียนด้วยกัน โดยเฉพาะในเวลาที่เขาช่วยลูกเสือได้ผลดีดังที่ได้ยินมา อย่างนักเรียนทำกิจการต่างๆ ในทางศิลปกรรมก็ได้ผลดีเหมือนเคย เพราะฉะนั้นจึงเป็นที่ทรงโลม่นัสในพระราชหฤทัยเป็นอันมาก มีพระราชดำรัสให้ข้าพเจ้าเชิญพระราชหฤทัยยินดีมาพระราชทานท่านผู้บังคับการ ครูบาอาจารย์ และนักเรียน ตั้งใจปฏิบัติกิจการตามหน้าที่ของท่านทั้งหลายแต่ละคนให้ยิ่งๆ ขึ้นไป ขอให้เจริญด้วยจตุรพิธพร มีอายุยาวยืน สมบูรณ์ด้วยพละทานมัย ดุจดั่งท่านผู้บังคับการของท่าน ได้แสดงตนให้เราได้เห็นอยู่ทุกวันนี้

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาร่วมงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลของวชิราวุธวิทยาลัย กับได้มาเปิดอาคารกีฬาที่สร้างขึ้นใหม่ในโอกาสเดียวกันนี้

กิจการของโรงเรียนตามที่รายงานให้ทราบ นับว่าดำเนินมาได้ดี และได้รับความร่วมมือสนับสนุนอย่างกว้างขวาง การเรียนและการสอบของนักเรียนก็ได้ผลน่าพอใจ จึงขอชมเชยผู้บริหารพร้อมทั้งคณะครู ที่ได้ทำงานให้แก่โรงเรียนด้วยความตั้งใจ ทั้งขอชมเชยนักเรียนผู้ที่เรียนสำเร็จหลักสูตรระดับต่างๆ และที่ได้รับรางวัลทุกคน

คำของผู้บังคับการที่กล่าวว่าวชิราวุธวิทยาลัยจะพยายามให้การศึกษาที่ดีแก่นักเรียน ให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ มีความมองอาจผึ่งผาย และมีจิตใจใฝ่สะอาด ซื่อตรง รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมนั้นสำคัญอย่างยิ่ง ถือได้ว่าเป็นคำมั่นสัญญาที่ทุกคนในวชิราวุธวิทยาลัย จะต้องเข้าใจ และจะต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด แท้จริงความรู้ความสามารถพร้อมทั้งความสุจริตใจนี้ เมื่อปลูกฝังอบรมให้เกิดขึ้นได้แล้ว ยังจะต้องพากเพียรรักษาให้คงมีอยู่ตลอดไปด้วย สำหรับใช้เป็นเครื่องมือแก้ไขคลี่คลายปัญหาและอุปสรรคขัดข้องต่างๆ ซึ่งมีอยู่มากมายเสมอในการทำงานและการครองชีวิต จึงขอให้สำนึกในข้อนี้ให้ตระหนัก ถ้าแต่ละคนฝึกฝนตนเองไว้ดี มีความเข้มแข็งพร้อมทุกทางอยู่เป็นปกติแล้ว ก็จะสามารถสร้างความสำเร็จและ

อนาคตที่แจ่มใสให้แก่ตนเองได้ ทั้งจะสามารถต่อสู้ป้องกันกำจัดสิ่งชั่วร้าย
ทั้งหลาย เพื่อช่วยให้สังคมและชาติบ้านเมืองมีความเรียบร้อยและมั่นคงยื
งยืนได้ด้วย

ข้าพเจ้าขออนุโมทนา ในการที่สมาคมนักเรียนเก่าวชิราวุธวิทยาลัย ผู้
ปกครองและผู้หวังดีได้เอื้อเฟื้อเพื่อเกื้อกูลการศึกษาของอนุชนด้วยประการต่างๆ
และขออวยพรให้คณะครู นักเรียน พร้อมทั้งผู้ที่มาร่วมงาน มีความสุข
ความสวัสดิโดยทั่วกัน

โอวาท

ของ ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์

ผู้แทนพระองค์

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนนวมชิราวุธวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕

ท่านผู้บังคับการโรงเรียนนวมชิราวุธวิทยาลัย และท่านผู้มีเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนพระองค์มาในงานนี้ และให้เชิญพระบรมราชาบาทมาแจ้งแก่ที่ประชุมนี้ว่า ทรงพอพระราชหฤทัยที่กิจการของโรงเรียนดำเนินมาได้ ด้วยความก้าวหน้าเรียบร้อย ผลการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ดี นักเรียนสอบไล่ได้มาก และได้คะแนนสูงหลายคน ทั้งหมดนี้เป็นผลของความร่วมมือ ความตั้งใจ และความเพียรพยายามของทุกๆ คนในนวมชิราวุธวิทยาลัย ซึ่งควรจะเพิ่มกำลังใจให้ได้อย่างยิ่งในการทำความดีต่อไป

การศึกษาชั้นประถมและมัธยมมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการวางรากฐานทางความรู้ ความคิด และทางจิตใจ ที่จะทำให้นักเรียนแต่ละคนสามารถฝึกฝนตนเองให้มีวิชาดี มีความฉลาดรู้จักคิด และมีใจสะอาดสุจริตตลอดไป สำหรับสร้างความสำเร็จและความเจริญให้แก่ชีวิตนักเรียนมาอยู่ในสำนักที่ดี ที่จะให้สิ่งที่พึงประสงค์ได้อย่างพร้อมมูลแล้ว จะต้องตั้งใจให้แน่วแน่ และเพียรพยายามฝึกหัดตึกษา รับสิ่งที่มีค่าอันสูงยิ่งเหล่านี้ไว้ให้ครบถ้วน จักได้สามารถสร้างอนาคตที่แจ่มใสให้แก่ตนเอง และสามารถร่วมกันประกอบกิจการงาน ให้เป็นประโยชน์อันกว้างขวางแก่สังคมและประเทศชาติได้สืบไปในกาลข้างหน้า

ทรงอนุโมทนาในการที่ผู้ปกครองและผู้หวังดีทั้งหลายได้เกื้อกูล
วิชาวุฒิชัยด้วยประการต่างๆ และพระราชทานพรให้คณะครู นักเรียน
พร้อมทั้งผู้ที่มาร่วมงานมีความสุขความเจริญด้วยกัน

พระบรมราชาโชวาท

พระราชทานแก่คณะครูผู้ควบคุมและนักเรียน
โรงเรียนนวมวิทาลัย
ซึ่งจะเดินทางไปแข่งขันรักบี้ฟุตบอลประเพณีประจำปี
กับโรงเรียนต่างๆ ณ สาธารณรัฐจิวสุงคโปร์
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
วันจันทร์ ที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

เป็นที่น่ายินดีมากที่ทางโรงเรียนสามารถที่จะติดต่อกับโรงเรียนใน
ต้นสังกัด เพื่อที่จะนำการแข่งขันนี้ให้พบปะกัน ผลัดกันไปผลัดกันมา ข้อนี้
ก็เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนของประเทศต่างๆ
ได้พบกันและช่วยกัน เพื่อที่จะมีความเข้าใจกันดีขึ้นในการสร้างโลกให้มี
การติดต่อกันและอยู่ร่วมกันได้ และโดยเฉพาะที่กำลังอยู่ในวัยเรียน การ
พบกันเป็นการดี เพราะว่าเป็นการสร้างรากฐานสำหรับอนาคต ในเรื่องที่
นักเรียนมีโอกาสไปต่างประเทศนี้ก็นับว่าเป็นบุญอย่างยิ่ง เพราะทุกคนที่
กำลังเรียนเพื่อที่จะหาความรู้ใส่ตัวและเตรียมตัวที่จะมีชีวิตอนาคตและเป็น
เจ้าของประเทศ ก็มีความจำเป็นที่จะได้ความรู้ทุกด้าน การไปนี้ก็จะ
เป็นความรู้ในด้านสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การไปในฐานะนักกีฬา
เป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญเหมือนกัน เพราะว่ามันก็พยานี่จะต้องมีความสามารถ
และจะต้องมีความสำคัญ ฉะนั้นการที่นักเรียนมีโอกาสได้ไปนี้ ก็นับว่าเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนตนเองให้เป็น
บุคคลที่มีทั้งความเข้มแข็ง และความรู้ในการวางตัว การไปนี้ก็เป็นการทำ
ให้การศึกษามุ่งยิ่งขึ้น การไปในฐานะนักกีฬา ก็คงทราบที่อยู่แล้วว่า

ไปเพื่อที่จะต่อสู้ในเชิงกีฬาก็ต้องเข้มแข็ง แข็งแรงเมื่อลงสนามเพื่อการต่อสู้ในการกีฬา ก็ต้องพยายามที่จะไปปฏิบัติตนให้ดีที่สุดเพื่อให้ได้ชัยชนะในฐานะที่เป็นมนุษย์ ทั้งในเวลาลงสนาม ทั้งเวลานอกสนามก็ต้องเข้มแข็งอยู่ตลอดเวลา รู้จักวางตัวให้ดีเพื่อให้ชนะในสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น ยิ่งใหญ่กว่าการกีฬาด้วยซ้ำคือการชนะใจของผู้ที่ต้อนรับเราและผู้ที่เราจะไปพบทั้งหมด เพื่อแสดงว่านักเรียนไทยที่เป็นผู้แทนของประเทศไทยส่วนหนึ่งมีจิตใจที่ดี ที่เข้มแข็ง ที่โอบอ้อมอารีและเป็นสุภาพบุรุษ ฉะนั้นการไปครั้งนี้ก็มีประโยชน์ในทางศึกษาของตน คือเพื่อเรียนรู้สิ่งทีควรจะรู้ ทั้งเพื่อแสดงโดยฐานะที่เป็นผู้แทนของทั้งโรงเรียนทั้งของประเทศว่าเยาวชนไทยนี้มีความน่ารักและความเข้มแข็งน่านับถือ ฉะนั้นการที่ได้มีโอกาสไปนี้ ขอให้ทุกคนเตรียมกายเตรียมใจให้สมบูรณ์เพื่อที่จะปฏิบัติหน้าที่ทุกด้านที่สมควรที่จะปฏิบัติ และเตรียมกายที่จะรับความรู้ในการทัศนศึกษาด้วยเพื่ออนาคตของตน

ขออย่าว่าเป็นโชคดีของนักเรียนทุกคนที่ได้ไปที่โรงเรียนได้จัดให้มีการเชิญระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียนอื่น และได้ปฏิบัติเช่นนี้มาด้วยความสม่ำเสมอและมีผลตลอดมา ขอให้ทุกคนทั้งผู้ที่ควบคุม ครู และทั้งนักเรียนได้เดินทางไปโดยปลอดภัย มีผลดีสมความปรารถนา ขอให้รักษาตัวทั้งกายและใจให้ดีเพื่อให้บรรลุผลอย่างมากที่สุดในจุดประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้ขอทุกๆ คนจงประสบความสำเร็จความดีทุกประการ มีกำลังกายกำลังใจเข้มแข็งสมบูรณ์ตลอดไป

พระบรมราชาชาาท

พระราชทานแก่คณะนักกีฬารักบี้ฟุตบอลของ

โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันจันทร์ ที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

รู้สึกยินดีมากที่คณะนักกีฬาของวชิราวุธวิทยาลัยสามารถไปต่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง ผลการแข่งขันก็นับว่าเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง ในด้านการกีฬาที่พวกนักเรียนวชิราวุธฯ ไปครั้งนี้ก็นับว่าได้ผลเต็มที่ ก่อนที่ทุกคนไปในครั้งนี้ ก็ได้มาพบและที่บอกว่าขอให้ไปให้มีชัยชนะ ก็ได้ชัยชนะทั้งในด้านกีฬาและในด้านความรู้ คือได้กำชับให้ช่วยเปิดหูเปิดตาได้เห็นสิ่งใหม่ และเห็นสิ่งที่น่าสนใจทั้งในด้านกีฬาทั้งในด้านความเป็นอยู่ทางสังคมและวิชาการ ก็หวังว่าที่ไปครั้งนี้เป็นผล มีความสำเร็จทุกประการ

การที่ไปไหนก็ตาม แล้วได้ไปเห็นสิ่งที่ใหม่ ที่น่าสนใจ และจดจำเอาไว้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับแต่ละคน แต่ว่าคราวก่อนๆ นี้เคยบอกกับทางโรงเรียนว่า น่าจะให้ผู้ที่ไปกลับมาแล้วทำเรียงความถึงสิ่งที่ได้ไปเห็น และการเดินทาง จะเป็นการเล่าเรื่องของการเดินทางก็ตาม หรือเป็นสิ่งที่เห็นก็ตามที่เป็นความรู้ ก็น่าจะนำมาเล่าสู่กันฟังให้แก่เพื่อนนักเรียนด้วยกันและคนทั่วๆ ไปที่ไม่มีโอกาสไป ก็รู้สึกว่าเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การเดินทางแต่ละครั้งมีประโยชน์ยิ่ง ถ้าทางโรงเรียนสามารถที่จะให้นักเรียนทำเรียงความในด้านนี้ ก็จะเป็นสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ทางหนึ่ง แต่ว่าขอให้ระลึกถึงหรือตั้งหัวข้อให้ดี ไม่ใช่ไปแล้วได้เห็นอะไรก็เล่าเรื่องเฉยๆ เท่านั้นเอง ควรที่จะให้เห็นได้ว่า การไปที่ไหนก็ตามจะได้พบสิ่งที่น่าสนใจ ทั้งในด้านสิ่งที่จะนำมาปฏิบัติสำหรับในด้านนักเรียน หรือในด้านการเมืองซึ่งเป็นส่วนรวม

ในทางที่ดีก็มี ส่วนที่เป็นสิ่งที่ไม่ดี ที่เลื่อมก็มี และอยากที่จะให้เข้าใจว่า ตัวอย่างต่างๆ ที่ได้เห็นได้พบมีทั้งดีทั้งไม่ดี ส่วนที่ดี ถ้าสามารถจะนำมาปฏิบัติและมาปรับปรุงดัดแปลงให้กับสภาพของเรา ก็จะทำให้เราเจริญขึ้นได้ สิ่งที่ไม่ดีนั้นอาจไม่ดีเฉพาะที่ หรืออาจไม่ดีทั่วไป เราก็คควรที่จะมาพิจารณา นำมาเป็นบทเรียนว่า ควรจะละเว้นในการปฏิบัติก็ได้ ถ้าทำเรียงความใน หัวข้อที่อาจซับซ้อนลึกซึ้งขึ้นไปมากกว่าการเล่าเรื่องการเดินทางเท่านั้นได้ก็ ควรจะทำเรียงความ และถ้าผู้ใดทำเรียงความได้ดีก็พร้อมที่จะให้รางวัล ก็ ขอให้ทางโรงเรียนจัดการเรียงความ แล้วก็จะให้รางวัลอย่างที่เคยให้รางวัล มาแต่ก่อนนี้แล้ว ที่ตั้งหัวข้ออย่างนี้ก็ขออธิบายเล็กน้อยว่า สำหรับทุกคน และโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยเรียนโลกนี้มีความวุ่นวายอย่างยิ่งและอาจเวียนหัว ตามความจริงทุกคน จะเป็นนักเรียน จะเป็นครูใหญ่ จะเป็นครู จะเป็นผู้ที่ รับราชการหรือทำงานที่ไหนก็ตาม อายุเท่าไรก็ตาม ในสมัยปัจจุบันค่อนข้าง จะเวียนหัว คือมีตัวอย่างในการปฏิบัติของส่วนรวมที่ทำให้เราสับสนไม่ ทราบว่าอะไรดี อะไรไม่ดี ฉะนั้นแต่ละคน แต่ละบุคคลจะต้องมีใจเข้มแข็ง มีความเฉลียวฉลาดที่จะเลือกในสิ่งที่เข้ามา สิ่งเข้ามาหมายถึงว่าสิ่งที่เราฟัง สิ่งที่เรารู้จัก ที่เราได้ประสบ มันปนกันหมด สิ่งที่ดีสิ่งที่เลวมันคละหมัด คน ที่จะดี คนที่จะสามารถที่จะฟันฝ่าอุปสรรคและเป็นมนุษย์ที่ดีและจะมีชีวิตที่ มีความสุข ความผาสุก ความก้าวหน้าจริงๆ และเมื่ออายุมากแล้ว จะมอง ในชีวิตได้ว่าเราทำสิ่งที่ถูกต้องแล้วและมีความพอใจและเรียกว่าตายสบายนั้น จะต้องมีความเข้มแข็งอย่างยิ่ง เพราะว่าจะต้องเลือกแนวทางของตนให้ดี เลือกแนวทางของตนที่เลียงอุปสรรคและเลียงสิ่งที่เลว ฉะนั้นทุกคนจะ เลียงสิ่งที่เป็นของเลว และไปหาสิ่งที่ดีได้ก็ด้วยปัญญาของตน ด้วยความตั้งใจ ด้วยความเข้มแข็งของตน ในการไปต่างประเทศเพื่อการกีฬา ก็จะได้ประสบ หลายสิ่งหลายอย่าง จงพยายามที่จะพิจารณาสิ่งที่ดีในการปฏิบัติของตนมา เขียนเอาไว้ และยึดเป็นแนวทางและเลียงสิ่งที่อาจเลื่อม เพื่อที่จะเตรียมตัว ไว้ที่จะดูว่าในสิ่งนั้นมันจะทำให้เกิดทางเลื่อม ที่ว่าทั่วโลกเดี๋ยวนี้มีตัวอย่าง

ทั้งดีทั้งเลวมากมาย ก็เพราะว่าเรารู้มากขึ้น เมื่อก่อนนี้ในสมัยเก่า คนที่อยู่
ใน...เช่นในประเทศไทยจะทราบข่าวจากประเทศอื่นๆ ก็แต่น้อย บางทีก็ไม่รู้
ว่ามีประเทศอื่นฯ ด้วยซ้ำ นอกจากคนที่เขาศึกษาสูงเสลือกินจึงจะทราบว่า
มีส่วนอื่นของโลก แต่มาสมัยนี้ทุกคนก็ทราบว่าโลกนี้มีประเทศมากมาย มี
ประชากรในโลกนี้มากมาย และมีความคิด ทั้งความคิดในการปฏิบัติตน
ความคิดในทางสร้างคือ สร้างทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ ทุกสิ่งทุกอย่างนะ
เข้ามามากเหลือเกิน ก็ต้องสามารถที่จะเรียน แล้วก็ความรู้ที่เข้ามาอาจมาก
เกินกำลังที่เราจะรับ ฉะนั้นเมื่อเกินกำลังที่เราจะรับปฏิบัติ เราต้องฝึกจิต
ฝึกจิตของตัวที่พร้อมที่จะรับและครองสิ่งดีไว้ สิ่งที่ไม่ดีทิ้งไป ไม่ให้เกิด
ความเสียหายแก่ตนเอง ฉะนั้นถ้าทำเรื่องความได้ในแนวความคิดนี้ คืออาจ
ไม่ใช่เฉพาะในการเดินทางไปต่างประเทศคราวนี้ อาจเป็นเรื่องความในเรื่อง
ที่ว่าเยาวชนผู้เป็นนักเรียนปัจจุบันนี้ประสบเหตุมากมายจะอย่างไรที่จะ
แยกสิ่งที่ดีจากสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ดีจากสิ่งที่ยายนะ อันนี้เป็นหัวข้อที่กว้าง
แต่ว่าเชื่อว่าถ้าแต่ละคนสามารถที่จะพิจารณาด้วยปัญญาของตนถึงวิธีแยก
สิ่งที่ดีจากสิ่งที่ไม่ดีและใช้ประโยชน์ในสิ่งที่ดีได้ จะเป็นทางที่จะทำให้ตนเอง
ละเว้นจากสิ่งที่ยายนะ และถ้าเรื่องความมาได้ดีก็จะเป็นการช่วยเพื่อนของ
ตนในการที่จะให้พิจารณาว่า ทำอย่างไรสำหรับให้แต่ละคนสามารถที่จะ
ปฏิบัติดีชอบ เพราะว่าถ้าแต่ละคนปฏิบัติดีชอบ และแพร่ความดีชอบนี้ให้
ออกไปให้กว้างขวาง จะทำให้เยาวชนในประเทศไทยสามารถมีชีวิตที่มั่นคง
สามารถมีหลักวิชาอย่างหนึ่งที่จะปฏิบัติตนที่ดี และสิ่งที่ไม่เป็นมงคลต่างๆ
จะลดลงไป

เมื่อวันก่อนนี้ได้พบพวกสมาคมผู้สื่อข่าวกีฬาสมัครเล่น ก็ได้พูด
ทำนองว่า กีฬาสมัยนี้มันอยู่จะเอาแต่ชนะ จะอย่างไรก็ตาม จะทำเลวอย่างไร
มารยาทเสียก็ช่าง ขอให้ชนะ อันนี้ก็รู้สึกยินดีที่นักเรียนนวมศิราวุธฯ และทั้ง
นักเรียนแก้วศิราวุธฯ ที่เคยเล่นกีฬาไม่ได้แสดงจิตใจเลวทรามอย่างนั้น
เพราะว่าแต่ละคนก็มีการศึกษาดี มีความคิดดี และปฏิบัติตนดี แต่ว่าก็จะ

ต้องขอให้พยายามช่วยกันแพร่ไปให้ถึงเพื่อนฝูง ที่เรียกว่าเพื่อนฝูงนั้น หมายถึงเพื่อนที่ร่วมชาติ พี่น้องร่วมชาติ ให้เขาเห็นในจิตใจของนักกีฬา วชิราวุธ เพื่อที่จะให้ปัญหาความวุ่นวายและความยุ่งยากลดลงไป ความวุ่นวายยุ่งยากของประชาชนในทางที่ไม่เป็นประโยชน์อันนี้บั่นทอนกำลังของชาติบ้านเมืองอย่างยิ่ง ทั้งทางชื่อเสียง ทั้งกำลังในการพัฒนาบ้านเมือง ฉะนั้นผู้ที่จะสามารถชี้ทางให้แก่คนอื่นก็ควรจะพยายามชี้ทางจะทำให้โลกอันกว้างใหญ่ ทำให้ประเทศของตนเป็นที่น่าอยู่ แล้วก็เราจะหาความเจริญ ความสงบสุขนั้นได้ ก็ขอให้ทางโรงเรียนลองร่างหัวข้อในทำนองนี้ เพื่อที่จะให้นักเรียนได้ทำเรียงความซึ่งลึกซึ้งกว่าการเล่าเรื่องเดินทางธรรมดา และถ้าสามารถที่จะคิดถึงเรื่องในทางลึกซึ้งอย่างนี้เชื่อว่าจะเป็นผลดี

ขอชมเชยอีกครั้งหนึ่งที่ทางโรงเรียนได้จัดงานเป็นผลสำเร็จดี และผู้ที่ เป็นนักกีฬาจะไปและให้ไปปฏิบัติในเชิงกีฬา และในทางประพฤติปฏิบัติ ตนเป็นที่เชิดชูเกียรติของนักเรียนวชิราวุธ ทั้งเป็นการเชิดชูเกียรติของบ้าน เมืองไทยเป็นอย่างดี ขอจงมีความสำเร็จทุกประการที่ประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียน ขอให้เรียนได้ดี สอบไล่ได้ดี เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการ ดำรงชีพในข้างหน้า

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่มีโอกาสมาร่วมในงานแจกประกาศนียบัตรและรางวัลของวชิราวุธวิทยาลัย อีกวาระหนึ่ง

กิจการทุกอย่างของโรงเรียน ตามที่รายงานให้ทราบ นับว่าดำเนินมาได้ดี และได้รับความร่วมมือสนับสนุนกว้างขวาง โดยเฉพาะผลการเรียน การสอบของนักเรียนนั้นน่าพอใจมาก จึงขอชมเชยผู้บริหารและคณะครูที่ได้ทำงานด้วยความตั้งใจ พร้อมทั้งขอชมเชยนักเรียนผู้ที่เรียนสำเร็จหลักสูตรชั้นต่างๆ และที่ได้รับรางวัลทุกคน

อันที่จริง การเล่าเรียนแล้วสอบไล่ได้ ทั้งได้คะแนนสูงด้วยนั้น นับว่าได้รับผลดีที่น่าพอใจอย่างยิ่ง แต่ถ้าจะมองให้ลึกกลงไปถึงจุดประสงค์อันแท้จริงของการเล่าเรียนแล้วก็เห็นว่ายังต้องการผลที่มากกว่านั้น คนที่จะเรียกได้ว่าเล่าเรียนได้เป็นผลสำเร็จ จะต้องเรียนให้ได้ทั้งวิชาความรู้ ทั้งความคิดจิตใจที่ดี ที่สามารถจะนำมาใช้ในการครองตัว ในการสร้างตัว ต่อไปตลอดชีวิต วชิราวุธวิทยาลัยมุ่งจะอบรมนักเรียนตามจุดประสงค์ดังกล่าวนี้เพราะฉะนั้นขอให้นักเรียนทุกคนตั้งใจรับประโยชน์จากการศึกษาให้เต็มที่ หมั่นฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ความสามารถและคุณสมบัติ พร้อมทั้งในกายและในจิตใจ จักได้สามารถเอาชนะอุปสรรคและความชั่วร้ายต่างๆ ได้ และสามารถสร้างความสำเร็จ สร้างอนาคตอันแจ่มใสให้แก่ตนเอง ทั้งสามารถช่วยสังคมและบ้านเมืองให้เรียบร้อยมั่นคงยิ่งขึ้นต่อไป

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในการที่ผู้ปกครองและผู้หวังดีได้เอื้อเฟื้อเกื้อกูล การศึกษาของอนุชนด้วยประการต่างๆ และขออวยพรให้คณะครู นักเรียน พร้อมทั้งผู้ที่มาร่วมงานมีความสุขความสวัสดิ์โดยทั่วกัน

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๗

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มามอบประกาศนียบัตรและรางวัลของ
วชิราวุธวิทยาลัยอีกวาระหนึ่ง

กิจการด้านต่างๆ ของโรงเรียนที่รายงานให้ทราบ นับว่าดำเนินมาได้
โดยเรียบร้อยโดยเฉพาะผลการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นต่างๆ นั้นน่า
พอใจมาก จึงขอชมเชยผู้บริหารและคณะครู ที่ได้ทำงานด้วยความตั้งใจ
พร้อมทั้งขอชมเชยนักเรียนที่เรียนสำเร็จหลักสูตรชั้นต่างๆ และที่ได้รับ
รางวัลทุกคน

ผลอันพึงประสงค์ของการศึกษา กล่าวสั้นแต่โดยเนื้อแท้มีสองสถาน
สถานหนึ่งคือความรู้แจ้งจริงในวิทยาการ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง
สำหรับนำไปทำกิจการงานสร้างตัว สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่บ้านเมือง
แก่ส่วนรวมและแก่มนุษยชาติ อีกสถานหนึ่งได้แก่ความคิดจิตใจที่ฝึกฝน
กลม่อเกลามาแล้วอย่างถูกต้อง ให้คล่องแคล่วและสุจริตยุติธรรม ซึ่งจำต้องมี
ไว้เป็นพื้นฐานอันมั่นคงสำหรับรองรับความรู้ทางวิทยาการเพื่อให้บุคคลใช้
ความรู้ทั้งปวงได้โดยมีประสิทธิผลอันเต็มเปี่ยมและเป็นธรรม ไม่ให้เกิด
เป็นภัยเป็นโทษเพราะความเมาเมาทั้งปวง การศึกษาในวชิราวุธวิทยาลัย
มุ่งหมายให้สำเร็จประโยชน์ดังกล่าวนี้ ผู้ที่สั่งสอนอยู่ที่ดี นักเรียนก็ดี พึง
สำนึกตระหนักไว้เป็นนิจ และควรอย่างยิ่งที่จะได้สั่งสอนและเล่าเรียนเพื่อ
วัตถุประสงค์ทั้งนี้ยิ่งกว่าสิ่งอื่น แล้วจะได้ชื่อว่าได้ทำตัวเป็นประโยชน์จริง
และมีค่าสมกับที่กำเนิดเป็นมนุษย์

ข้าพเจ้าขออนุโมทนา ในการที่ผู้ปกครองและผู้หวังดีได้เอื้อเพื่อ
เกื้อกูลการศึกษาของอนุชนด้วยประการต่างๆ และขออวยพรให้คณะครู
นักเรียน พร้อมทั้งผู้ที่มาร่วมงานมีความสุขความสวัสดิโดยทั่วกัน

พระราชาไชวาท

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗

เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันศุกร์ ที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนพระองค์ มาในงานพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัลของวชิราวุธวิทยาลัยในวันนี้

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาร่วมในงาน ตามรายงานกิจการต่างๆ ซึ่งวชิราวุธวิทยาลัยได้กระทำมาในระหว่างรอบปีการศึกษา ๒๕๑๖ นั้น นับว่าได้ดำเนินมาด้วยดีในทุกๆ ด้าน ควรเป็นที่น่ายินดีและพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของวชิราวุธวิทยาลัย

ขอแสดงความยินดีและชมเชยนักเรียน ที่ได้รับประกาศนียบัตรและรางวัลทุกคนที่พากเพียรและพยายามเล่าเรียนจนได้รับผลสำเร็จและได้รับความยกย่องในวันนี้

วชิราวุธวิทยาลัยมีหลักการที่จะอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เป็นผู้มีความรอบรู้ในวิชาการ มีความประพฤติเรียบร้อย ตลอดจนการเล่นกีฬาต่างๆ เพื่อเป็นการวางรากฐานให้มีความเข้มแข็งอดทน มีความสามัคคีในหมู่คณะ เมื่อเติบโตขึ้นจะได้เป็นคนดีมีความสามารถ มีความฉลาดรู้จักคิด และมีใจสะอาด สุจริต ในอันที่จะพิจารณาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความสำเร็จและความเจริญแก่ชีวิตในอนาคต ขอให้นักเรียนทุกคน จงตั้งใจเพียร

พยายามฝึกหัดศึกษา และฝึกฝนความรู้ความดีทุกๆ อย่างให้ครบถ้วน ในเมื่อได้มีโอกาสได้เข้ามาศึกษาในสำนักนี้ จักได้สามารถสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง และร่วมกันประกอบกิจการงานให้เป็นประโยชน์แก่ตน แก่ส่วนรวม และประเทศชาติสืบไปในวันหน้า

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขออวยพรให้ครู นักเรียน ตลอดจนผู้ที่มาร่วมในงานนี้ มีความสุขความเจริญโดยทั่วกัน

พระบรมราชาชาาท

พระราชทานคณะครู นักเรียนนวิราชูรวิทยาลัย
ในโอกาสที่ได้เข้าเฝ้าฯ กราบถวายบังคมลาไปแข่งขันรักบี้ฟุตบอล
ณ ประเทศมาเลเซีย
วันศุกร์ที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

โรงเรียนนวิราชูรฯ ได้ส่งคณะรักบี้ไปแข่งขัน ณ ประเทศมาเลเซียหลายครั้งแล้วและก็ได้เชิญคณะของโรงเรียนจากมาเลเซียมาแข่งขันที่โรงเรียนนวิราชูรฯ ก็หลายครั้ง ก็นับว่าเป็นงานที่ดีที่ทำให้สามารภที่จะพบปะกับผู้ที่อยู่ในอายุรุ่นราวคราวเดียวกันอย่างดี แลกเปลี่ยนความคิดและการแข่งขันเพื่อให้แสดงฝีมือของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ก็มีประโยชน์มากอยู่แล้ว ประโยชน์ที่ใหญ่ยิ่งคือโรงเรียนนวิราชูรฯ นี้ถือเป็นโรงเรียนตัวอย่างสำหรับประเทศไทยการที่นักเรียนไปแข่งขัน ณ ต่างประเทศเช่นนี้ ก็แสดงให้เห็นว่าในเมืองไทยมีโรงเรียนที่มีการศึกษาดี และมีการฝึกฝนให้มีความรู้ ทั้งความสามารถและการวางตัวที่ดี ฉะนั้นการที่ไปแข่งขัน ณ มาเลเซียนี้ก็มีความรับผิดชอบอยู่หลายด้าน นอกจากด้านนักกีฬาที่มุ่งที่จะต้องชนะในการกีฬา ความสำคัญที่มีคือแสดงให้เห็นว่าเยาวชนไทยเรามีความสามารถ มีความรู้ และมีจิตใจที่ทั้งแข็งแแกร่ง แข็งแรง ทั้งมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ถ้าได้แสดงคุณสมบัติต่างๆ เหล่านี้ให้ต่างประเทศดูก็จะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและต่อประเทศอย่างมาก ยิ่งในสมัยนี้ซึ่งโลกมีใช้เฉพาะในย่านภูมิภาคที่มีความเดือดร้อน ดังที่ทุกท่านได้ทราบอยู่แล้วแต่ทั่วโลกมีความเดือดร้อนมากคือความไม่สามัคคี ความแก่งแย่ง ความไม่เป็นผู้ที่เบ็นสุภาพบุรุษนั้นอย่างมาก ซึ่งจะนำโลกไปสู่หายนะ ฉะนั้นต้องส่งเสริมและต้องฝึกฝนตนเองให้มีความแข็งแรงทั้งทางกาย และจิตใจให้ดีและแสดงออกมาให้เห็นว่า ความดีคือความเป็นสุภาพชนและเป็นคนที่มีความกล้าหาญที่จะทำ

ในสิ่งที่ถูกต้องซึ่งต้องแสดงออกมา การไปนี้เป็นโอกาสที่ดีที่จะแสดงให้ต่างประเทศได้เห็น ฉะนั้นก็ขอให้นักเรียนทุกคนที่ไปแข่งขันได้แสดงฝีมือในเชิงกีฬาให้ดีที่สุดที่สุด ประกอบด้วยความเป็นนักกีฬา หมายถึงความสุภาพและยอมที่จะรับความรู้และความเห็นของผู้อื่น มีวินัยที่ดี ดังนั้นจะเป็นประโยชน์มากสำหรับตน เพราะว่าตนจะได้รับคามนิยม และสำหรับโรงเรียนสำหรับประเทศด้วย จึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่งที่อยู่ในตัวของแต่ละคนที่จะไปแข่งขัน

เรื่องการฝึกฝนกายและจิตใจให้ดีขึ้นโรงเรียนได้ให้โอกาสแก่ทุกคนให้ทำ แต่แต่ละคนที่เป็นนักเรียนจะต้องทำด้วยตัวเอง อาศัยความฉลาดของตนของแต่ละคนที่จะเห็นทางที่ดี ที่ชอบ มาผลักดันตัวให้ไปในทางดี ที่ชอบ และรู้ว่าเป็นอย่างไร ที่สำคัญเพราะว่ารู้ดีและไว้ใจว่าทุกคนมีความดีนี้อยู่ในตัวแล้ว เพียงที่จะต้องฝึกฝนให้ยิ่งที่สุด เหตุการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศนี้ และที่แสดงออกมาในทางที่ดูเหมือนว่ามันจะไม่ดี ยังสงสัยอยู่ว่ามาจากผู้ที่เป็นคนมีน้ำใจเป็นคนไทยหรือเปล่า ฉะนั้นผู้ที่มีน้ำใจเป็นคนไทย จะต้องแสดงตนออกให้เห็นว่าน้ำใจของคนไทยที่เราได้รับตกทอดมาแต่โบราณกาลยังไม่หายไปไม่สิ้น เมืองไทยก็เหมือนประเทศอื่นๆ เหมือนกลุ่มชน ไม่ใช่ว่าเป็นเพียงจุดหรือพื้นที่ในแผนที่เท่านั้น ประเทศคือประชาชน คือคนที่ประกอบเป็นประชากรของประเทศ ฉะนั้นแต่ละคนก็มีส่วนที่จะช่วยให้ประเทศอยู่ได้และรักษาความเป็นไทยได้ ก็ขอให้ทุกคนจงระลึกถึงข้อนี้ให้ดี และแสดงออกมาในเมื่อมีความจำเป็น ในการไปครั้งนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกมาเช่นนี้

ก็ขอให้ได้เปิด มีความมีชัย และให้สามารถที่จะชนะใจของผู้ที่เป็นคู่แข่งกัน ทั้งผู้ที่จะได้เป็นผู้ดูการแข่งกัน จะได้เป็นการทำหน้าที่ของพลเมืองที่ดีของประเทศไทย ขอให้ไปและมีความสำเร็จในหน้าที่ ในจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งใจเอาไว้ มีกำลังกาย กำลังใจสมบูรณ์แข็งแรง และทั้งในด้านการเรียนการฝึกฝนตนเอง ขอให้ประสบความสำเร็จทุกประการ

พระราชาโชวาท

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗

เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์

ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัล

แก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

วันศุกร์ ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนพระองค์ มาในงานพระราชทานประกาศนียบัตร และรางวัลของวชิราวุธวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่งในวันนี้

ข้าพเจ้าเองมีความตั้งใจ ที่จะมางานของสำนักการศึกษาที่อยู่เสมอ จึงยินดีที่ได้มีโอกาสมาในงาน ณ บัดนี้

กิจการของโรงเรียนในรอบปีที่แล้ว ตามที่รายงานให้ทราบ นับว่าดำเนินก้าวหน้าในด้านต่างๆ มาด้วยดี พร้อมทั้งได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนอย่างกว้างขวางอันจะนำความเจริญมาให้แก่โรงเรียนต่อไป

ขอชมเชยนักเรียนที่สำเร็จหลักสูตรระดับต่างๆ และที่ได้รับรางวัลทุกคน ในการที่ได้ตั้งใจเล่าเรียนและปฏิบัติตนดีจนได้รับความสำเร็จและความยกย่อง

นักเรียนทุกคนต้องสำนึกเสมอว่า การจะเล่าเรียนหรือทำการใดๆ ให้สำเร็จได้ขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริงเป็นสำคัญ ซึ่งจะช่วยจัดความเกียจคร้านและความท้อถอยให้หมดสิ้นไป การปลูกฝังนิสัยที่ดีให้มีคุณสมบัติอันดีงามจะต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย ฉะนั้นเด็กที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้าจะต้องตั้งใจเรียนให้ดีที่สุด และพยายามฝึกฝนความเป็นผู้มีระเบียบรู้เหตุรู้ผล

สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด จึงจะทำให้ช่วยตัวเองได้ และเป็นคนมีอิสรภาพแท้อย่างเต็มเปี่ยม เอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ได้โดยตลอด จนสามารถประสบความสำเร็จและความเจริญรุ่งเรืองแห่งชีวิตในอนาคต

ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอขอบใจบรรดาผู้ปกครองและผู้หวังดีที่ได้เกื้อกูลแก่วชิราวุธวิทยาลัยและขออวยพรให้คณะครูนักเรียน กับทั้งผู้ที่มาร่วมงาน มีความสุขสวัสดิ์โดยทั่วกัน

พระบรมราโชวาท

ISBN 974-7215-57-8

ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช นายจักรพันธุ์ โปษยกฤต
บรรณาธิการ	นางฐิติมน เลิศโชคชัย
ฝ่ายข้อมูล	นางสุปรีดา เตยวงศ์ศักดิ์
ออกแบบปก	นายสฤติย์ ธรรมเจริญ
ผู้ประสานงาน	นางสาวสุนันท์ แก้วเก่า

